

—Людзьмі зваца!

Анка Купалы

ГАЗЕТА ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫ БЕЛАРУСІ

ПЯТНІЦА

26

ЛЮТАГА
1993 г.
№ 9 (3679)

ВЫХОДЗІЦЬ
з 1932 г.

КОШТ
3 рублі

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

О, СВЕТ

СУПЯРЭЧЛІВА-ДЗІЎНЫ

Новыя вершы Алеся ПІСЬМЯНКОВА.

СТАРОНКА 4

БЕЛАРУСЬ ІДЭАЛЬНАЯ

На пытанні «ЛіМа» адказваюць Адам МАЛЬДЗІС і Алясь АНЦІПЕНКА.

СТАРОНКА 5

СЛУЖЫМ АЙЧЫНЕ

Першы выпуск газеты беларускіх вайскоўцаў у «ЛіМе».

СТАРОНКІ 8—9

ДОКТАР МЕДЫЦЫНЫ
І КАМПАЗІТАР З РОДУ
СКАРЫНАВАГА

Аляксандр МІХАЛЬЧАНКА пра нашчадка Францішка Скарыны з Канады Стэнлі СКАРЫНУ.

СТАРОНКА 11

ЧАС ЕЎРАПЕЙСКІ, А МАРАЛЬ?..

Яўген ШЫРАЕУ пра газету «Европейское время».

СТАРОНКІ 14—15

ГІСТАРЫЧНАЯ ПАМЯЦЬ
ВЫМАГАЕ...

Ігар ЧАРНЯЎСКІ: «Сёння неабходна многае пераасэнсаваць. Маладой рэспубліцы надзвычай патрэбны праўдзівыя звесткі пра мінуўшчыну. Яны павінны стаць асноваю выхавання патрыятызму, дапамагчы суаднесці крокі грамадства ў будучыню з багацейшымі скарбамі нацыянальнай спадчыны».

СТАРОНКІ 14—15

СЮЖЭТ ДЯЯ МУЛЬТФІЛЬМА?

Як і дзе быць Беларускаму анімацыйнаму цэнтру.

СТАРОНКА 16

Слова
і слава
Беларусі

«Слова аб Беларусі», «Слава Беларусі»... Паміж гэтымі жывапіснымі палотнамі Уладзіміра Стальмашонка — 20 год. Першае створана ў 1972 годзе, другое — у 1992. Паміж імі — цэлая эпоха ў беларускім мастацтве: «суровы стыль», «этнаграфізм», нацыянальнае Адраджэнне. У 70-х гадах беларуская інтэлігенцыя адважала ў бальшавіцкай уладзе права на прапаганду культурнай гісторыі свайго народа. Ідэалагічная цензура ў выніку гэтага «літасціва» дазволіла беларусам мець сваіх філосафаў і асветнікаў. Прыгадаць пры выкладку Ефрасінію Полацкую альбо: Сымона Буднага, спаслацца на творы Міколы Гусоўскага альбо Яна Віліціага ўжо, дзякаваць Богу, крамолай не лічылася.

Але гэтая «лагоднасць» уладаў не распаўсюджвалася на палітычную гісторыю Беларусі. Публічныя развагі аб беларускай дзяржаўнасці (Полацкае княства, Вялікае княства Літоўскае, Рэч Паспалітая) маглі па-ранейшаму паставіць ірыж на кар'еры навукоўца. Трэба было разбурыць Саветскі Саюз, вырвацца з імперскіх абдымкаў Масквы (ці хоць аслабіць гэтыя абдымкі), каб нарэшце мець магчымасць гаварыць аб славе свайго народа.

Слаўнай гісторыі Беларускай дзяржавы — Вялікага княства Літоўскага прысвечана другое палотно У. Стальмашонка.

Абедзве навіны экспануюцца на персанальнай выставе мастака ў Дзяржаўным мастацкім музеі Беларусі. Сама ж выстава прымеркавана да юбілею Уладзіміра Стальмашонка. Днямі яму споўнілася 65 год.

В. БОГУШ.

Кола Дзён

У Расіі хутка будзе новы дзяржаўны гімн. Прэм'ер-міністр РФ Віктар Чарнамырдын сваёю пастановай стварыў дзеля гэтага спецыяльную камісію. Узначалі яе міністр культуры, старшыня Саюза кампазітараў і аўтар слоў гімна былога СССР паэт Сяргей Міхалкоў. А ўсяго ў склад камісіі ўвайшло 27 чалавек. І тут адчуваецца сапраўдны рускі размах, рускі менталітэт. Як і беларускі ў тым, што з часам колькасць варыянтаў нашага будучага гімна не абмяжоўваецца, а расце, а тэрмін прыняцця гімна ўсё адсоўваецца і адсоўваецца. Такое ўражанне, што ствараецца гімн нашае краіны на грамадскіх пачатках, а не на дзяржаўным узроўні.

ПАДЗЕЯ ТЫДНЯ

Прэзідэнт Украіны Леанід Краўчук 21 лютага наведаў Акцябрскі раён Беларусі, дзе ў час вайны загінуў яго бацька. У гарадскім пасёлку Акцябрскі адбылася неафіцыйная сустрэча Леаніда Краўчука са Станіславам Шушкевічам, а таксама сустрэчы лідэраў суседніх краін з мясцовымі жыхарамі. Рэпартаж БТ добра перадаў атмасферу тых сустрэч і настроі, што пануюць у нашай глыбінцы. Леаніду Макаравічу ў каторы раз давялося даказаць, што ўзнікненне незалежных дзяржаў — гэта не развал Саюза, а жаданне жыць не ў камуналцы, а ў асобнай кватэры.

НАВІНА ТЫДНЯ

Дванаццатая сесія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь пачнецца 18 мая. У праекце парадку дня сесіі — 51 пытанне: аб праекце Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, аб Камітэце бяспекі, аб праве ўласнасці на зямлю, аб палітычных партыях, аб друку і іншых сродках масавай інфармацыі, аб дзяржаўных узнагародах і ганаровых званнях і інш.

АДМЕТНАСЦЬ ТЫДНЯ

Беларусі, у недалёкай будучыні, пэўна, усё ж даядзецца ўвесці свае грошы. Гэта яшчэ раз падвердзіла нарада, што адбылася ў Нацыянальным банку рэспублікі. Старшыня яго Станіслаў Багданкевіч паведаміў пра шэраг мер, якія Нацыянальны банк вымушаны будзе правесці ў бліжэйшы час у сувязі з крытычным становішчам, што склалася ў краіне. Па сутнасці, да пераходу да нацыянальнай валюты нас «вымушаюць» перайсці нашыя суседзі, і найперш Расія... Пакуль жа зроблены крок назад: з-за адсутнасці наяўных грошай у Беларусі знаоў нараўне з «зайчыкамі» часова, да 1 красавіка, будуць хадзіць і расійскія рублі.

СУСТРЭЧА ТЫДНЯ

Станіслаў Шушкевіч па запрашэнні рабочых наведаў Мінскі электратэхнічны завод імя Казлова. Той самы, калектыў якога першым выйшаў на вуліцы ўвесну 1991 года і распачаў страйк. Прайшло амаль два гады, але што змянілася?

ВІЗІТ ТЫДНЯ

Паміж Еўрапейскім банкам рэканструкцыі і развіцця і Рэспублікай Беларусь падпісаны мемарандум аб узаемаразуменні. Еўрапейскі банк прапанаваў Беларусі 20 праграм па транспарце, тэлекамунацыях, энергетыцы і інш. Гэта вынік аднадзённага візіту ў Беларусь прэзідэнта ЕБРР Жака Аталі. Прэзідэнт сустрэўся з С. Шушкевічам, М. Мясніковічам, П. Краўчанкам, гутарыў па тэлефоне з В. Кебічам. На сустрэчы з журналістамі ён адзначыў высокі ўзровень развіцця прамысловасці ў нашай краіне, аднак сказаў, што СНД — не лепшы партнёр для Беларусі.

«СВЯТА» ТЫДНЯ

Чарговая гадавіна Савецкай Арміі і Ваенна-Марскога Флоту афіцыйна на Беларусі не адзначалася. Нешматлікія прыхільнікі былога СССР пад чырвонымі (большавіцкімі) сцягамі і змагары за адзіную і непадзельную Расію ў межах 1913 года пад чорна-жоўта-белымі (мікалаеўскімі) сцягамі разам ускладвалі кветкі да помнікаў. Некалі сённяшніх хаўруснікаў раздзялялі барыкады, а цяпер яны паказваюць дэмакратам прыклад палітычнага кампрамісу.

АБСУРД ТЫДНЯ

У мінскім акруговым Доме афіцэраў адбылася ваенна-навуковая канферэнцыя, прысвечаная 50-годдзю суверэнітэту вучылішчаў у СССР і 40-годдзю — мінскага. Канферэнцыя была зарганізавана... Міністэрствам абароны Рэспублікі Беларусь. Няўжо і сёння яшчэ трэба некаму даказаць, што гэта блюзнэрства над памяццю беларускага народа? Няўжо і сапраўды будзе ўшаноўвацца памяць не ахвяраў, а катаў?

СКАНДАЛ ТЫДНЯ

Нечаканае развіццё атрымаў канфлікт паміж «Народнай газетай» і начальнікам упраўлення інфармацыі і грамадскіх сувязей Саўміна Васілём Драгавіцом. Пасля таго, як «НГ» адмовілася друкаваць інтэрв'ю В. Кебіча «Наш Пётр Міронавіч» і патлумачыла сваю пазіцыю ў артыкуле галоўнага рэдактара Іосіфа Сярэдзіча «Не магу маўчаць», В. Драгавец правёў прэс-канферэнцыю, адказаў на якую стаў яшчэ адзін артыкул у «НГ». Беларускі друк затоена сочыць за развіццём канфлікту.

ЛІСТ З БЕЛАСТОКА

АДРАДЖЭННЕ — ПЫТАННЕ ЧЫСТА ПАЛІТЫЧНАЕ

Будучы госцем у «Слачы», я, нарэшце, меў нагоду начытацца «Літаратуры і мастацтва» (раней выпісваў газету ў Беластоку, а цяпер гэта стала немагчыма). Добры тыднёвік, таму не дакупіцца яго, нават у Менску бываючы.

Уразілі мяне публікацыі на адраджэнскія тэмы. І не тым, што яны мінорныя, часта і трагічныя. Аўтары іх здзіўляюць мяне пераважна наўнасцю або і нейкай жабрачасцю... У чым справа?

Пытанне адраджэння беларускасці ў Беларусі ёсць пытанне толькі на пярэахуюны погляд культурным, а ў сваёй сутнасці — чыста палітычным. Гэта пытанне ўлады. У чыіх яна руках?

Я з Беласточчыны. За сваё, некароткае ўжо, жыццё пабываў і ў начальніках. Не выхваляюся, але — стаў дырэктарам фірмы беларускі патрыёт, і не

мінуў месяц, як усе загаварылі па-беларуску. Нават і тыя, хто ўжо даўно перабег у палюкі. Асімілюе і дэнацыяналізуе не плойма шавіністаў, а... нацыянальны хлеб.

У вас жа пакуль што лепей аплачваецца статус расейца. Таму і адраджэнне такое папярэвае, фармальнае. Яно будзе прасоўвацца па-чарапашы марудна, гэдоў 30—40, пакуль не вымруць пакаленні «тожа-беларусаў» (беларускі варыянт рускіх). Дзяржава ёсць дзяржава, яна заўсёды адасабляе, моцная ці слабая.

Спецыфіка Рэспублікі Беларусь у тым, што стварыў яе народ, як у выпадку Польшчы або Летувы. Яна, Рэспубліка Беларусь, яшчэ толькі павінна стварыць (кажуць: адрадіць) свой наоод. Нельга глядзець на гэта, як на гістарычную амалію; нацыя наогул так фар-

маваліся — ад улады ўніз. Беларускаю нацыю спляжыла антыбеларуская БССР, ды сама БССР не паспела самаліквідавацца як дзяржаўная структура. Цяпер жа — позна, хоць гэта і непрыемна многім на Усходзе і Заходзе. Беларусь стала на шлях будаўніцтва дзяржавы. (Камуністамі не тлуміце сабе галавы, яны — палітычны фальклор, у эпігонаў не бывае будучыні). У самагубстве вашага Вярхоўнага Савета не зацікаўлена сама Масква, бо стаўка ў яе не такая дробязная; анексіяй Беларусі не варта ёй рызыкаваць у ААН і ў цэлым свеце (чаго не разумеюць правінцыялы).

Шлях Беларусі да Беларусі бачыцца мне надта доўгім. Такія варункі. Але ніхто не перапыніць натуральны яго фінал. Эпоха ўжо не тая.

Сакрат ЯНОВІЧ.

НА З'ЕЗД ПРЫЙДЗЕМ РАЗАМ

13 лютага на пасяджэнні Сойма Беларускага народнага фронту «Адраджэнне» была прынята Заява аб няўдзеле гэтай палітычнай арганізацыі ў Першым З'ездзе беларусаў свету. Заява была перададзена ў сродкі масавай інфармацыі, па некалькі разоў на дзень паўтаралася па тэлебачанні і радыё пад гучна-сэнсацыйным анонсам «Скандал вакол з'езда». Ва ўсім гэтым нельга не адчуць непрыхаванай радасці сіл выразнага накірунку, для якіх няўзгодненасць дзеянняў і непаразуменні паміж беларускімі патрыятычнымі арганізацыямі — як бальзам на раны! Таму зразумела іх жаданне паўплываць на грамадскую думку, падаць згаданы факт як штосьці незвычайнае, больш значнае, чым, скажам, Першы Сход беларусаў блізкага замежжа, які адбыўся ў снежні мінулага года і некаторымі сродкамі масавай інфармацыі быў проста праігнараваны.

Так, ва ўсіх нас жыве трывога перад магчымай рэанімацыяй таталітарнай камуністычнай імперыі, і кожны шчыры беларус не можа не адчуваць небяспекі аднаўлення асноўнай палітычнай і ідэалагічнай сілы забанкрутаванай сістэмы — КПСС, паслухмяным прыдаткам якой была КПБ. Аднак мы не схільны ўслед за Народным фронтам панікаваць з выпадку адмены Вярхоўным Саветам Рэспублікі Беларусь часовай забароны КПБ, бо гэта і так не перашкаджала камуністам аб'ядноўвацца ў свае арганізацыі, толькі што пад іншымі назвамі. Ставіць скліканне Першага З'езда беларусаў свету, гэтай важнай падзеі агульнанацыянальнага значэння, у непасрэдную залежнасць ад прынятага рашэння наконт Камуністычнай партыі — ці не занадта вялікі гонар для іх, ці не завельмі вялікая ўступка нашым супраціўнікам!

Менавіта сёння, у складаных умовах барацьбы за незалеж-

насць, за дзяржаўны суверэнітэт Беларусі, за нацыянальнае Адраджэнне патрэбна яднанне беларусаў свету, Бацькаўшчыны з дыяспарай.

Лічым, што З'езд беларусаў свету, па-першае, павінен паказаць, наколькі афіцыйнымі арганізацыямі Рэспублікі Беларусь выкананы Ухвалы і пажаданні Першага Сходу беларусаў блізкага замежжа і, па-другое, прапрацаваць такія рашэнні, што былі б істотным гарантам нашага Адраджэння, выбраць прадстаўнічы орган, да думкі якога будучы прыслухоўвацца вышэйшая заканадаўчая і выканаўчая ўлады Беларускай Дзяржавы.

Шчыра запрашаем да ўдзелу ва Усебеларускім Форуме ўсіх, незалежна ад поглядаў і перакананняў, у кім б'ецца беларускае сэрца, хто стаіць на грунце нацыянальнага Адраджэння, дзяржаўнай незалежнасці адзінай для ўсіх Маці-Беларусі!

Ухвалена на пасяджэнні Упраўлення ЗБС «Бацькаўшчына» 17 лютага 1993 г.

Удакладняем. Першы З'езд беларусаў свету будзе праходзіць 8—10 ліпеня ў Менску ў памяшканні Дзяржаўнага тэатра оперы і балета. Размяшчэнне і рэгістрацыя ў гатэлі «Беларусь» з 5 ліпеня, 6 ліпеня адбудуцца ўрачыстасці ў Нясвіжы і Наваградку, якія завершацца Усебеларускім Купаллем. 7 ліпеня адкрыццё Нарачанскага Форуму для дзяцей і моладзі беларускага замежжа з адпачынкам, навучаннем і экскурсіямі на працягу двух тыдняў па славытых мясцінах Беларусі. Побыт у Беларусі ўдзельнікаў З'езда і Форуму забяспечваецца. Просьба да беларускіх арганізацый і асоб падаваць заяўкі на ўдзел па адрасе: 220053, Беларусь, Менск, Даўгінаўскі тракт, 52-9. Тэл. і Факс: 37-05-44.

«ПАЛІТЫЧНЫ РЫНАК» ПАШЫРАЕЦЦА

Не так даўно пры Беларускім камітэце абароны міру быў запачаткаваны Цэнтр стратэгічных даследаванняў. На яго ўстаноўчым сходзе было заяўлена, што галоўнай задачай цэнтра з'яўляюцца даследаванні на неўрадавым экспертным узроўні праблем вайны і міру, нацыянальнай бяспекі, экалогіі. У складзе цэнтра — вядомы ў Беларусі навукоўцы, практыкі і тэарэтыкі. Амаль што кожны з іх мае намер ажыццявіць у рамках і пры дапамозе створанай структуры свае праекты, якія аказаліся незапатрабаванымі афіцыйнымі коламі. Дзейнасць цэнтра накіравана на тое, каб на падставе ўсебаковага навуковага аналізу сучаснай сітуацыі прапрацаваць альтэрнатыўную ўрадавай мадэль рэформ у згаданых сферах.

Сваю дзейнасць Цэнтр стратэгічных даследаванняў распачаў амаль адразу пасля нараджэння. На мінулым тыдні ім быў праведзены «круглы стол» «Беларусі і еўрапейскай спека». Па разглядаемай праблеме выступілі запрошаныя прадстаўнікі міністэрстваў замежных спраў і абароны, навукоўцы і журналісты.

Зразумела, што размова аб канкрэтных выніках гэтага мерапрыемства зараз была б заўчаснай. Дыскусія мела пастаювачны характар. Акрэслены падчас яе пытанні плануецца абмеркаваць у бліжэйшы час на такім жа прадстаўнічым узроўні.

Дарэчы, праз дзень група актывістаў Камітэта абароны міру пабывала ў Барысаве з мэтай ажыццяўлення грамадскага кантролю за знішчэннем баявой тэхнікі.

Прыемна адзначыць, што малады палітычны рынак нашай рэспублікі пашыраецца, даючы магчымасць рэалізаваць ідэі, ініцыятывы і энергію кожнага палітычна актыўнага грамадзяніна Беларусі.

НАШ КАР.

БЕЛАРУСЬ — ПОЛІКАНФЕСІЙНАЯ КРАІНА

14 лютага адбыўся сход праваслаўных брацтваў Беларусі, на якім прысутнічала і невялікая дэлегацыя Задзіночання Каталікаў моладзі Беларусі.

На сходзе з вуснаў некаторых праваслаўных святароў і вернікаў прагучала шмат выпадкаў у бон каталікоў і адраджэння Беларускай. Нас яны не могуць не заклапочаць, бо гэта не можа спрыяць нармалізацыі міжканфесійных і міжнацыянальных адносін на Беларусі.

У выніку гістарычных абставін і географічнага знаходжання Беларусь склалася як поліканфесійная краіна. І каталікі, і пратэстанты, як і праваслаўныя, ёсць часткамі беларускага народа і ў аднольнай ступені хрысціянскія. Нягледзячы на

тое, што ў мінулым шматканфесійнасць несла гора нашаму народу, былі чуждоўныя выпадкі супрацоўніцтва, якія могуць служыць узорам у сучаснасці. Каталік Ф. Скарына друкаваў кнігі для праваслаўных. Праваслаўны святар у вядомы пэўны Пятро Бітэль дапамагаў друкаваць працы іскандра Уладзіслава Чарняўскага. Праваслаўны біскуп г. Менска ў 1927 годзе пасля арышту пробашча касцёла Св. Тройцы (св. Роха) дазволіў святарам царквы св. Марыі Магдалены хрысціць людзей у лацінскім абрадзе.

Сумным трэба прызнаць

факт выступлення супраць беларускай мовы людзей, якія жывуць і працуюць сярод беларусаў. Этыка і рэлігія, як вядома, дзве неразлучныя сястры і абедзве ў натуры чалавек. Апостал Павел пісаў: «Калі я маюся ў незнамай мове, ды дух мой моіліцца, але розум мой застаецца бясплодным» (I Кор. 14:14). Вера ж не можа мець якое-небудзь нацыянальнае афарбоўні, бо яна Хрыстова.

Трэба, аднак, думаць, што не ўсе праваслаўныя хрысціяне непрылына ставіцца да вернікаў іншых канфесій. Задзіночаны каталікаў моладзі Беларусі заўважце аб сваёй гатоўнасці супрацоўнічаць з любымі хрысціянскімі арганізацыямі.

РАДА ЗАДІНОЧАННЯ КМБ.

БЕЛАРУСКАЯ МОВА— АДЗІНАЯ ДЗЯРЖАЎНАЯ

У канцы студзеня адбылася пашыраная кансультацыйная нарада дэмакратычных, патрыятычных арганізацый Рэспублікі Беларусь. З нагоды 3-х угодкаў прыняцця Закона Рэспублікі Беларусь аб мовах нарада прыняла Заяву «Нацыянальна-культурнае адраджэнне Беларусі—справа гонару і сумлення кожнага грамадзяніна Рэспублікі».

Усведамляючы сваю адказнасць за будучыню Бацькаўшчыны, кіруючыся пачуццём святага абавязку перад народам Беларусі, за адраджэнне роднай мовы і нацыянальнай культуры, мы, удзельнікі кансультацыйнай нарады дэмакратычных патрыятычных арганізацый Рэспублікі ў складзе пелітычных партый і іншых аб'яднанняў — БСДГ, БСП, ПНЗ, НДПБ, ТБМ імя Ф. Скарыны, Саюз пісьменнікаў Беларусі, Згуртаванне беларусаў свету «Бацькаўшчына», Згуртаванне беларускай шляхты пры ўдзеле Камісіі Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны, у адпаведнасці з Дэкларацыяй аб Дзяржаўным суверэнітэце Рэспублікі Беларусь, Канстытуцыяй і дзейным заканадаўствам Рэспублікі Беларусь

ЗАЯВЛЯЕМ

пра поўную згоду са статусам беларускай мовы як адзінай дзяржаўнай у рэспубліцы, а таксама пра агульнае імкненне кіравацца ў грамадскім жыцці пглажэннямі Закона аб мовах, іншымі нарматыўнымі актамі, якія рэгулююць моўна-культурныя адносіны ў дзяржаве.

Выказваем рашучы пратэст у сувязі з імкненнем пэўных палітычных груп і некаторых сацыяльна-абмежаваных груп насельніцтва Беларусі дыскрэдытаваць дзейны Закон аб мовах у Рэспубліцы Беларусь і перашкоджаць яго ажыццэўленню. Наша Бацькаўшчына — гэта агульны дом для прадстаўнікоў розных нацыянальных супольнасцей, розных канфесій і грамадска-палітычных аб'яднанняў грамадзян Беларусі. Але нас яднае агульная гісторыя і нацыянальна-адметная спадчына, мова беларускага народа, народ, які даў найменне рэспубліцы і стварыў адметную еўрапейскую культуру. З'яўляючыся часткай народа Беларусі, ганебна падмацаць руку, альбо кідаць непрахільныя словы, калі гаворка ідзе пра мову народа, пра яго культуру, пра будучыню Бацькаўшчыны.

Мы заклікаем усіх сумленых грамадзян Беларусі незалежна ад нацыянальнай прыналежнасці, палітычных перакананняў, а таксама ад прыналежнасці да канфесіі, прафесійнай суднесенасці, зрабіць усё, што ад нас усіх залежыць, каб беларуская мова стала паўнапраўным гаспадаром у рэспубліцы. Заклікаем далучыцца да наступных патрабаванняў да Вярхоўнага Савета і ўрада рэспублікі:

1. Не дапусціць заканадаўчага абмежавання функцый беларускай мовы, як адзінай дзяржаўнай у Рэспубліцы Беларусь пры адначасовым забеспячэнні патрэб нацыянальна-культурнага развіцця ўсіх нацыянальных супольнасцей Беларусі.

2. Паслядоўна выконваць палажэнні Закона аб мовах, аб адукацыі, аб культуры, Дзяржаўнай праграмы развіцця беларускай і іншых моў у Рэспубліцы Беларусь, стварыўшы ўмовы для таго, каб ва ўсіх галінах грамадска-культурнага жыцця Беларусі нацыянальная мова займала ў адпаведнасці з нарматыўнымі актамі рэспублікі пачаснае месца. Распрацаваць на ўзроўні заканадаўчых і іншых нарматыўных актаў сістэму мер, якая прадугледжвае адназначнасць службовых асоб усіх узроўняў у рэспубліцы за няпоўнае і недастатковае выкананне палажэнняў Закона аб мовах. Выяўляць і даваць належную ацэнку ўсім фактам правадзення палітыкі русіфікацыі на дзяржаўным узроўні.

3. Адмовіцца ад выкарыстання ў эфіры новага цалкам рускамоўнага канала тэлебачання на базе Санкт-Пецярбургскага тэлепаказу, калі не створана належных умоў для развіцця ўласнабеларускага эфіру, калі не транслююцца перадачы з Мінска, Вільні і іншых сумежных краін.

4. Аказаць усямерную падтрымку дзейнасці патрыятычных дэмакратычных арганізацый рэспублікі, накіраваную на адраджэнне беларускай мовы, пашырэнне нацыянальнай культуры, фармаванне грамадзянскай супольнасці нацыянальна-свадомых грамадзян Беларусі.

5. Прыкласці намаганні для стварэння нацыянальнай сістэмы адукацыі і інфармацыі, развіцця і ўзбагачэння беларускай культуры і мовы. У першую чаргу неабходна стварыць умовы дзеля папулярызацыі ведаў пра гісторыю Беларусі, выпусціць шэраг падручнікаў і дапаможнікаў, а таксама папулярных выданняў пра слаўнае мінулае беларускага народа.

6. Стварыць міжведамасны грамадска-дзяржаўны камісіі з прадстаўніцтвам нацыянальна-патрыятычных і іншых дэмакратычных грамадскіх арганізацый па правадзенні атэстацыі кіруючых інфармацыі і іншых сферах сацыяльна-культурнага комплексу з мэтай забеспячэння патрабаванняў Закона аб мовах па пераводзе справаводства на дзяржаўную мову.

7. Звярнуць увагу сродкаў масавай інфармацыі на недапушчальнасць любых форм знявагі дзяржаўнай беларускай мовы; у выпадку парушэння дадзенага патрабавання прыцягваць вінаватых да адназначнага ў адпаведнасці з дзейным заканадаўствам.

Няма будучыні для дзяржавы, якая не мае дзяржаўнай мовы, няма будучыні ў палітычных структурах, якія не ўсведамляюць таго, што Беларусь ёсць, калі мае месца духоўна-культурная лучнасць народа нашай агульнай Бацькаўшчыны. Будучыня за тымі, хто служыць Бацькаўшчыне.

Вечна жыве Беларусь і матчына мова!

Фундацыя імя Луцкевічаў

Утворана Фундацыя сацыяльных ініцыятыў і даследаванняў імя братаў Івана і Антона Луцкевічаў. Яна мае сваёй мэтай вывучэнне і прапаганду гісторыі, тэорыі і практыкі як беларускага, так і замежнага сацыял-дэмакратычнага руху, даследаванне праблем сучаснага сацыяльнага і культурнага развіцця і нацыянальнага адраджэння Беларусі. Дзеля выканання сваіх задач Фундацыя можа стаць асацыяваным сябрам блізкіх па мэтах арганізацый у Рэспубліцы Беларусь і за яе межамі.

Асабліва ўвагу Фундацыя будзе надаваць вывучэнню і публікацыі творчай спадчыны выдатных дзеячў беларускага адраджэння і сацыяльна-дэма-

кратычнага руху, найперш І. А. Луцкевічаў; ушанаванню іх паяцця. Спрыяць аднаўленню Віленскага беларускага музея, створанага братамі Луцкевічамі. Фундацыя будзе вывучаць вопыт дзейнасці замежных, асабліва еўрапейскіх, сацыял-дэмакратычных партый, пашыраць сярод людзей наёмнай фізічнай і разумовай працы і прадпрыемальнікаў ідэі беларускай і сусветнай сацыяльнай дэмакратыі, прапагандаваць прынцыпы палітычнай дэмакратыі і сацыяльнага партнёрства. Сярод заснавальнікаў Фундацыі вядомыя людзі беларускай навукі і культуры. Прэзідэнтам абраны акадэмік Р. Гарэцкі.

НАШ КАР.

«Ва ймя святаго ўсім нам адраджэння»

На Магілёўшчыне прайшлі ўрачыстасці з нагоды 100-годдзя з дня нараджэння Максіма ГАРЭЦКАГА

Каля ўтульнага дамка — людна. Асабліва шмат дзяцей і старых. Першыя — яно вядома — усюды паспяваюць, а дзяды і бабулі проста не маглі сюды не прыйсці: ці не ўсе яны добра памятаюць і самога Максіма Іванавіча, і яго сям'ю, не кажучы пра бацькоў пісьменніка. Тым больш, што Малая Багацькаўка (цяпер Мсціслаўскі раён) не такая і вялікая вёска, кожны чалавек, як кажучы, навідавоку, а тады, у гады маленства і юнацтва М. Гарэцкага яшчэ меней двароў было.

Брат пісьменніка Гаўрыла Іванавіч прыгадвае: «Мой брат, Максім Гарэцкі, нарадзіўся 18 лютага (6 лютага старога стылю) 1893 года ў глухім кутку Беларусі — у маленькай, на 20 двароў, вёсцы Малая Багацькаўка (па-ранейшаму Меншая Багацькаўка) Мсціслаўскага павета, закінутай паміж дрымотных панскіх лясоў Цёмналесся, за 90 кіламетраў ад бліжэйшае чыгуначнае станцыі Орша».

Вялікая сялянская сям'я бацькі і дзядзькі Якава складалася з 12 душ, жыла ў адной цеснай хаце з замшэлай саламянай страхою, з земляною падлогаю і маленькімі акенцамі на адну шыбу. Асвятлялася хата лучынаю.

Жылі бедна, кожная луста хлеба, кожная лыжка былі на ўліку. Працавалі многа і цяжка. Часта хварэлі».

Колішні побыт сям'і Гарэцкіх адлюстроўвае мемарыяльная частка музея, які адчыняецца ў адноўленай хаце. Калі заходзіць у яго, дык гэта правая палавіна яе. Старыя рэчы (музейныя работнікі расказваюць, што калі шукалі ў самой Малой Багацькаўцы і навакольных вёсках экспанаты для будучага музея, сяляне, даведаўшыся, дзеля чаго гэта робіцца, амаль заўсёды адказвалі: «Ну, калі для Максіма Гарэцкага, дык нічога не шкада), ляжак, накрыты коўдрай, — ля сцяны, што тыльным бокам выходзіла ў двор... У печы патрэскаваюць бязрозавыя паленні, напаяючы пакой цяплом, і хата становіцца яшчэ больш утульнай, свойскай. Так і здаецца, што і сам М. Гарэцкі прысутнічае тут. Толькі не чалавекам сталага веку, а дапытлівым дзіцянем, якое шырока раскрытымі вачыма глядзела на навакольны свет, здзіўляючыся і жадаючы спазнаць усе таямніцы яго. Гэта ж ён, Максіма, доўгімі зімовымі вечарамі, прысланіўшыся спіной да яшчэ неастылай печы, ці прысеўшы на ляжак, лавіў кожнае слова дарослых, імкнучыся нічога не прапусціць, усё запомніць...

Пра павязь М. Гарэцкага з роднымі мясцінамі, найперш з Малой Багацькаўкай падрабязна расказвае другая частка музея — літаратурная. Безумоўна, ёсць у падборы матэрыялаў і пэўная «абавязковасць», жаданне ахопіць увесь жаўцёвы і творчы шлях пісьменніка. Але ж — гэта першы музей М. Гарэцкага на Беларусі, і таму такая экспазіцыя прымальна.

Асабліва, калі ўлічыць, што выказваюцца пажаданні (неаднаразова прагучалі яны і ў час урачыстасцяў), каб з цягам часу ў Малой Багацькаўцы быў не проста Літаратурны музей М. Гарэцкага, а музей роду Гарэцкіх. І гэта слушна. Сапраўдны апостал на ніве нацыянальнага адраджэння не толькі сам Максім Гарэцкі. Не менш каларытная фігура і Гаўрыла Гарэцкага — знакамітага геолога, доктара геолога-мінералагічных навук. А сын пісьменніка Леа-

нід, які загінуў у гады вайны? Ягонья франтавыя лісты ў нечым пераклікаюцца з запіскамі бацькі «На імперыялістычнай вайне». А жывыя Гарэцкія — пляменнік Радзім Гарэцкі, акадэмік і культурны дзеяч, дачка Галіна Гарэцкая, якая шмат зрабіла па адшукванні, зберажэнні спадчыны бацькі, а таксама творчасці маці, жонкі Максіма Іванавіча, дзіцячай пісьменніцы Леанілы Чарняўскай, сотыя ўгодкі з дня нараджэння якой будучы сёлетняй восенню?

Верыцца, такі музей будзе. Бо, урэшце, М. Гарэцкі вярнуўся да ўсіх нас, хоць вяртанне гэтае было доўгім і па-

А гаворка пра М. Гарэцкага і яго складаны час, што адбыўся ў ягонай творчасці, пачалася на юбілейных чытаннях у лекцыйнай аўдыторыі імя М. Гарэцкага ў Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі. У Горках ён, як вядома, вучыўся, у Горках жыў і працаваў, загадваючы кафедрай беларускай мовы і літаратуры ў акадэміі. Пра гэта на сцяне аўдыторыі нагадвае мемарыяльная дошка. Яшчэ адна (аўтар В. Янушкевіч) была ўрачыста адкрыта пасля чытанняў. Выступілі на адкрыцці рэктар сельскагаспадарчай акадэміі В. Шаршуноў, С. Законнікаў, старшыня Горэцкага раённага Савета на-

Ля мемарыяльнай дошкі (злева направа) Радзім ГАРЭЦКІ і скульптар Валар'ян ЯНУШКЕВІЧ.

Выступае Сяргей ЗАКОННИКАЎ.

Фота У. ПАНАДЫ.

кутлівым. І для самога пісьменніка і для прыхільнікаў яго таленту. «Нас і Максіма Гарэцкага, — слухна сказаў на адкрыцці музея В. Карамзаў, — доўгі час раз'ядноўвалі, аддалі адзін ад другога. Цяпер, урэшце, гэтая заслона знікла. Мы і Гарэцкі — разам. Мы разам сёння і разам будзем заўсёды». Думкі аб велічнасці таленту М. Гарэцкага прагучалі таксама з вуснаў намесніка міністра культуры Рэспублікі Беларусь У. Гілепа, намесніка старшыні Мсціслаўскага райвыканкама І. Палечкіна, П. Прывалава з Вязьмы, Р. Гарэцкага... У іх выказваннях — і павага да таго, хто быў і па сённяшні дзень застаецца адным з самых выдатных нашых адраджэнцаў, і адначасова боль, што прызнанне да М. Гарэцкага, яго вяртанне ў літаратуру гэтак задоўжылася.

родных дэпутатаў І. Халява, М. Гарэцкі, В. Янушкевіч. Чытання, хоць і юбілейныя, праходзілі ў сапраўды навукова-даследчай атмасферы. З жаданнем глыбей пранікнуць у творчасць М. Гарэцкага, лепей зразумець яе складанасць і шматграннасць, адчуць тое, што пакуль слаба вывучана. Вылучалі выступленні загадчыка кафедры беларускай і рускай мовы БСГА В. Зяньковіч; рэктара В. Шаршунова, даклады Р. Гарэцкага, М. Мушынскага, В. Каваленкі... Работа чытанняў была працягнута ў секцыях «Жыццё і творчасць М. Гарэцкага. Вывучэнне яго творчасці ў школе» (кіраўнік М. Мушыньскі), «Творчасць М. Гарэцкага і праблемы літаратуры» (кіраўнікі — загадчык кафедры беларускай літаратуры Магілёўска-

(Працяг на стар. 4).

О, СВЕТ СУПЯРЭЧЛІВА- ДЗІЎНЫ...

Нават у мройныя
зорныя ночы
светлыя вершы

прыходзіць не хочучь.
Ім не хапае
чыстае веры.
Ім не хапае
ўзніслых намераў.
Ім не хапае
белага снегу.
Ім не хапае
звонкага смеху.
Ім не хапае
гаючага ветру.
Ім не хапае,
бывае, паветра.
Вось і сённяшня
зорнаю ноччу
верш нараджаецца
змрочны.

Вялікі Бор

Івану ЧЫГРЫНАВУ

Над Вялікім Борам —
Над вялікім горам
Плача ў небе жораў.

Над палын-травой,
Над зямлёй сівай
Плач праносіць свой.

Вось Яўменаў двор...
Вось Дзянісаў двор...
Вось Мікітаў двор...

Не гудзе пчала,
Не звініць піла,
Не відаць вясла.

Не шукай, дарма.
Не гукай, дарма —
Іх ужо няма.

Іхні дух да зораў
Адляцеў, як жораў,
Жораў над Вялікім Борам.

Камісар

Ён не любіў лічыць да трох
У той жахлівы страшны год:
Непаслухмяных —
у астрог,
А непакорных —

у расход!
Але начаі спаць не мог —
Яго яшчэ бянтэжыў Бог:
І —
не пусціць яго ў расход,
І —
не адправіць у астрог...

Ідылія

Вады празрыстая імкліваць
І неба чыстае без хмар.
Бяроз дзявоцкая цнатліваць
І соснаў бронзавы загар.

І конь пафырквае ў атаве,
І стронга плёскае ў рацэ...
Няўжо і праўда гэта ява,
Ці, можа, сон не знік яшчэ!

Няўжо і праўда зерне злое
Сюды яшчэ не занясло!
Тутэйшы Дафніс з юнай Хлояй
Вяртаюць статак у сяло.

Лішні

Добра ў веку мінулым
Было быць лішнім.
На дуэлі чакаю кулі
І — ем вішні.
Даруй мне, ўсявышні,
Я — лішні.
Я не бягу ад долі,

Я мары свае адмарыў...
Даруй мне, князёўна Долі, —
Жалоба табе да твару.

Вясна завітала запозна.
Надзея квітнее ледзь-ледзь...
Ды ўсмешка на вуснах
трывожных
Прымусіла сэрца гарэць.

О, свет супярэчліва-дзіўны,
Ты стаў удвая дарагі!
І рэшту зімовай тугі
Мяняеш на звонкія ліўні.

Ён некалі марыў пайсці
ў Дон Кіхоты,
ды бабаяўся быць смешным...
І тады ён сабраўся пайсці
ў Дон Жуаны,
ды раптам падумаў,
што сёння кахаць небяспечна...
І тады ён падаўся
ў пазты.
Дзівак! Ён не ведаў,
што ў кожным пазце
два доны
жывуць адначасна.

«Ва ймя святога ўсім нам адраджэння»

(Пачатак на стар. 3).

га педагогічнага інстытута імя А. Куляшова М. Караткоў і В. Зяньковіч), «Асаблівасці мовы М. Гарэцкага» (кіраўнікі — загадчык кафедры рускай мовы Гродзенскага ўніверсітэта М. Канюшквіч і дацэнт кафедры беларускай і рускай мовы БСГА Л. Камко).

Матэрыялы чытанню выдадзены асобным зборнікам, хоць і невялікім накладам.

У Палацы культуры Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі 18 лютага адбылася і ўрачыстая вечарына, прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння пісьменніка. Адкрыў яе старшыня Камісіі па гісторыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Н. Гілевіч. Тутэйшая зямля, сказаў ён, дала нам імянаў, якімі па праву ганарыцца народ. Адно з самых яркіх сярод іх — імя М. Гарэцкага. Імя гэтае — велічыня першага парадку ў іерархіі выдатных дзеячаў краіны. Творчасць М. Гарэцкага належыць да еўрапейскага, сусветнага ўзроўню. Калі ёсць такія волата духу, сыны Бацькаўшчыны, сапраўдныя геніі, адначасна прамоўца, дык думаець, што і на самай справе ёсць Бог на свеце, які літасцівы да нас, беларусаў.

Род Гарэцкіх—род дэмакраты па духу, зазначыў намеснік Старшыні Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь М. Дзямчук, падкрэсліўшы, што адраджэнскі подзвіг М. Гарэцкага — прыклад таго, як павінны жыць мы, нашчадкі выдатнага пісьменніка і грамадзяніна.

Міхась Мушынінкі ў сваім выступленні назваў М. Гарэцкага гонарам і сумленнем беларускай нацыі, а яго творы — гонарам Беларускай літаратуры. Ён па сапраўдному народны пісьменнік, які сцвердзіў праўду пра свой народ, сваю нацыю, ён наватар, які ішоў заўсёды сваёй дарогай, а не ступаў на пратораную сцяжыну.

На думку народнага пісьменніка Беларусі Я. Брыля, М. Гарэцкі найбольш агульналюдскі пісьменнік, еўрапейскі ў параўнанні з іншымі нашымі літаратарамі. Прамоўца ўспомніў, якой папулярнасцю карысталася п'еса М. Гарэцкага «Ат-рута» ў былой Заходняй Беларусі, які шчыры водгук знаходзіла яна ў людскіх сэрцах.

Нітка памяці аб М. Гарэцкім звязвае нас, лепш за Гілевіч і Горкі, засведчыў кіраўнік адміністрацыі Вяземскага раёна (Расія) В. Рудніцкі. Прыехаўшы з мясцін, дзе слаўны сын Беларускага народа знайшоў свой вечны прытулак, ён гаварыў і аб той незагойнай ране, якой вечна балець, калі згадваеш, як рана і трагічна пайшоў М. Гарэцкі з жыцця, і аб шчодрасці таленту творцы, чые кнігі аднолькава блізкія і беларусам, і рускім. З задавальненнем, хоць і са спазненнем, далучыўся да іх і сам В. Рудніцкі, між іншым — беларус па паходжанні.

Радзім Гарэцкі і старшыня Горацкага гарвыканкома В. Рэндаў яшчэ раз нагадаў прысутным аб павязях пісьменніка з зямлёй яго маленства, аб тым, наколькі ў творах М. Гарэцкага ўгадваюцца падзеі, што мелі месца ў сапраўднасці, пазнаюцца зямлякі. Але, разам з тым, свет творчасці М. Гарэцкага — гэта і ўся Беларусь, якую так гарача, да самазабыцця любіў ён.

На вечары была зачытана тэлеграма міністра замежных спраў Рэспублікі Беларусь П. Краўчанкі, у якой віншаванні прысутным з юбілеем і прыемнае паведамленне: у маі сёлета нягэ годзе ў штаб-кватэры ЮНЕСКА ў Парыжы будзе арганізавана фотавыстаўка, прысвечаная жыццю і творчасці М. Гарэцкага.

Па прапанове вядучага вечара Н. Гілевіча была паслана тэлеграма ў Санкт-Пецярбург Галіне Максімаўне Гарэцкай, якая з-за хваробы не змогла прыехаць на Бацькаўшчыну.

М. Гарэцкі вельмі любіў на-

родную песню, захапляўся фальклорам, нават выдаў зборнік песень, запісаных ад сваёй маці. І хораша завяршыў урачыстасці канцэрт, у якім прынялі ўдзел як прафесійныя выканаўцы (ансамбль народнай музыкі «Свята», ансамбль цымбалістак Беларускай акадэміі музыкі, хор хлопчыкаў Музыкага ліцэя пры ёй), так і самадзейныя: гурт народнай песні «Вяселосць» з вёскі Маслакі Горацкага раёна і фальклорны гурт «Паршынскія зоры», калектыў «Дзянніца» з Дрыбінскага раёна, артысты Краснапольскага народнага тэатра, якія паказалі спектакль па п'есе М. Гарэцкага «Свецкі чалавек» і іншыя.

І яшчэ пра адзін урачысты момант — Горацкай бібліятэцы прысвоена імя знакамітага земляка. З гэтай нагоды перад прыхільнікамі таленту М. Гарэцкага выступілі С. Законнікаў, А. Кудравец, І. Чыгрынаў.

...100 гадоў мінулася з дня нараджэння М. Гарэцкага. Пер-

«Постаці, якія былі занядзаны кароткім часам, усё ярчэй узыходзяць апошнім часам на нашым беларускім далеглядзе, і між іх зоркай найпершай велічыні з'яўляецца і справа Максіма Гарэцкага, — сказаў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі В. Зуёнак, адкрываючы ўрачыстую вечарыну з нагоды 100-годдзя пісьменніка, якая адбылася 23 лютага ў памяшканні Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы. — Чым вышэй узыходзіць сонца Адраджэння, тым выразней мы бачым, што постаці, да якіх належаў М. Гарэцкі, былі неардынарныя, што гэта былі людзі, пакліканыя самім часам для ўзвышэння Беларускага духу».

Слова пра жыццё і творчасць М. Гарэцкага сказаў дырэктар Інстытута літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі В. Каваленка. Пра тое месца, якое займае М. Гарэцкі ў гісторыі нашай літаратуры, пра яго адраджэнскі подзвіг гаварыў А. Лойка. М. Гарэцкі—чалавек, бацька, грамадзянін — тэма выступлення яго пляменніка, віцэ-прэзідэнта Акадэміі навук Беларусі Р. Гарэцкага.

Адбыўся вялікі святочны канцэрт.

У вечарыне прынялі ўдзел Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь С. Шушкевіч, намеснік Старшыні Савета Міністраў М. Дзямчук, старшыня Камісіі Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па гісторыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны Н. Гілевіч, міністр культуры Беларусі Я. Вайтовіч, міністр інфармацыі А. Бутэвіч, старшыня Саюза тэатральных дзеячаў А. Дудараў.

А. М.

АДНО ІСТОТНАЕ «АЛЕ»...

Цэлы шэраг святочных мерапрыемстваў прысвечана сотым угодкам з дня нараджэння Максіма Гарэцкага. Сярод іх і вечарына ў Доме літаратара, якую адкрыў і вёў вядомы празаіст Віктар Карамазав. Нельга сказаць, што вечар не ўдаўся: акцэнтны чыталі цікавыя ўрыўкі з твораў класіка, выступілі стваральнікі дакументальнага фільма пра яго (рэжысёр У. Колас) і пісьменнікі, сам фільм падаўся зместоўным, усім спадабаўся фальклорны гурт «Вясёда». Толькі адно «але» азмрочыла святло: школьнікі (а іх было поўная зала) паводзілі сябе, мянка кажучы, нетактоўна. У сувязі з гэтым наш карэспандэнт меў гутарку з загадчыцай метадычнага аддзела Дома літаратара Ірынай Сяргееўнай Марачкінай. Вось што яна сказала:

— Гэта ў нас другая спроба запрасіць на літаратурную вечарыну вучняў мінскіх школ.

Намер быў найлепшы — далучыць дзяцей да творчасці Гарэцкага, нас падтрымалі на-

стаўнікі і класныя кіраўнікі, ды аказалася, што дзеці не дараслі да гэтага імені, не прывучаны слухаць і ўспрымаць сур'эзнае. Анрама таго, ёсць і аб'ектыўныя прычыны, што нам перашкаджаюць працаваць. Усё ж не павінна быць на тыдні двух-трох вялікіх мерапрыемстваў, бо метадысты проста фізічна не ў стане іх падрыхтаваць на належным узроўні. А нам, працягвае Ірына Сяргееўна, даводзіцца занадта шчыльны план, перанасычаны нярэдка юбілейнымі датамі. Ёсць патрэба перагледзець таксама і статус Дома літара-

тара. Гэта ўсё ж не сельскі клуб, а культурны цэнтр сталіцы. Вось чаму кіраўніцтвам Саюза пісьменнікаў і дырэктары Дома літаратара накіраваны ліст на імя Старшыні СМ В. Ф. Кебіча з просьбай станаўча вырашыць пытанні змянення статуса і матэрыяльнага забеспячэння.

Мы не хочам штосьці праводзіць дзеля «галачкі», падкрэсліла Ірына Марачкіна. І з яе пазіцыяў цяжка не пагадзіцца. НАШ КАР.

З ПОШТЫ «ЛіМа»

«МЫ ТАМ БЫЛІ АКУПАНТАМІ»

Мой ліст да вас, паважаная рэдакцыя, — як уражанне ад сустрэчы Святланы Алексіевіч з воінамі-афганцамі ў тэлепраграме «Крон» і ад артыкула ў «ЛіМе» Валентына Гараса «Падманутае пакаленне». Ды й наогул гэтая тэма для мяне вельмі балючая і даўно не дае спакою. Таму і адважылася да вас напісаць.

Справа ў тым, што і мой муж два гады (з 1985 па 1987) быў у Афганістане, у правінцы Кунар, гэта наля самай мяжы з Пакістанам. Ён саромеецца звацца «воінам-інтэрнацыяналістам». Мы з ім часта абмяркоўваем гэтую балючую тэму: ці патрэбны былі мы, саветкія, там, у Афганістане? І хто мы былі там — акупанты ці сябры-«воіны-інтэрнацыяналісты»? Адказы напрошваюцца адны і тыя ж: ніхто нас туды не запрашаў і не патрэбна была наша «дапамога» афганскаму народу. І як ні цяжка гэта прызнаць, мы там былі акупантамі і, на маю думку, нам не аб помніках «афганцам» спрачкі зараз весці (дзе іх ужо паставілі, а дзе яшчэ не), а аб паканні думачы. Так, нам усім трэба пакаяцца за тых хлопцаў, што, падманутыя, загінулі ў той нічымнай вайне, пакаліцца за іх маці, таксама падманутых уладай, пакаліцца за тых, хто вярнуўся з «Афгана» з пакаленымі душамі і цэламі. Пакаяцца трэба перад народам Афганістана, яго дзецьмі, маці, старымі — за тое, што прынеслі шмат гора на іх зямлю.

Лепей грошы, што збіраюцца зараз на помнікі «афганскім героям», выкарыстаць для павелічэння мізэрных пенсій і дапамог маці загінуўшых сыноў, каб яны хоць матэрыяльна адчувалі «іхнюю» падтрымку. А помнікі... Колькі помнікаў пастаўлена валдатам Вялікай Айчыннай вайны па ўсёй Беларусі? А многія ацалелыя з іх жывуць у жабрацтве. А колькі загінуўшых у тым пажары так і не пахаваны да гэтага часу? Вось вам і помнікі — быццам здэк!

Хай даруюць мне маці загінуўшых сыноў, сыноў-інвалідаў, але іх патрабаванні ўзвесці помнік «афганцам» у Траецкім прадмесці ўспрымаю як нешта штучнае, што ідзе не ад сэрца, не ад гора. Сапраўднае гора не крычыць, не патрабуе, яно ціхае і самотнае. Каму патрэбна гэтая валтузня вакол помніка на востраве, хто за ёй стаіць? Ці не тыя, хто ў свой час крычаў аб інтэрнацыянальным абавязку і пасылаў нашых мужоў і сыноў у афганскае пенла?

А. МАСЮТА,
маці двух сыноў, жонка
былога воіна-
інтэрнацыяналіста, дачка
ветэрана ВОВ.

У нумары за 25.12.1992 г. мы звярнуліся да нашых аўтараў і чытачоў з пытаннямі культуралагічнага характару. Нагадаем іх змест.

1. У чым, на вашу думку, заключаецца нацыянальная сутнасць чалавека: у мове, самасвядомасці, крэўнасці («генах»), вонкавых праявах псіхікі... [іншае]? Які з гэтых фактараў, на ваш погляд, адыгрывае вырашальную ролю дзеля самаідэнтыфікацыі беларусаў у сучасных варунках?

2. Як сталі беларусам вы? 2. Беларуская ідэя [шлях, традыцыя]: у чым

яна для вас заключаецца? Паспрабуйце, калі ласка, даць вызначэнне БЕЛАРУСКАГА.

3. Прысутнасць «беларускага» ў свеце напрыканцы XX стагоддзя: рэальнасць, прывіднасць, намінатыўнасць [...]! Наколькі значна адрозніваюцца ваша рэальная, «знешняя» жыццё і ваша нацыянальная ідэя; якім чынам вы дасягнулі і ці дасягнулі кампрамісу паміж рэальнасцю і ідэаламі!

4. Параўнайце, калі магчыма, існуючае «беларускае» [і існаваўшае да нядаўняга часу ад 1917 г.]

з ТРАДЫЦЫЯЙ. Якімі шляхамі беларуская культура можа узбагачацца надалей і пашырыцца ў агульначалавечы кантэкст [варыянты: а) праз беларускі месіянізм; б), в), г)... — ваша варыянты]!

Сёння «ЛіМ» змяшчае адказы на пытанні дырэктара Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра Ф. Скарыны прафесара А. МАЛЬДЗІСА.

Апроч таго, з тыпалагічным доследам хрысціянскага зместу духоўнай гісторыі беларусаў выступае супрацьпункт Скарынаўскага цэнтра філосаф А. АНЦІПЕНКА.

Адам МАЛЬДЗІС

«СМЯЯЦА, КАБ БЫЦЬ ЖЫЦЦЯЗДОЛЬНЫМІ»

1. Найперш нацыянальная сутнасць чалавека выяўляецца ў яго самасвядомасці. Мова і вонкавыя праявы псіхікі залежаць ад яе. Чалавек павінен адчуваць сваю належнасць да нацыянальнай сукупнасці людзей (мы) і неналежнасць да іншых сукупнасцяў (яны). Асоба, якая не ўсведамляе такога падзелу, або ўключае сябе ў чужую сукупнасць, — анамалія, што вядзе да яе разбурэння.

2. Беларускае — гэта наша і тым самым маё. Натуральнае жаданне — каб яно было лепшае, чым у іншых, набліжалася да ідэальнага. Але тут тоіцца і небяспека (нацыяналізм як супрацьлеглая крайнасць камунізму). Таму патрэ-

бен тут і крытыцызм, нацыянальная самаіронія. Нацыя, якая ўжо смяецца над сваімі заганами, — жыццяздольная нацыя.

3. Намінатыўнасць, якая становіцца рэальнасцю.

4. Ад пачатку XX ст. мы як нацыя адышлі надалёка. А сям-там нават не дасягнулі таго ўзроўню свядомасці Шлях адзін — мацаванне ўласнага інтэлектуальнага і эмацыянальнага поля (патэнцыял тут, мабыць, павялічваецца не ў арыфметычнай, а ў геаметрычнай прагрэсіі).

Алесь АНЦІПЕНКА

Еўрапейскасць і хрысціянская ідэя беларускасці

Культурная гісторыя еўрапейскіх народаў — гэта перадусім гісторыя народаў хрысціянскіх. Само фармаванне і канчатковае афармленне еўрапейскіх народаў, складанне адзіных кшталтаў еўрапейскай культуры можна лічыць вынікам хрысціянскай шматлікай плямёнаў і этнасаў. Народ ці нацыя як формы чалавечае аднасці ўсведамлялі саміх сябе праз засваенне хрысціянскай каштоўнасцяў, праз заветы любові да Бога і чалавека. Межамі гэтага самаўсведамлення найчасцей ставаліся этнічная прыналежнасць, моўныя асаблівасці, звычкі паўсядзённага гаспадарчага жыцця, прыродныя ўмовы існавання этнасаў і г. д.

Развіццё працэсаў нацыянальнага самаўсведамлення ў пэўных межах не было чымсьці выпадковым і супярэчлівым духу хрысціянскага вучэння. Хутчэй наадварот, у межах свайго народа чалавек найглыбей і найскравей адчуваў духоўны сэнс Хрыстовага завету пра любоў да бліжняга, бо бліжні якраз і быў чалавекам бліжнім па сваіх звычках і мове, нацыянальнай псіхалогіі і г. д.

Далейшы працяг хрысціянская ідэя чалавечай аднасці (любові да бліжняга, калі бліжнім ужо робіцца чалавек любоў іншай нацыянальнасці) знайшла ў фармаванні агульнаеўрапейскай псіхалогіі, феномена еўрапейскасці і еўрапейскай культуры. Пры гэтым, аднак, варта адзначыць, што тут перадусім трэба мець на ўвазе Еўропу класічную. XX стагоддзе з'яўляецца ўжо сведкам разбурэння феномена класічнай еўрапейскасці: абездухоўленне Захаду і духоўная катастрофа на ўсходзе Еўропы прыпынілі развіццё гэтага працэсу.

У нацыянальным сэнсе ідэя еўрапейскасці пазбаўляла кожны народ адчування свае непанавартаснасці, рабіла яго роўным астатнім. Як жыццё кожнага асобнага чалавека з'яўляецца каштоўным, бо ёсць дарункам Божым, гэтак жа сама жыццё і існаванне кожнае нацыі з'яўляецца аднолькава каштоўным і неабходным, бо ідэя нацыі ці народа ёсць хоць і недасканалым, але ж вобразам хрысціянскае аднасці людзей. Ідэю нацыі, гэтак чынам, можна разглядаць у якасці, так бы мовіць, прыступкі на шляху да спасціжэння больш глыбокай ідэі хрысціянскай саборнасці.

Культурнае і гістарычнае становішча Беларусі ў Еўропе шмат у чым унікаль-

нае. Тут сыхodziліся розныя плыні хрысціянскай, перакрываючыся розныя культурныя ўплывы. Гэта, так бы мовіць, мадэль Еўропы ў мініяцюры. Можна парознаму ацэньваць вынікі гэтых працэсаў для нацыянальнага лёсу нашага народа, але дзіўнай застаецца тая акалічнасць, што народ па сваім волевыяўленні ніколі не ставаўся ў той ці іншай сваёй частцы зацятым абаронцам і прыхільнікам розных рэлігійных і культурных новаўплываў. У нас на працягу ўсёй хрысціянскай гісторыі не адбывалася глыбокіх расколаў па рэлігійных прыкметах, што назіралася як на захадзе, так і на ўсходзе Еўропы. У нас не мелі месца крываваыя рэлігійныя войны, хаця народ і аказаўся канфесійна падзеленым. Дадзеную сітуацыю наўрад ці можна вытлумачыць рэлігійнай абьякаваццю народа. У гэтым найхутчэй выяўлялася і выяўляецца ягоная сапраўдная хрысціянскасць.

Ёсць падставы меркаваць, што прыняцце і распаўсюджанне хрысціянства на нашых землях было настолькі глыбокім і адметным працэсам, што вынікам яго сталася фармаванне пэўных тыпалагічных рысаў нацыянальнага характару беларусаў ужо ў XI—XII стст. Перадусім звяртае на сябе ўвагу тое, які характар насіў сам працэс хрысціянскай на нашых землях. Спашлемся ў дадзеным выпадку на меркаванні і выснову, якую робіць у звязку з гэтым гісторык С. Тарасаў. «Хрысціянства Кіева адбылося ў водах Дняпра, куды Уладзімір загадаў загнаць усіх гараджан, паўтарыўшы амаль даслоўна выраз Хрыста: «Хто не са мной, той супраць мяне». Ноўгарад ваяводы Уладзіміра — Пуцята і Дабрыня — хрысцілі мячом і агнём. Гэта давала падставы лічыць, што падобным чынам адбылося і хрысціянства Полацка. Але чаму ў такім выпадку на старонках вядомых нам летапісаў няма звестак аб хрысціянстве Ізяслава Полаччыны? Калі прычынай лічыць адсутнасць полацкіх летапісаў, то нават у такім выпадку летапісцы — маняхі Кіева і Ноўгарада, якія падрабязна ўказвалі ўсе звесткі, наўрад ці абмінулі б такую падзею... Адсюль вынікае, што гвалтоўнага хрысціянства Полацкага княства не было» (падкрэслена мною. — А. А.).

Негвалтоўнасць хрысціянства і доволі шчыльнае стасункі з Візантыяй забяспечылі поспех распаўсюджвання вучэння Хрыстова, якое не магло не паўплываць на стан душы народа і мела вялікае выхаваўчае значэнне.

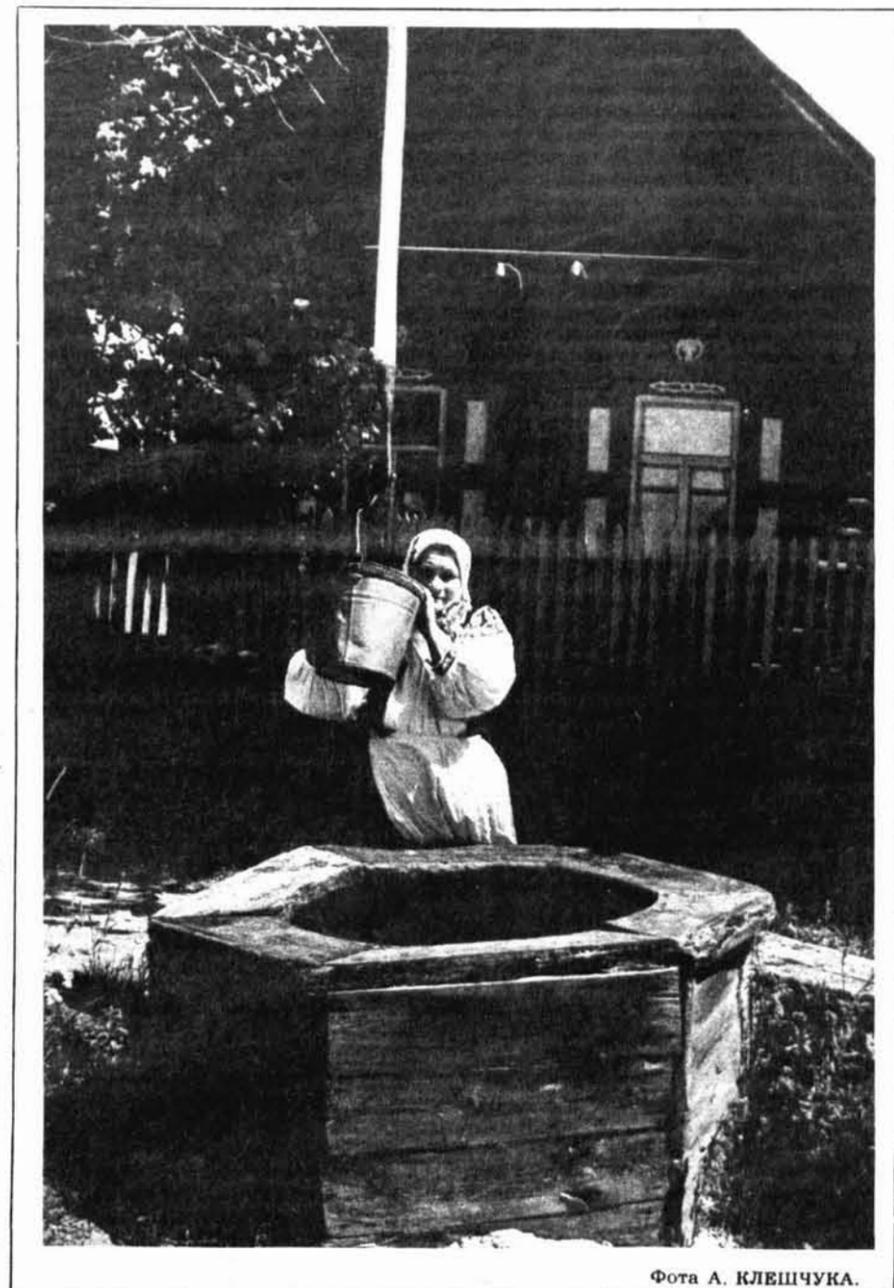
Плёнам гэтага глыбокага працэсу стала тое, што ўжо ў XII стагоддзі з'яўляюцца такія магутныя духоўныя постаці, як Св. Ефрасіня Полацкая, Св. Кірыла Тураўскі, прэп. Марцін, Клімент Смаляціч і іншыя. Гэта былі не толькі бліскучыя апосталы Хрыстовай веры, але і ў пэўным сэнсе нашыя духоўныя фарпосты на поўначы, усходзе і поўдні старажытнабеларускіх земляў. Іхні ўплыў на беларускія землі быў выключны. Можна сцвярджаць, што XII стагоддзе на Беларусі было з'явай даволі адметнай ва ўсім усходнееўрапейскім хрысціянскім свеце, што давала магчымасць канкураваць нашаму духоўнаму цэнтру — Полацкаму княству — з Кіевам і Ноўгарадам.

Пра ўплыў першапачатковага хрысціянства на нацыянальны характар народа можна меркаваць па такой выдатнай постаці, як князь Ізяслаў, сын Рагнеды і Уладзіміра, з імем якога звязваецца хрысціянства Полацкай зямлі. Як адзначаюць летапісцы, ён быў «ціхі і лагодны», рахман і міласэрны, доўгацярплівы». Можна, зразумела, сказаць, што гэтыя рысы характару належалі толькі аднаму князю як асобе. Але чаму тады хрысціянства даволі хутка распаўсюдзілася на нашых землях і дасягнула такога росквіту? Пры негвалтоўнасці хрысціянства

вышэй рысаў нацыянальнага характару, то чым тады можна вытлумачыць унікальную ва ўсёй Еўропе XV—XVI стст. сітуацыю духоўнай цяжкасці і талерантнасці, калі на Беларусі (Літве) ратаваліся ад рэлігійнага ўціску розныя «адступнікі» і «ерэтыкі» з Маскоўскай дзяржавы, такія, як, напрыклад, старац Арцёмі? Дзіўна, але ў гэтай духоўнай сітуацыі лёгка прачытваецца сучасная еўрапейская дактрына недатыкальнасці правоў на свабоду сумлення, дактрына прававой дзяржавы, прамым пацвярджэннем чаго з'яўляецца існаванне юрыдычнага дакумента — Статута Вялікага княства Літоўскага.

Тыпалагічнасць рысаў, закладзеных першапачатковым хрысціянствам і выпактаваным народам, прасочваецца і дэ нашых дзён; ад гістарычных постацяў Ізяслава і трох Віленскіх пакутнікаў — да Сотнікава, найбольш удалай інтэрпрэтацыі вобраза якога, менавіта ў кантэксте хрысціянскай сімволікі, з'яўляецца фільм «Узыходжанне» рэжысёра Л. Шапіцькі.

Як гэта ні парадкальна, але нават у такіх рысах нацыянальнага характару сучаснага беларуса як «кансерватызм», непанаднасць на розныя знешнія радыкальныя пераўтварэнні, знакамітая памяркоўнасць праглядае іхня тыпалагічнасць. Яны патрабуюць толькі сапраўднага свайго ўсведамлення, ачышчэння і прасвятлення паводле іхня першага сутнаснага і духоўнага зместу. У перша-

Фота А. КЛЕШЧУКА.

гэта магло адбыцца толькі дзякуючы яскраваму ўвасабленню хрысціянскіх цnotaў у жывых характарах нашых духоўных свяціцеляў і простых хрысціян. Гэтак чынам, прыняцце хрысціянства на нашых землях, як падаецца, было не столькі гістарычнай, колькі глыбока ўнутранай і характарафармуючай з'явай для нашага народа.

Усцяж праз VIII і XIV стст. мы знаходзім у нашай гісторыі выдатных інакаў і манахаў, якія былі сапраўднымі ўгоднікамі Божымі, хаця і не ўслаўлены Царквой. У XIV ст. сваім пакутніцкім подзвігам вылучаюцца тры віленскія мяшчане Святыя Антоні, Іаан і Еўстафі. Трэба адзначыць тую важлівую акалічнасць, што культ хрысціянскага ўшанавання гэтых пакутнікаў быў надзвычай распаўсюджаны на нашых беларускіх землях амаль што да самага апошняга часу. Гэта было б немагчыма, калі б просты народ не адчуваў і ў сабе гэтых жа самых схільнасцяў да хрысціянскага подзвігу доўгацярпення і самаахвярнасці.

Калі не тыпалагічнасць адзначаных

пачатковым сваім значэнні гэтыя рысы з'яўляюцца найкаштоўнейшымі рысамі нацыянальнай годнасці нашага народа.

Выказаныя меркаванні ні ў якім разе не прэтэндуць на тое, каб вытлумачыць усю складанасць такой з'явы, як нацыянальны характар нашага народа. На яго фармаванне ўплывалі і іншыя падзеі культурнага і чыста сацыяльнага зместу.

У характары нашага народа ёсць і такія рысы, якія тыпалагічна звязаны з гістарычнымі трагедыямі ў ягоным жыцці, са стратай дзяржаўнай волі на цэлыя стагоддзі. Але ў нас ёсць і сапраўды каштоўныя рысы хрысціянскага даравання і надзеі.

Нарэшце, нашая гісторыя — гэта не гісторыя захопаў суседніх нам народаў, не гісторыя культурнага ці палітычнага гвалту над імі. Нашыя грахі, прынамсі — не ў сіле і не ў спакусе панаваць над іншымі.

Прыемна адзначыць, што на анкету «ЛіМа» адгукнуліся і нашы чытачы — настаўніца Алена Барадзіна, даследчык літаратуры Іван Чыгрын, іншыя. У наступным нумары мы завяршаем друкаванне адказаў, а покуль яшчэ раз паўторым пытанні па творчасці Максіма Гарэцкага.

1. Калі і пры якіх абставінах адбылося ваша знаёмства з прозай М. Гарэцкага?
2. Што ў яго асобе і творчасці падаецца вам вызначальным, сугучным сённяшняму дню, бліжэй вам асабіста?

«Таёмнае, шчыра-беларускае...»

Вельмі б хацелася быць арыгінальнай і пачаць свой допіс з таго, што кнігі Максіма Гарэцкага акружаюць мяне з часу, як усваяюцца сябе. Аднак... У маім школьным падручніку па беларускай літаратуры (70-я гады) звестак пра такога пісьменніка не было. Праўда, упаміналіся Аляксандр Гарун, Власт, Карусь Каганец, «ліберальна-буржуазныя» пісьменнікі, якія «...адыходзілі ад сучаснасці ў свет рэакцыйнай рамантыкі, ідэалізавалі феадальнае мінулае Беларусі». (Цытуе па падручніку З. В. Барысенкі, В. У. Івашына 1978 года выдання). У гэтым сэнсе думаецца, што Максіму проста пашанцавала...

Як ні намагаюся ўспомніць што-небудзь выразнае з курса інстытуцкіх лекцый па беларускай савецкай літаратуры, таксама нічога не атрымліваецца. Хаця ў студэнцкія гады не бы-

ла заўважана сярод тых, хто вязаў на занятках джэмперы ці камізэлькі.

Не было патрэбы шмат гаварыць пра Гарэцкага і ў пазнейшы час, калі яму адвялі 28 радкоў у аглядае беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя пры перавыданні вышэйпамянёнага падручніка, сарамліва прамаўчаўшы аб тым, якая такая хвароба скасіла пісьменніка ў самым росквіце яго жыццёвых і творчых сіл.

А потым на маім працоўным шляху былі першыя ў горадзе класы з паглыбленым вывучэннем беларускай літаратуры і тэма: «Максім Гарэцкі. Жыццёвы і творчы шлях. Апавяданне «Роднае карэнне». Апавесць «На імперыялістычнай вайне». І хаця на ўсё адводзілася 3 ўрокі, абмежавана давацца васьмю радкамі не выпадала. Так адбылося маё блізкае знаёмства з творчасцю Максіма Гарэцка-

га. Да таго ж з'явіліся шчырыя, праўдзівыя матэрыялы ў перыядычным друку (у прыватнасці, у «Крыніцы»), з якіх паўставала асоба таленавітая, неардынарная і разам з тым сціплая, некрыклівая, як тое асяроддзе, у якім яна заканамерна сфарміравалася.

Сярод класічных твораў, што ўведзены ў школьную праграму, «Роднае карэнне» — удалае выключэнне. Голай ідэі, якая можа быць сфармулявана мёртвымі шаблоннымі фразамі, ў ім няма.

Уражвае ў асобе Гарэцкага імкненне да самаўдасканалення, шыршыня інтарэсаў, здольнасці, зрудыцыя.

«Канчаю апрацоўваць «Камунараў». Цяжка мне іх пісаць для друку, усё баюся, каб не зрабіць якой памылкі ў асвятленні», — піша Гарэцкі ў лісце за 10 снежня 1931 г. Але страх гэты прыйдзе потым. Пакуль

Усё-такі і ў нас ёсць! Сёння гэта ўжо смешна, бо ведаю, што было і еўрапейскае адзенне на беларусу. І Купала са школы навязваўся нам як мужык.

Пасля таго, як надрукавалі Шашалевіча, лягчы ўздыхнулася. А «Дзве душы»? Было, усё ў нас было, і калі б не пераправа гэта жудасная сістэма паўнакроўнага жыццёвага працэсу нашай літаратуры, то ўсё ў нас магло б ужо быць. У дачыненні да тэатра, прынамсі, мы мелі б не толькі трох вядомых драматургаў — Крапіву, Макавінку, Дударова, але і моцную інтэлектуальную аснову для тэатральнага працэсу і самае галоўнае — свядомую ў сваіх каранях.

Я не тэарэтык, я практык і адчуваю ў Гарэцкім паўнаважанага драматурга. У ім, акрамя шырокай адукаванасці, што так

жа — 1913 год, Максім піша як дыхае, лёгка і свабодна. Здаецца, што больш за ўсё яго цікавіць «таёмнае, страшнае». Такім чынам аддадзена даніна шукальнікам прыгодніцкага элементу ў літаратуры. Але беларуская літаратура з часоў Скарынавага «понежэ от прирощения птицы, летающей по небу, ведающей гнёзды своя...» вылучалася высокім патрыятызмам. Ён гучыць і ў гэтым сінамічным радзе: «Таёмнае, страшнае, шчыра-беларускае». Ім прасякнута ўсё апавяданне. І яшчэ адзін аспект: філасофнасць прозы Гарэцкага хутчэй правіла, чым выключэнне ў яго творчасці. Пры чытанні апавядання «Роднае карэнне» ў мяне міжвольна ўзнікла асацыяцыя з вершам Максіма Танка «Пра філосафаў». Герой гэтага апавядання добра ведаў і запомніў аднаго з народных філосафаў, сівога дзеда Яхіма, які даў маладому інтэлігенту тры парады: «Чытай, галубец, у кніжках і ў разумных людзей пытайся, як жылі даўнейшыя тутэйшыя людзі... Часцей у роднае гняздзечка залятай, дык не будзе яно здавацца табе страшным... А яшчэ дадам: не забывай ты ў горадзе... за салодкімі напіткамі ды смачнымі дарагімі стравамі, не забывай ты спытаць у сабе: «А можа, цяпер у каго скарыні хлеба няма?» І ведай тады, што адным энкам ды стаганнем будзе людской не паможаш. Помні, што каб другога вызваліць, трэба самому крэпкім быць, на сілы не ўпадаць, а то і самаго затопчучь...»

Прачытаўшы гэта, яшчэ раз недаверліва адгэрнула дату напісання: сапраўды, 1913. А здаецца, што сказана сёння.

Алена БАРАДЗІНА,
выкладчыца гімназіі № 1,
г. Баранавічы.

важна, прысутнічае яшчэ і багатая інтуіцыя, падрабязнасць псіхалагічнага малюнка. Дзеючыя асобы ў яго жывуць без натужнай прыдумкі. Яны не вымушаны гаварыць аўтарскі тэкст, а жывуць, дзейнічаюць. Усё тое нямногае з яго драматычных абразкоў гаворыць аб моцным драматургу. «Антон», маленькая п'еска «Атрута...» Калі чытаеш яе сёння, то дзіву даешся таму болю, якім прасякнуты гэты твор на дзвюх старонках. І хто ведае, можа, у хуткім часе мы знойдзем агульную мову на нашых падмоствах. Нядаўна мае студэнты прынеслі для работы (адкапалі для сябе) яшчэ адзін твор — «Мутэрку».

Што гэта? Час мяняецца ці аўтар усё-такі адчувае час?
Валеры МАЗЫНСКІ,
рэжысёр.

У творчасці і асобе Максіма Гарэцкага? Найперш непадобнасць ні на кога з тых, услед за кім ён прыйшоў у беларускую літаратуру, іншымі словамі — падкрэслена выяўленая творчая самабытнасць.

Другое, — таленавітасць, якая звязана не толькі з уменнем данесці да чытача думку, але і дайсці да яе, г. зн. сцвердзіць непаўторнае, дасюль нікому неадымае. Такім ён, напрыклад, з'явіўся перад чытачом у апавесцях «На імперыялістычнай вайне» і «Дзве душы», дарэчы, творах вельмі розных паводле і фармальнай і ідэяльнай сутнасці. Нічога падобнага беларуская проза да М. Гарэцкага не мела. Тут ён ва ўсіх адносінах першаадкрывальнік. І не толькі новых тэм — філасофіі быцця ў пэўных ракурсах адкрывальнік. Не трэба забываць, што беларуская праявіла мастацкая традыцыя толькі складалася (на першым плане стаяла праблема паскоранага развіцця) і што без яе выйсці да твораў падобнага ўзроўню было неверагодна цяжкай справай.

Маштабнасцю асобы сваёй уражвае М. Гарэцкі. Чалавечай вышыняй уражвае. Сярод беларускіх пісьменнікаў, якіх накрыла эпоха Сталіна сваім вогненным валам, другога такога, можа, і няма.

Іван ЧЫГРЫН.

ЛІТАРАТУРНА-мастацкія часопісы быццам пашпартныя, хто лепей пажака сябе на пачатку чарговага года. Таму так шмат у іх цікавых, змястоўных публікацый. Як кажучы, пачынаць 1993-ці, дык пачынаць!

«ЛіМ» пісаў ужо пра апавесць В. Быкава «Сцюжа», змешчаную ў першай кніжцы «Полымя» («На пятым месяцы вайны», «ЛіМ», 29 студзеня 1993). Успэўна трымаюць палымянскую марку і іншыя творы — як прозы, так і пазіі, публіцыстыкі, літаратурна-знаўства. Няхай сам чытач разбіраецца, на што (пасля быкаўскай апавесці, безумоўна) звярнуць увагу. А мне хочацца пагаварыць пра першы нумар «Малодосці», а найперш — пра «Аповесці Івана Андрэевіча», напісаныя І. Шамякіным. Зрэшты, калі папраўдзе, гэта цэласны твор у дзвюх частках. І не толькі таму, што ў іх адзін галоўны герой — знакаміты літаратар, лаўрэат розных прэміяў і ўзнагарод Іван Андрэевіч. Лучэй «Аповесці...» і агульнасць матываў. Аўтар спрабуе ўявіць сабе, да чаго можа прыйсці неўзабаве наша грамадства, калі будуць працягвацца далей працэсы дэградацыі асобы, страта маральных і эстэтычных каштоўнасцяў, не кажучы ўжо пра развал у эканамічным жыцці.

Проза І. Шамякіна заўсёды была моцная публіцыстычнасцю. Сёй-той з крытыкаў гатовы быў бачыць у гэтым ці не іх слабінку, сцвярджаючы, што ўсё, маўляў, пішацца на «злобу дня». Магчыма, знойдуцца ахвотнікі гэтак жа паставіцца і да новага твора. Што ж, людзям не загадаеш. Самі ж «Аповесці...», калі чытаць іх непрадурята, даюць вялікую спажыву для роздуму аб супярэчлівым часе, у якім мы жывём. Пісьменнік наўмысна награвашчае ўсё негатывнае. Але ў гэтым — папярэджанне, перасцярога. Ён проста-такі заклікае: «Адумайцеся, людзі, ці так жывём, як трэба? Ці не атрымліваецца, што самыя лепшыя жаданні нашы разыходзяцца з рэчаіснасцю?» Грамадства ж гэтак рэзка палярывалася. І самае страшнае тое, што надышоў момант, калі ў гэ-

3 ТВОРЧАСЦЮ многіх сяброў беларускай літаратурына аб'яднанні «Белавежа»,

якое месціцца ў Беластоку, чытачы Беларусі добра знаёмыя. Асабліва з жыццёвым і творчым шляхам такіх аўтараў, як Сакрат Яновіч, Аляксандр Барскі, Віктар Швед, Ян Чыквін, Мікалай Гайдук, Васіль Петручук, творы якіх асобнымі кнігамі выдаваліся і ў нашай рэспубліцы. Але побач з гэтымі майстрамі слова жывуць у Польшчы і малавядомыя нам літаратары, якія часта друкуюцца ў беластоцкім тыднёвіку «Ніва», беларускіх календарых, калектыўных зборніках і альманахах і нават выдалі свае кніжкі. Я маю на ўвазе такіх «Белавежаў», як Дзмітры Шатыловіч, Янка Целушэцкі і Юрка Баена.

Старэйшы з іх Дзмітры Шатыловіч жыве ў Варшаве. Нарэдзіўся ён у 1926 годзе ў вёсцы Чаромха на Беластоцчыне. У час нямецка-фашысцкай акупацыі быў вывезены на прымуковую працу ў Германію.

Пасля прыходу Савецкай Арміі быў вызвалены і накіраваны на фронт. Дэмабілізаваўшыся, вярнуўся на радзіму. Вучыўся ў беларускай гімназіі і польскай ліцэі ў Бельску-Падляскім. Закончыў таксама Ленінградскі электратэхнічны інстытут. Працаваў у міністэрстве энергетыкі ў Варшаве, а таксама ў Югаславіі і Індыі...

Першыя свае вершы Дзмітры Шатыловіч надрукаваў у газеце «Ніва» ў 1957 годзе. А ў 1992 годзе з друку выходзіць яго першы пазычны зборнік «Эцюды падарожжа», які ўмоўна можна падзяліць на тры

АДУЖАЎ ЧАС

Для мяне, чалавека пасляваеннага, выхаванага, так бы мовіць, на партызанска-патрыятычнай глебе, імя Максіма Гарэцкага доўгі час нічога не значыла. Першае маё знаёмства з яго творчасцю адбылося дужа позна. І сёння, прыгадваючы першую сустрэчу з «Краснымі розамі» М. Гарэцкага, я шкадую, што не патрапіў на чалавека, які б падштурхнуў да добрай, глыбокай літаратуры. Хоць бы ў школе, ці ў тэхнікуме, ці пасля... Далей, ужо ў тэатральным інстытуце, я пачала вымагаць будучага прафесія. І ўсё роўна гэта былі пакуль Колас, Купала,

Мележ, потым ужо захапіўся Быкавым. І Караткевіча не было яшчэ.

Чахаў, Горкі, Талстой, Дастаеўскі, Хемінгуэй і ніяк не Мрый, не Гарэцкі, нават Купала быў такі, якога ад мяне хавалі!

Калі, дапытваючы сваю драматургію, сутыкнуўся ўрэшце з Максімам Гарэцкім, першае, што мяне ўразіла, гэта тое, што — не з мужыкоў. Паходжаннем не з лапцёй, нават не з ботаў. Тое, што беларус мог быць з чаравікаў, мне было нежак нязвыкла, затое недзе там, унутры, салодка казытала і абнадзейвала.

НАМ ДА ЯГО ІСЦІ ДЫ ІСЦІ

Толькі што закончыў працу над манаграфіяй «Паміж былым і будучым» пра прозу Максіма Гарэцкага. Першыя дотык да творчасці гэтага пісьменніка ў мяне адбыўся не меней як 30 гадоў назад, калі абдумвалася тэма кандыдацкай пра мастацкае станаўленне беларускай прозы.

Але асноўныя цяжкасці для мяне пачаліся пазней — тады, калі ўзнікла патрэба адчуваць, зразумелае, асэнсаванае прабіваць у людзі. На абароне дысертцыі нечаканым (хаця і чаканым) пытаннем мяне спыніў Кандрат Крапіва, самы аўтарытэтны тады член Вучонага савета:

— Дык вы ставіце прозу Максіма Гарэцкага вышэй за прозу Якуба Коласа?

Даводзілася пераконваць жывого класіка, што Максім Гарэцкі таксама вялікі і чаму вялікі. Нялёгка, скажу вам, была гэта задача, асабліва ў той сітуацыі, калі мой навуковы кіраўнік (потым казалі, што з тактычных меркаванняў) ад свайго аспіранта толькі што публічна адмежаваўся, кінуўшы ў залу не без хітрага намёка апраўданне:

— У дысертанта ёсць свая галава на плячах.

Справа ў тым, што ўжо тады я прыйшоў да высновы (ад чаго не адракаюся і сёння), што М. Гарэцкі абазначыў наступны пасля Якуба Коласа этап у мастацкім сцвярдзэнні беларускай прозы пераходнае яе станаўлення. Дакаралі, што залішне вялікую ролю адводжу крамольнаму пісьменніку, што М. Гарэцкі, наогул, не тая велічыня, каб яго творы параўноўваць з творами тых, чый аўтарытэт кананізаваўся, і г. д. І ўсё-такі прэрыў быў зроблены. Дапамагла хрушчоўская адліга. Інстытутам літаратуры ўрэшце быў запланаваны асобны раздзел пра творчасць М. Гарэцкага для «Гісторыі беларускай літаратуры». К гэтай часу пабачыў свет нарыс Д. Бугаёва «Максім Гарэцкі». У 1971 г. выйшла з друку і мая кніжка «Станаўленне беларускай прозы і фальклору. Дакастрычніцкі перыяд», трэці раздзел якой напалову прысвечаны творчасці М. Гарэцкага. Рыхтаваўся да друку двухтомнік. У 1980 г. было апублікавана даследаванне Аляся Ада-

мовіча «Браму скарбаў сваіх адчыняю...»

Так было некалькі дзесяцігоддзяў назад. Але і сёння, у постперабудовачны час, літаратурна-навука працуецца не лягчэй. І дзіўна тут нічога няма. Нават самыя радыкальныя ў мінулым даследчыкі літаратурынага працэсу (дапусцім, што яны сёння кіруючы інстытутамі, бо магчымы і горшыя варыянты) як творчыя асобы складаліся пад сцягам сацыялістычнага рэалізму і, значыць, іхнія творчыя схемы, што дазвалялі ў свой час ганарова трымацца на паверхні, а то і на грэбені хвалей, сёння нелітэцыва састарэлі (вектар часу ж на 180° павярнуўся ў іншы бок), а новыя ствараюцца не так лёгка. Даводзіцца карыстацца старымі, у лепшым выпадку латаць-пералатаць, як свой кожны стары Анісім (успомнім апавяданне Якуба Коласа). Вось і атрымліваецца, што Максім Гарэцкі для некаторых па-ранейшаму ніякі не класік, апавесць «Антон» ніякі не мастацкі твор, «Дзве душы» ўсёго толькі рэмінісцэнцыя чужога рамантычнага сюжэта... Што мяне найбольш ўразіла

ВЕЧНАСЦЬ, НАРОДЖАНАЯ З ІМГНЕННЯЎ

тай палярызацыі ўсе даўно сталі чужымі, ніхто не думае пра іншых, а жыве толькі ўласнымі клопатамі, заклапочаны найперш здабываннем хлеба надзённага. Людзі ў галечы, людзі галадаюць. Каб выжыць, накарміць унучку, знакамты літаратар Іван Андрэвіч вымушаны прадаваць уласныя кнігі, у тым ліку так званыя аўтарскія экзэмпляры. Не ў лепшым становішчы і вядомы мастак Міхаіл Рачыцкі...

Чытаючы «Аповесці...», адразу заўважаеш, што І. Шамякін, узіраючыся ў дзень заўтрашні, з трывогай прыглядаючыся да яго, знаходзіцца найперш у дні сённяшнім. Як і яго герой Іван Андрэвіч, ён не можа спакойна назіраць, як флюгерства стала ледзь не нормай паводзін, як прыстасавальніцтва сім-тым ужо ставіцца ў заслугу, узорам таго, як трэба жыць.

І. Шамякіным створаны шэраг запамінальных вобразаў гэтых джэнтльменаў перабудовы. Адзін дырэктар пісьменніцкага выдавецтва Нарцыз Хіхель чаго варты! Трымаючы нос па ветры, ён у першую чаргу выдае толькі ўласных сяброў: «Дырэктару за гэта перамывалі косці на кожным сходзе, але Нарцыз атрасаў крытыку, як гуска ваду, і ўвогуле лічыў яе вынаходніцтвам камуністаў. І ні на кога за крытыку не крўдаваў ці ва ўсялякім разе выгляду не паказваў, з усімі быў запанібрат. Панібратства гэтае даходзіла да хамства, калегам, старэйшым за яго роўна ў два разы, казаў «ты» і ляпаў па плячы: «Нічога, не бядуй, дзядзька Янка! Будзем жыць! не памром!»

З такой жа пароды — і народны дэпутат Тухта, і намеснік рэдактара афіцыйнага

выдання «Стругач», якія ў сваіх дзеяннях абскокваюць нават Хіхеля.

Парэзважаць, падумаць ёсць над чым. І нам, чытачам, і... прататыпам асобных персанажаў. І. Шамякін піша бескампрамісна, не баіцца, што, магчыма, некаторыя пазнаюць сябе. Не можа маўчаць слышны майстра, не можа. Таму і новы яго твор такі надзённы і грамадска значны...

«Маладосць» з нумара ў нумар шчодро прадстаўляе і маладую прозу. На гэты раз апублікаваны апавяданні М. Касцюкевіча, А. Федарэнкі і У. Сцяпана. З павагай ставячыся да таленту ўсіх трох аўтараў, усё ж скажу, што А. Федарэнка ў параўнанні з імі выйграе. Два яго новыя апавяданні «Начны голас» і «Рэжыма» — сапраўдныя пісьменніцкая ўдача. А не сказаць, што А. Федарэнка ўзяў нейкія арыгінальныя жыццёвыя сітуацыі. Тут ужо сапраўды падыходзіць сцвярджанне аб тым, што талент або ёсць, або яго няма. У А. Федарэнкі — ёсць, і прытым Богам дадзены. За гэта гавораць і такое хуткае сталенне маладога аўтара, і адзнака яго твораў на конкурсах.

Раю прачытаць і аповесць Т. Бондар «Імем Айца і Сына». Зрэшты, можна і пачакаць, пакуль прыйдзе чарговы нумар, паколькі ў першым — толькі пачатак яго. Бо не сумняваюся: рэдакцыя «расцягваюць» публікацыю твораў найперш дзеля таго, каб зацікавіць чытача. Прынамсі, у дачыненні да аповесці Т. Бондар гэта, безумоўна, спрацоўвае: аўтар умее будаваць сюжэт, не кажучы пра тое, што надзвычай уважліва ставіцца і да раскрыцця характараў.

Нямала ў нумары і паэтыч-

ных публікацый — вершы Р. Барадуліна, Л. Медзіч, Э. Акуліна, С. Сяргея, М. Чарняўскага, В. Яраца. У кожнага з іх — свой голас, сваё ўспрыманне свету. І жаданне адчуць складанасць і супярэчлівасць часу. Праўда, і ў матывах традыцыйных сапраўдны творца здатны ўбачыць сваё, іншымі не заўважанае. Што гэта сапраўды так, пераконвае верш Р. Барадуліна «Імгненне», які хочацца прывесці цалкам:

І цень звініць,
І дол п'яе,
І смутак будзіцца калішні.
А вочы спелыя ў яе,
Як неабтрэсеныя вішні.

А бровам пырхнуць бы
у гульбе,
Як беражанкам з-пад
узмежка.

Зірнеш і чуюш —
У цябе
На вуснах маладзее
ўсмешка.

Часопіс працягвае рубрыку «З архіва КДБ»: Э. Ліпечкі і У. Міхнюк расказваюць пра трагічны лёс А. Цвікевіча, аднаго з ахвяр сталінізму, публікуюць некалькі яго паказанняў.

Звычайна рэдакцыя стараецца завяршыць тую ці іншую публікацыю на працягу года. У гэтым плане «Гісторыя Беларусі ў ілюстрацыях» М. Чарняўскага, якая друкавалася на працягу мінулага года і прадоўжана ў сёлетнім, як кажуць, выключэнне з правілаў. Болей бы такіх публікацый, глядзіш — мо і хутчэй пазбаўляліся б мы нацыянальнага нігілізму, ачуньвалі б ад бяспамяцтва.

Такой высакароднай мэце, бадай, падначалена і новая рубрыка часопіса «Беларусь» — «Сілуэты на фоне эпохі». Як заяўляе рэдакцыя, яна «мае намер пазнаёміць чытачоў з імёнамі выдатных людзей, якія належаць гісторыі і нашчадкам, належаць нам з ва-

мі». Праўда, хацелася б, каб у спісе гэтым меней было тых, пра каго ўжо расказалі больш-менш падрабязна іншыя выданні. І добра, як бачна з першай публікацыі, што рэдакцыя паўтараць іншых не збіраецца. І. Калюта і А. Шабалін знаёмяць чытачоў з археолагам, філосафам і краязнаўцам І. Стаброўскім — чалавекам неардынарнага лёсу, стваральнікам Слонімскага краязнаўчага музея. Яшчэ ў 1929 годзе, калі ўсё беларускае забаранялася. На жаль, пра І. Стаброўскага ўсе мы ведаем вельмі мала. Прынамсі, ведалі да згаданай публікацыі.

Ну і, канечне, не болей ведалі пра Т. Кебіч. Хто такая? Маці нашага Старшынкі Савета Міністраў. А чаму б і не пазнаёміцца з ёй бліжэй? Ва ўсім цывілізаваным свеце падобная цікавасць заганнай не лічыцца. Відаць, так лічыць і ў рэдакцыі «Беларусі». Гутарка М. Васькова з Таццянай Васільеўнай змешчана пад рубрыкай «Знаёмыя незнаёмыя». Яе, даўбог жа, вярта прачытаць! Шчыра, задушэна расказвае Т. Кебіч пра сваё жыццё-быццё.

Не хацелася б, каб чытачы прамінулі і раздзел з рамана К. Акулы «Змагарныя дарогі», які рытуецца да выпуску ў выдавецтва «Мастацкая літаратура». Кароткае слова напісаў У. Арлоў, мо нават завельмі кароткае, бо трэба было б бліжэй пазнаёміць чытача з аўтарам рамана.

З арыгінальных публікацый «Нёмана» (у перакладзе на рускую мову змешчаны вершы Р. Барадуліна, аўтабіяграфічная аповесць С. Грахоўскага «З воўчым білетам») на адным, як кажуць, дыханні чытаюцца «Самалячэнне ад камунізму» А. Адамовіча і аб'яднання адной назвай «Будаваць сваю хату» матэрыялы, што тычацца І. Усебеларускага кангрэса і падзей вакол яго. У адным выпадку — наша сучаснасць, што становіцца паступова мінулым (М. Гарбачоў і яго эпоха), у другім — мінулае, якое працуе на сучаснасць. Што ж, вечнасць (гэта не нова, канечне) і нараджаецца з імгненняў. Калі да іх ставіцца ўважана і паважна.

М. АНДРЭЕНКА.

ВЫДАДЗЕНА У ГЛЫБІНЦЫ

«ЯНКА КУПАЛА І СЛОНІМШЧЫНА»

Так называецца невядомая, але прыгожа аформленая кніжачка, аддрукаваная ў Слонімскай узбуіненнай друкарні. Аўтар яе — мясцовы малады даследчык беларускай літаратуры Сяргей Чыгрын. Па круцінах сабрана амаль усё, што звязала песняра з гэтым нутком Бацькаўшчыны. У вёсцы Вялікая Кракотка, напрыклад, упершыню ў Беларусі было прысвоена імя Янкі Купалы мясцовай бібліятэцы. Тут два разы павывала жонка паэта У. Луцэвіч. Ды і сам Я. Купала ў 1939 годзе наведаў Слонім, сустрэўся з Г. Леўчынам і С. Новікам-Пеюном.

У шчырых адносінах пясняр быў са слонімкамі Я. Хлябцічам, А. Пранкачуком, К. Пушкарэвічам, В. Таўлаем, А. Іверсам, К. Лейкам і інш. А А. Лойка ў 1982 годзе выдаў кнігу пра Я. Купала ў вядомай серыі «ЖЗЛ».

Аўтар уключыў у кніжачку і вершы паэтаў Слонімсшчыны, прысвечаныя Я. Купалу. Гэта творы Г. Леўчына, В. Таўлая, А. Лойкі, М. Ароўкі, І. Чыгрына, А. Сучка і іншых.

Тыраж выдання — пяць тысяч паасобнікаў. Выпуск кнігі фінансавала Слонімскага цэнтральнай бібліятэка імя Я. Коласа.

А. ЛЫСІК.

ЗВЯЗАНЫ

З ГОРАЦКАЙ ЗЯМЛЁЙ

Амаль дваццаць пяць гадоў дырэктар Горацкага гісторыка-этнографічнага музея У. Ліўшыц збірае матэрыялы, данументы, якія апавядаюць аб пісьменніках, чыі лёс звязаны з Горкамі. Звесткі гэтыя можна знайсці ў брашуры «Раскопкі вакол горацкага «Парнаса», выпушчанай нядаўна Магілёўскім абласным таварыствам аматараў кнігі сумесна з горацкім музеем.

Падрабязна расказваецца пра горацкі перыяд М. Гарэцкага, паэта С. Фаміна, паэта-пераладчыка Я. Гаўрука, пісьменніка Л. Рагозна, які нарадзіўся ў Горках, аб наведанні раённага цэнтра Я. Купалам і Я. Коласам, прыводзяцца іншыя звесткі.

М. СТУДНЕВА,
супрацоўнік Горацкага музея.

МАЛАВЯДОМЫЯ «БЕЛАВЕЖЦЫ»

раздзелы. У першы ўвайшлі вершы-ўспаміны з юнацкіх гадоў, другі раздзел склалі некалькі вершаў з франтавых дарог. Але найбольш у зборніку радкоў, прывезеных з розных куткоў далёкіх і блізкіх краін. Адны назвы «Храм у Чэрнай», «Запіскі з Варны», «Дзень у Ленінградзе», «Ля возера Рыца», «Вечар у Кіславодску», «Перад афінскім Акропалем», «У Літхароне» і іншыя — гэта паэтычная географія зборніка. Добра пра гэта сказаў некалькі Віктар Швед: «Цікавы цыкл вершаў Д. Шатыловіча, з яго межных паездак, з яго замесных паездак, з яго замесных паездак, з яго замесных паездак». Шатыловіч, хоць піша рэдка, аднак піша ён з размахам, любіць маляваць шырокія палотны, яго творы прадстаўлены ў традыцыйнай эпічна-апавядальнай інтанацыі:

Пляц малы пры дарозе,
а побач царква
Светла-жоўтымі фарбамі
вабіць навокал,
Пад прыстанішка муз,
дзе мы сёння былі,
А другая ля дзіўных далін
Эніфефа.
Мы глядзім на вялізны
бліскучы масіў
У праменнях гарачых
паўднёвага сонца;
Сівізною снягоў нехта
горы прыкрыў,

І яны, як гіганты, тырчаць
там бясконца...

Сёлета ў Польшчы на беларускай мове выходзіць з друку і другая кніга вершаў Дзмітры Шатыловіча «Маё Падляшша».

Журналіст Янка Целушэцкі нарадзіўся на Беласточчыне ў вёсцы Новае Ляўкова ў 1944 годзе. Пасля заканчэння Варшаўскага ўніверсітэта вярнуўся ў родны Беласток, дзе шмат гадоў працаваў і супрацоўнічаў з беларускай газетай «Ніва». Сяброўства гэтае працягваецца і зараз, хоць працуе спадар Я. Целушэцкі ў польскай «Газеце Вспулчэснай». Дарэчы, для яе ён шмат перакладае на польскую мову творы беларускіх аўтараў, цікавыя і сенсацыйныя паведамленні з беларускага друку.

Што датычыць «Нівы», дык на яе старонках Янка Целушэцкі друкуецца больш чвэрці стагоддзя. Тут змяшчае ён і вершы, і апавяданні, і пераклады, і нават фотаздымкі.

У 1991 годзе ў Беластоку выходзіць з друку першы зборнік Янкі Целушэцкага «Імгненні». Яго склалі паэтычныя мініяцюры, вершы і кароткія апавяданні. Напісаны яны ад шчырага сэрца, проста і даступна чытачам. Аўтар раскрыў складанасць узаемаадносін чалавека з навакольным светам, прагу глыбокіх пачуццяў. У дасканалых, кранальных вобразах ён

Д. ШАТЫЛОВІЧ.

Я. ЦЕЛУШЭЦКІ.

Ю. БАЕНА.

увасобіў успаміны аб вясковым маленстве, чалавечыя сталенне, узнісласць і драматызм юнацкага каханья.

Чытаючы «Імгненні» Янкі Целушэцкага, адразу адчуваеш, што літаратар вырас на народнай традыцыі. Вельмі часта, і гэта добра, у яго вершах паяўляюцца то вясковыя адвечорак, то жніво, то проста дзівочыя спевы вечарамі:

Сонца выпіла
расу з кілішкаў
павітухі,
даспелы колас
пахне лустай
хлеба,
вечер, заслуханы
ў канцэрт жніварак,
дрэмле,
свежая пожня
вастрэ ў спякоце,
снапы цалуюць
зямлю.

Аднаму з маладых «белавежцаў» Юрку Баену ў мінулым годзе споўнілася трыццаць пяць гадоў. Нарадзіўся ён у вёсцы Мокрае каля Бельска-

Падляскага. У 1980 годзе скончыў геаграфічны факультэт Люблінскага ўніверсітэта. Цяпер працуе настаўнікам геаграфіі ў беларускай пачатковай школе № 3 у Бельску.

У друку дэбютаваў у красавіку 1973 года вершам «Дом» у «Ніве». Друкаваўся таксама ў зборніках «Белавежа», «Гасцінец», беларускіх календары і «Ніве».

У 1991 годзе з друку выходзіць яго першая паэтычная кніжачка «Лісты блакітных успамінаў». Сюды ўвайшлі вершы аб прыродзе, а таксама тыя, у якіх адчуваецца вялікая любоў да бацькоўскай зямлі і роднага краю.

Юрка Баена вельмі дасціпна і хораша апісвае дрэвы і кветкі эдэльвейс, баабаб, сланечнік, ландыш, ружу. З імі паэт умее гаварыць, дзяліцца сваімі трывогамі і планами, яны — нібы яго жывыя сябры:

Эдэльвейс! Зара пад небам!
Аб табе ўсе сняцца сны,
З табой яднаюся я сэрцам.
І яшчэ, здаецца мне,

Што ў штодзённасці,
ў жыцці
Часта іду тваім я следам.

Акрамя паэзіі, Юрка Баена даследуе геаграфію і гісторыю Беларусі. Добра запамніўся мне ягоны артыкул пра Зыгмунта Глогера, які быў надрукаваны ў 1987 годзе ў «Ніве». Для цікавых нагадаю, што Зыгмунт Глогер — гэта польскі і беларускі археолаг, этнограф, гісторык, аўтар «Гістарычнай географіі», «Польскага года» і «Старапольскай энцыклапедыі». Шмат падарожнічаў і жыў на Беларусі, а апісанні розных экскурсій выдаў у 1903 годзе ў кніжцы «Далінамі рэк. Апісанні падарожжаў уздоўж Нёмана, Віслы, Буга і Бебжы». Сябраваў з М. Федароўскім і Я. Карловічам, быў жанаты на Алесі Ельскай — дачцы беларускага этнографа, гісторыка і пісьменніка Аляксандра Ельскага...

Вось такія яны, малавядомыя беларускія «белавежцы», з Польшчы.

Сяргей ЧЫГРЫН.

СЛУЖЫМ ДАЙЧЫНЕ

ІНФАРМАЦЫЙНЫ БЮЛЕТЭНЬ БЕЛАРУСКАГА ЗГУРТАВАННЯ ВАЙСКОЎЦАЎ

ДА СЯБРОЎ БЗВ

Амаль што паўтара гады дзейнічае на Беларусі арганізаваны патрыятычны грамадскі вайсковы рух. За гэты час намаганні сяброў і прыхільнікаў БЗВ па ўзмацненні суверэнітэту Рэспублікі Беларусь, патрыятычным выхаванні насельніцтва і беларускіх вайскоўцаў прынеслі плён — утвораны Узброеныя Сілы краіны, пачалося вывучэнне ў войску беларускай мовы і гісторыі Беларусі, з «гарачых» кропак СНД вяртаюцца беларусы-вайскоўцы, каб служыць сваёй Бацькаўшчыне.

Напярэдадні 1993 года ўсё асабовы склад Узброеных Сіл быў прыведзены да ваеннай прысягі на вернасць беларускаму народу і Рэспубліцы Беларусь.

Першы сход беларусаў бліжняга замежжа, які праходзіў 19—20 снежня 1992 года, станоўча ацаніў і ў сваім звароце да Вярхоўнага Савета і Урада рэспублікі падтрымаў патрыятычна-вайскоўцаў за іх адданасць беларускай зямлі і яе народу, шчырае жаданне адстаяць незалежнасць Беларусі, дэмакратычны канстытуцыйны лад, абараніць матэрыяльныя і духоўныя каштоўнасці сучасных і мінулых пакаленняў.

Сёння прэс-цэнтр БЗВ з дапамогай рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» выпускае ў свет інфармацыйны бюлетэнь БЗВ «Служым Айчыне». Патрэба такога выдання інфармацыйнага бюлетэня наспела даўно, аб гэтым вялі размову сябры і прыхільнікі БЗВ шмат часу. Але ж тэхнічныя, арганізацыйныя і матэрыяльныя пытанні не дазвалялі гэтага зрабіць раней.

Мяркуюцца, што на старонках інфармбюлетэня, які будзе выходзіць штомесячна, будуць артыкулы, прысвечаныя дзейнасці не толькі Выканаўчай Рады, але і суполак БЗВ, матэрыялы па актуальных пытаннях беларусізацыі вайсковых падраздзелаў, часцей і ваенных устаноў Беларусі, патрыятычнага выхавання вайскоўцаў і ўсяго грамадства. Карацей, агульнымі нашымі намаганнямі, спадзяюся, карысць ад пачатай справы павінна быць. Будзем чакаць вашых лістоў, шаноўнае спадарства. Прысылайце свае лісты на адрас рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» з памяткай: Інфармацыйны бюлетэнь «Служым Айчыне». Калі хто будзе мець магчымасць матэрыяльна падтрымаць беларускі вайсковы патрыятычны рух — можаце дасылаць грашовыя сродкі на рахунак БЗВ N 700210 МФО 767 у Камерцыйным банку «Дукат» Мінска, кантакты тэлефон БЗВ: 16—45—31.

Аляксандр КУЛЕШ,
падпалкоўнік,
старшыня прэс-цэнтра
БЗВ.

БЕЛАРУСКАЕ ВОЙСКА

ПАВІННА БЫЦЬ БЕЛАРУСКІМ

Беларускае згуртаванне вайскоўцаў вельмі ўважліва ставіцца да праблем патрыятычнага выхавання ў вайсковых падраздзелах і ваенных установах Рэспублікі Беларусь. У апошні час канструктыўныя намаганні Міністэрства абароны ў накірунку вывучэння вайскоўцамі беларускай мовы і гісторыі Беларусі ў службовыя часы гуманітарнай падрыхтоўкі ўспрымаюцца станоўча грамадскацю нашай рэспублікі.

Аднак жа, нягледзячы на патрабаванне Закона «Аб мовах у Рэспубліцы Беларусь», дырэктывы Міністэрства абароны ад 2.07.1992 N15/16, працэс вывучэння беларускай мовы ў войску ідзе вельмі марудна, значная частка афіцэраў, асабліва кіраўнікоў, не звяртаюць увагі на прапановы і патрабаванні Міністра абароны на гэты конт. З прапаршчыкамі і вайскоўцамі тэрміновай службы, курсантамі ваенных навучальных устаноў заняты не толькі не праводзяцца, але і не прадугледжваюцца. Няма ніякай матэрыяльнай зацікаўленасці афіцэраў у вывучэнні, веданні і выкарыстанні беларускай мовы ў службовых варунках. Па меркаванні большасці афіцэраў, у тым ліку і тых, хто ніколі раней не вывучаў беларускую мову, калі б была прадугледжана грашовая даплата за карыстанне беларускай мовай на службе, справа пераходу Узброеных Сіл на дзяржаўную мову пайшла б лягчэй. Пакуль што недастатковая колькасць падручнікаў і слоўнікаў для правядзення заняткаў і самападрыхтоўкі ў вайсковых падраздзелах і ваенных установах. Вельмі здзіўляе той факт, што з курсантамі Мінскага вышэйшага ваеннага інжынернага вучылішча ні разу ні аднаго занятку па вывучэнні беларускай мовы не праводзілася — няма ўказання на гэты конт з боку

Міністэрства абароны.

Добрыя намеры ўпраўлення выхаваўчай працы Міністэрства абароны па вывучэнні беларускім вайскоўцамі гісторыі Беларусі ў часы гуманітарнай падрыхтоўкі не заўжды даюць станоўчы вынік. Прапанаваная метадыка вывучэння гістарычнага матэрыялу генераламі і афіцэрамі ў выглядзе самастойнай падрыхтоўкі без дастатковай колькасці падручнікаў і дадатковай метадычнай літаратуры прывяла да таго, што ў вайсковых частках і ўстановах вывучаюць гісторыю Беларусі толькі адзінкі з афіцэраў. Калі ўлічваць, што сярод афіцэраў абсалютная большасць тых, што не вывучалі ні беларускай мовы, ні гісторыі Беларусі, такі стан працы не можа нікога задаволіць.

Не робяцца пакуль што адпаведныя захады па выданні сучасных сродкаў нагляднай агітацыі па гісторыі Беларусі, а яны вельмі патрэбны ў войску. Шэраг прапаноў БЗВ да Міністэрства абароны аб мэтазгоднасці выдання камплектаў партрэтаў з адпаведным гістарычным агітацыйным матэрыялам славутых беларускіх ваяроў, якія можна было б выкарыстоўваць на занятках па гуманітарнай падрыхтоўцы, для афармлення пакояў інфармацыі і адпачынку, вучэбных кабінетаў па гісторыі Беларусі, службовых памяшканняў у вайсковых падраздзелах і ваенных установах, пакуль што станоўча не ўспрыяты.

Выклікае пэўную заклапочанасць той факт, што ў ваенных навучальных установах пакуль не ідзе перапрацоўка тэматычных вучэбных планаў па гістарычных дысцыплінах у накірунку падрыхтоўкі выкладання гісторыі Беларусі, што адпавядала б тэматычнаму плану гуманітарнай падрыхтоўкі афіцэраў, прапаршчыкаў і

вайскоўцаў тэрміновай службы.

У сувязі з гэтым само жыццё падказвае шэраг патрэбных крокаў, накіраваных на ўзмацненне працэсу патрыятычнага выхавання вайскоўцаў, беларусізацыі Узброеных Сіл Рэспублікі Беларусі.

Па-першае, зыходзячы з таго, што вайсковая служба з'яўляецца дзяржаўнай службай, і ў сувязі з тым, што большасць афіцэраў не валодае ці валодае дрэнна беларускай моваю, неабходна іх зацікавіць матэрыяльна і ўвесці даплату да службовага акладу тым, хто карыстаецца беларускай мовай на службе, праводзіць заняткі з асабовым складам (памер даплат павінен быць не менш за 20 працэнтаў ад службовага акладу).

Па-другое, ёсць патрэба ў накіраванні Міністэрствам абароны ў вайсковыя часткі, вайсковыя ўстановы адпаведнай дырэктывы, якой было б прадугледжана вывучэнне беларускай мовы прапаршчыкамі і курсантамі навучальных устаноў, выхаванцамі суворайскага вучылішча.

Немэтазгодна, каб генералы і афіцэры ў часы гуманітарнай падрыхтоўкі вывучалі гісторыю Беларусі шляхам самастойнай працы. Камандзіры (начальнікі), іх намеснікі па выхаваўчай працы павінны ўзначальваць групы і праводзіць заняткі са сваімі падначаленымі афіцэрамі з выкарыстаннем найбольш дзейнай метадыкі — чытанне лекцый і правядзенне семінараў.

Ёсць неабходнасць павялічыць тыраж падручніка па гісторыі Беларусі, а таксама друкаваць гістарычны матэрыял па вывучаемых тэмах у газеце «Во славу Родины». Неабходна паскорыць працэс выдання плакатаў-партрэтаў славутых ваяроў Беларусі (Давыд Гарадзенскі, Алягерд, Міндоўг, Вітаўт, Астрожскі, Сапега...), якія маглі б быць

выкарастаны ў якасці сродкаў нагляднай агітацыі пры вывучэнні гісторыі Беларусі.

Неабходна з верасня 1993 года пачаць вывучэнне двухгадовага (каля 200 гадзін вучэбнага часу) курса гісторыі і культуры Беларусі, які б уключаў вывучэнне гісторыі дзяржавы, ваенную гісторыю і ваенную навуку, гісторыю культуры і рэлігійных канфесій на Беларусі ў ваенных навучальных установах. Вывучэнне гісторыі Беларусі павінна абавязкова ажыццяўляцца і ў суворайскай вучылішчы.

Неабходна, каб адпаведныя камісіі Вярхоўнага Савета, грамадскія арганізацыі, Міністэрства абароны рэспублікі ў сувязі з супярэчлівай роллю ў гісторыі Беларусі генералісімуса А.Суворава выйшлі з прапановай у Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь аб перайменаванні суворайскага вучылішча ў Беларускі вайсковы ліцэй.

У сувязі з праводзімай ва Узброеных Сілах Рэспублікі Беларусь атэстацыяй афіцэрскага складу выклікае пэўную заклапочанасць той факт, што не выконваецца ў вайсковых частках, ваенных установах патрабаванне адпаведнай дырэктывы Міністэрства абароны праз асобную групу афіцэраў, якія б мелі практыку працы выкладчыка і вучоныя ступені.

Уладзімір САВЯНОК,
палкоўнік,
намеснік старшыні БЗВ.

ЗАЯВА

ВЫКАНАЎЧАЙ РАДЫ БЕЛАРУСКАГА ЗГУРТАВАННЯ ВАЙСКОЎЦАЎ

На бягучы 1993 год прыпадаюць дзве сумныя гадавіны з гісторыі нашай Бацькаўшчыны: 200 год з другога падзелу Рэчы Паспалітай, калі большая частка беларускіх земляў трапіла ў склад Расійскай імперыі, і 130 год паўстання пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага. Гэтыя дзве падзеі, паміж якімі — 70 гадоў, неразрыўна знітаваныя паміж сабой. Паўстанне 1863 года было адказам на палітыку царызма, бо «уз'яднанне» з Расіяй 1793 года прынесла яшчэ большыя пакуты беларускаму народу, што трапіў з аднаго прыгнёту ў больш жорсткі прыгнёт, ён канчаткова страціў прыкметы дзяржаўнасці.

Паўстанцы Каліноўскага ўзялі ў рукі зброю і пайшлі на смяротны няроўны бой за праўду і волю, за права быць гаспадарамі на роднай зямлі, за тое, каб слова Божае гучала на матчынай мове. Люта закатаваны быў Кастусь, але жыццё сваё ён аддаў не дарма, бо ягоная «Мужыцкая праўда» запаліла агонь нацыянальнага адраджэння беларускага народа, яго жыццё і смерць сталі прыкладам самаадданнага служэння народу. Славутыя словы Каліноўскага з-пад шыбеніцы аб тым, што не будзе шчасця на Беларусі, пакуль на ёй правяць чужынцы, сталі прарочымі.

Гісторыя вынесла свой прысуд катам і забойцам, паступова ставячы ўсё на сваё месца. Зараз, калі наша Бацькаўшчына стала незалежнай, мы павінны памятаць, што за гэтую незалежнасць пакаленні нашых продкаў аддавалі сваё жыццё. Паколькі пагроза пакуль што існуе, трэба пільна берагчы нашу незалежнасць, бо пасля дзесяцігоддзяў дзікіх камуністычных эксперыментаў над людзьмі, якія прывялі да духоўнай дэградацыі грамадства, да страшэннай чарнобыльскай навалы, незалежнасць з'яўляецца галоўнай умовай самавыратавання беларускага народа ад пагрозы фізічнага вымірання.

Беларускае згуртаванне вайскоўцаў, як патрыятычны рух, прыкладзе ўсе намаганні, каб спрыяць захаванню незалежнасці нашай Бацькаўшчыны, міру і спакою на шматпакутнай зямлі Беларусі.

Ухвалена на пасяджэнні выканаўчай рады БЗВ
27 студзеня 1993 г.

Вайскоўцы на Сходзе беларусаў блізкага замежжа.

ДЗЯРЖАЎНАЕ ДВУХМОЎЕ — СМЕРЦЬ БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫІ

У неспакойны, цікавы, а для шмат каго і жахлівы час мы жывём. Разваліўся Саюз, васьць разваліцца СНД, ускрайні былой імперыі палымнеюць пажарамі грамадзянскіх войнаў і міжнацыянальных канфліктаў. Валяцца ўрады і вытворчасць, растуць цэны і злачынасць. І толькі ў некаторых месцах яшчэ адчуваецца нейкая стабільнасць. Адным з такіх месцаў з'яўляецца Беларусь. Не ўсё гладка і ў нас. І цэны растуць, і дэфіцыт, і вытворчасць падае, і ўрад не чуе голасу народа, але не льецца кроў, не ляскоўць стрэлы, не грукочуць танкі. І вось гэтае «але» шмат каму не падабаецца. Шмат каму вельмі хацелася б, каб беларус страляў у беларуса, каб заміж таго, каб капаць бульбу, накапалі акапаў.

І вось гэтыя зласліўцы паднялі крык за другую дзяржаўную мову на Беларусі. Бачыце, заняўшая, забітая беларуская мова, якая ўсяго некалькі гадоў як крыху акрыяла, гэтая мова замінае ім жыць. Гэтая мова не дае ім спаць, ад гэтай мовы яны губляюць апетыт. Гэтую мову яны маюць за найвялікшую пагрозу рускай мове, якая пануе ад Балтыкі да Ціхага акіяна. Яны крычаць супраць беларускай мовы ў ВНУ, а студэнты засвойваюць вышэйшую матэматыку па-беларуску лепш, чым па-руску; яны спадзяваліся на незадаволенасць войска, але войска таксама пераходзіць пацху на беларускую мову.

Дык хто ж яны такія, гэтыя віцебскія настаўнікі, гэтыя ветэраны немаведама чаго, гэтыя «славяне» з нейкага там «сабору»? Дзе яны выраслі, адкуль узяліся, няўжо Бог не даў ім розуму, каб змаглі ўсвядоміць, што, рыхтуючы крываваю бойню на Беларусі, яны рыхтуюць яе і для сваіх дзяцей і ўнукаў?

Працэс адраджэння беларускай нацыі набыў незваротны характар. Сёння ён ідзе павольна з прычыны супраціву вольных такіх манкуртаў і з-за нашай уласнай пасіўнасці і ляюты, але ён ідзе і набірае

тэмпы. Ён захоплівае ўсё новыя галіны гаспадаркі, адукацыі, культуры, усё новыя сферы жыцця. Яго, як нашу Пагоню, «не спыніць, не разбіць, не стрымаць». Беларускі народ у большасці сваёй, хто актыўна, хто пасіўна гэты працэс падтрымлівае. У нашым грамадстве выспелі магутныя сілы, якія вядуць яго ўсё далей і далей. Сёння да гэтых сіл далучылася Беларускае войска. Ва ўсіх частках пачалося вывучэнне беларускай мовы і гісторыі Беларусі, выхаванне афіцэраў і жаўнераў ставіцца на нацыянальна-патрыятычны грунт.

Войска сказала «так» беларускай мове. Сёння ні афіцэры, ні жаўнеры не маюць сумненняў у неабходнасці беларусізацыі. І для многіх павярнуць назад ужо немагчыма, для многіх гэта стала сэнсам службы і жыцця наогул.

Дык няўжо нехта спадзяецца, што мы будзем маўчаць, калі варожыя сілы створаць рэальную пагрозу мове? Не, шануюныя. Наш народ цяплівы. Нас высылалі ў Сібір — мы цярпелі. Нас нішчылі ў лагерах — мы цярпелі. Але кожны 30 гадоў гэтаму цярпенню прыходзіў канец, кожныя 30 гадоў мы паўставалі за сваю волю і сваю

будучыню. Цяжкія страты панёс беларускі народ у 30-ыя і 40-ыя гады. Прайшло амаль 50 гадоў, пакуль беларус зноў выпрастаў спіну, але выпрастаў, падняўся, зноў хоча «людзмі звацца» і на роднай мове размаўляць.

Калі мы не адродзім сваю мову зараз, мы не адродзім яе ніколі, а без мовы не будзе народа, без мовы не будзе і нас. Калі нашым дэпутатам даведзецца галасаваць за другую дзяржаўную мову, яны павінны ведаць, што будучы галасаваць за смерць нацыі.

**Падпалкоўнік
Яраслаў ГРЫНЬКЕВІЧ,
нашчадак Усяслава
Грынёвкіча, павешанага
Мураўёвым за ўдзел
у Студзёньскім паўстанні
1863 — 1864 гг.**

ПРЫСЯГА

Перад Богам усявышнім і роднай зямлёю
Я табе прысягаю, радзімы мой край,
Прысягаю і сілай, і думкай сваёю,
І гарачай крывёю, і шляхам у рай.

Прысягаю палеткам і нівам жытнёвым,
І табе памяць прадзедаў, лёгшых у дол,
І сцюдзеным заваяем, і кветкам васновым,
І табе, роднай хаты амшаны вуголь.

Прысягаю сягоння, і заўтра, і ўчора,
За ўсе дні, што пражыў і яшчэ пражыву,
Што нідзе і ніколі, ні ў шчасці, ні ў горы,
І ні ў сёне паўсвядомым, і ні наяву

Ні на крок не сыду я са шляху змагання,
Ні на міг не схавваю мяча і пярэ,

Не пачую ні модлаў, ні слоў апраўдання,
Аж да таго, пакуль не настане пара,

Што мая Беларусь перарве ўсе аковы,
І зазьея спрадвечнаю славай сваёй,
І з кайданаў праклятых паробіць падковы
Для імклівых дрыгантаў Пагоні святой.

І не здолець мяне ані сілай, ні здрадай,
Ні агнём, ні мячом, ні ліслівай маной,
Не купіць ні рублем, ні жытлом, ні пасадай,
Не зламаць ні ў любові, ні ў веры святой.

Я дайду, і аддам і жыццё, і каханне,
І зраблю нават тое, што нельга зрабіць,
Хай памру без надзей на грахоў аддушчанне,
Беларусь і па смерці я буду любіць.

Станіслаў СУДНІК.

ЭФЕКТ ЛАКМУСАВАЙ ПАПЕРКІ...

Хто служыў у Афганістане, то ведае, што там вельмі хутка і выразна, асабліва ў баі, праяўлялася сутнасць чалавека, выяўлялася, хто ёсць хто. Мой сябар называў гэта эфектам лакмусавай паперкі.

Успомнілася ж гэта пад час прыняцця прысягі ў вучэбным цэнтры (Печы) 31 снежня 1992 г. Ці стала яна той лакмусавай паперкай, своеасаблівым пропускам ва Узброеныя Сілы краіны для тых, хто сапраўды гатовы быць «верным і самаадданым абаронцам свайго народу»? Адназначнага адказу «так» не атрымліваецца.

Для часткі афіцэраў прыняцце прысягі стала доўгачаканай і хвалючай падзеяй. Гэта тыя, для каго Беларусь — родная маці, хто даўно ўжо гатоў быў прысягнуць на вернасць Радзіме. Гэта тыя, што не высювалі ўмоў ураду і Вярхоўнаму Савету: спачатку прызначце нам аклады і пенсію, а мы паглядзім, прысягачь Беларусі ці не.

Але былі і другія. Тыя, што мэтанакіравана і настойліва высювалі вышэйзгаданыя ўмовы. Тыя, для каго непрымальны наша незалежнасць, культура, мова, для каго добры беларус той, хто

гаворыць «(хоць і з невянішчальным акцэнтам) «на ярыке», той, хто моўчкі слухае разважаны аб тым, што беларусы «подохнут» без Расіі.

Некаторыя з гэтых афіцэраў проста ў час прыняцця прысягі непаважна выказваліся аб гэтым святым для кожнага сумленнага грамадзяніна Беларусі акце, заяўлялі, што сёння святая толькі Новага года і ніякае больш. Былі і такія, што не читалі тэксту прысягі, а проста ставілі подпіс. Былі і трэція — тутэйшая армейская эліта. Гэта тыя, што восенню 1991 г. распачалі ў вучэбным цэнтры цкаванне афіцэраў-патрыятаў. Тыя, што ў студзені 1992 г. арганізавалі сходы ў падтрымку «непобедимой и легендарной», паўгода зацята выступалі супраць беларускай прысягі, а потым «нічога сумняшася», аб адным дні змянілі сваю думку і свае погляды на адваротныя.

Гэтыя, у адрозненне ад афіцэраў другой групы, ужо перабудаваліся, ужо збудавалі свае асабнякі, ужо засвоілі новы лексікон. Праўда, ім не вераць ні першыя, ні другія. У вучэбным цэнтры пішуць рапарты на звальненне маладыя афіцэры, у

тым ліку і беларусы, бо — няўтульна адчуваюць сябе ў асяродку, дзе крадуць і хлусяць.

Прысягу прынялі ўсе — і першыя, і другія, і трэція. Але эфекту лакмусавай паперкі не атрымалася. Тыя, хто не захацеў паехаць бараніць сваю зямлю, далі клятву, што будучы бараніць чужую. Але ж ці можна было чакаць іншага ад людзей, якія выхоўваліся на песнях, на штатал «мой адрас не дом і не ўліца...»? Галоўным быў сацыяльны чынік — кватэра, дабрабыт, стабільная краіна... Ні па сваіх перакананнях, ні псіхалагічна многія не падрыхтаваны збройна бараніць Беларусь. І вярні іх тут не так ужо і шмат. Калі іх і можна за што ўлікнуць, то хіба толькі за адкрыта антыдзяржаўныя выказванні. Пасля прыняцця прысягі гэта проста несумленна, не па-афіцэрску.

Ды ўсё ж не варта драматызаваць сітуацыю. Хоць і паволі, але павялічваецца ў войску працэнт афіцэраў — ураджэнцаў Беларусі. Мяркую, што праз колькі часу і для іншых афіцэраў Радзіма іх дзяцей стане Радзімаю, а паняцці аб гонары і годнасці афіцэра, вернасці прысязе не пераўтворацца ў час

выпрабаванняў у сваю супрацьлегласць.

Конкрэтыя шляхі павышэння надзейнасці беларускага войска прапанаваны ў звароце Першага Сходу беларусаў блізкага замежжа да парламента і урада Рэспублікі Беларусь. Адзін з пунктаў звароту, прапанаваны Беларускім Згуртаваннем Вайскоўцаў, гучыць так:

— лічыць мэтазгодным правядзенне пераатэстацыі кіруючых асоб Узброеных Сіл РБ камісіяй Вярхоўнага Савета, прадстаўнікоў Кантрольнай палаты і грамадскасці. Вынікам пераатэстацыі павінна быць выснова аб удзеле ці не удзеле тых ці іншых асоб ў злоўжываннях, аб ступені іх адданасці справе абароны незалежнасці беларускай дзяржавы.

І гэта не заклік да «палявання на ведзьмаў». Такое патрабаванне — норма ў любой дзяржаве. Беларускі народ павінен быць упэўнены ў адданасці і сумленнасці вышэйшага камандавання сваіх узброеных сіл.

М.ВАРАНЕЦ.

ХРОНІКА БЗВ

20 лютага ў Менску адбылося пасяджэнне Каардынацыйнай Рады Беларускага Згуртавання Вайскоўцаў, якая з'яўляецца кіруючым органам гэтай непалітычнага патрыятычнага руху паміж яго з'ездамі. Чытачу прапануецца агляд падзей, што адбыліся ў БЗВ і каля яго за час між Радамі.

ЦЗРВЕНЬ пачаўся з сустрэчы Выканаўчай Рады БЗВ з прадстаўнікамі Міністэрства абароны на ўзроўні генерал-маёра Ісайчанкава. Выступленні дэпутата А.Трусава, старшыні БЗВ М.Статкевіча і прадстаўнікоў МА паказалі, што падыходы БЗВ і міністэрства да праблем войска амаль супадаюць, акрамя пытання прысягі. Тым не менш Ісайчанкаў падкрэсліў: «Прыняцце прысягі сёгодня — глупасць, бо калі заўтра будзе приказ — я прысягну в числе первых.» Наступным жа днём палкоўнік У.Чэкаў заявіў карэспандэнту «Во славу Родины», што ніякай сустрэчы не было і вынікаў няма (!?) Крыху забягаючы ўперад, трэба адзначыць, што зараз генерал Ісайчанкаў служыць у Расеі і робіць там заявы, што мусіў пакінуць Беларусь «з-за дыскрымінацыі па нацыянальных прыкметах» і зусім не тлумачыць, на каго ён пакінуў лецішні-маенткі на Беларусі, з-за якіх ім займалася Кантрольная палата.

ЛІПЕНЬ. Дэлегацыю Выканаўчай Рады прыняў старшыня Вярхоўнага Савета С.Шушкевіч. Гаворка ішла аб забеспячэнні абароны узброеных сіл, аб стварэнні фонду гістарычна-патрыятычнага выхавання, аб неабходнасці адпору спробам дэстабілізацыі Беларускага войска звонку. С.Шушкевіч паведаміў, што сочыць за справамі БЗВ і па многіх пытаннях падзяляе яго погляды.

Пасля выступлення аб неабходнасці прыняцця прысягі на вернасць беларускаму народу на мітынг у нагоды гадавіны незалежнасці Беларусі сябра выканаўчай рады У.Барадач меў «гаворку» з міністрам абароны, у часе якой пачуў ад суб'ядседніка, што «...БЗВ магчыма забароняць, і, увогуле, калі мне даверана войска, не трэба мне падказваць!»

ЖНІВЕНЬ быў напоўнены падрыхтоўкай да святкавання «Дня вайсковай славы» 8 верасня. Расце ўціск на БЗВ у прэсе, ідуць абвінавачанні ў палітычнай дзейнасці, у кампраматацыі Узброеных Сіл, абразе генералаў і афіцэраў. Афіцыйнае абвінавачанне БЗВ у антыдзяржаўнай дзейнасці, папярэджанне Міністра абароны аб звальненні тых, хто адважыцца прыняць прысягу 8 верасня, скарга ў Міністэрства, «вайна» ў прэсе. Спраба генерал-маёра Мажукіна звольніць падпалкоўніка А.Крыварота з дапамогай афіцэрскага сходу «за членства ў БЗВ».

ВЕРАСЕНЬ. 8 верасня ўпершыню праведзена Свята Беларускага войска на пляцы Незалежнасці з нагоды гадавіны слаўтай перамогі Кастуся Астрожскага над царом маскоўскім у 1514 годзе пад Воршай. Прысяга народу Беларусі з удзелам народных дэпутатаў, дзеячоў навукі, культуры, падтрымка акцыі ў Гародні, Воршы, Берасці, іншых месцах... Па «розных» прычынах з 14 кадравых афіцэраў-актывістаў БЗВ, што прысягнулі 8 верасня, да чарговай Рады засталася на службе толькі 5!

Актыўны ўдзел БЗВ у Канферэнцыі БНФ па вайсковых пытаннях, падчас якой абвешчана аб стварэнні Асацыяцыі вайскоўцаў запasu (Гародня, Менск), аб падрыхтоўцы да стварэння Камітэта сацыяльнай абароны вайскоўцаў тэрміновай службы.

КАСТРЫЧНІК — праверка Міністам Беларусі дзейнасці БЗВ па дзюво скаргах Міністэрства абароны аб парушэннях статутнай дзейнасці (Берасце, Печы). Адшукаць не існуючае цяжка, таму загадзіліся на дробных заўвагах і прапановах. Тым не менш знайшоўся спосаб за два дні безпадстаўна звольніць з войска намесніка старшыні, палкоўніка У.Савянка.

Адбылася сустрэчка ВР БЗВ і ВР партыі «Народная Згода», у выніку якой прынята сумесная заява «Аб дзяржаўнасці беларускай мовы».

ЛІСТАПАД — упершыню афіцыйна святкуючы «Дзяды», БЗВ разам з дэмакратычнымі партыямі і рухамі ўшанавала памяць загінуўшых за волю і незалежнасць змагароў у Косаве супраць польскай акупацыі.

Створаны камітэт «Вяртанне» (яго ўзначаліла дэпутат ВС Г.Сямдзянава), які займаецца пытаннямі пераводу вайскоўцаў на Беларусі і з Беларусі.

Удзел у адзначэнні 72-й гадавіны Слуцкага збройнага чыну ў Семяжэве і Слуцку.

СНЕЖАНЬ — «ціхая вайна» ўціску на БЗВ прымае адкрытыя формы. Падчас сустрэчы з афіцэрамі інжынернай вайскавай вучальні міністр абароны ва ўльтыматывунай форме прапановаў падпалкоўнікам М.Статкевічу, М.Бірукову і А.Куляшу альбо адмовіцца ад БЗВ, альбо ... скласці рапарт аб звальненні з войска. Падпалкоўніку С.Судніку, які нарэшце перавёўся з Казахстана, дэпутат-палкоўнік В.Паўлаў паведаміў: «...Вам у нашай Арміі месца няма!» І толькі ўмяшальніцтва Саўміна дазволіла знайсці пасаду гэтаму афіцэру, але падалей ад Менска., у Гарадзенскай вобласці.

СТУДЗЕНЬ — на чарговай Кансультацыйнай нарадзе патрыятычна-дэмакратычных сілаў старшыня БЗВ М.Статкевіч выступіў з ініцыятывай стварэння «Славянскага дэмакратычнага форуму» з мэтай ўсталявання цывілізаваных адносін між славянскімі краінамі свету, падухілення канфліктаў паміж імі.

Працягваецца стварэнне супалак БЗВ з ліку вайскоўцаў запasu і ўсіх, хто падзяляе мэты арганізацыі.

Наконт адносін з афіцыйнымі коламі вайсковага ведамства сваю думку ВР БЗВ выказала ў «Советской Белоруссии» яшчэ 26 жніўня 1992 г. у артыкуле «БЗВ не претендуе на то, чтобы заменить Министерство Обороны». Час паказвае, што хоць і спазняючыся, але МА робіць (праўда, не заўсёды добра) тое, аб неабходнасці чаго раней казалі сябры БЗВ. Спадары з вуліцы Камуністычнай чамусьці ніяк не зразумеюць, што БЗВ — гэта не падраздзяленне Узброеных Сіл РБ, а грамадскі непалітычны патрыятычны рух. А спроба ваяваць з патрыятычным рухам, ды яшчэ не вельмі разумнымі сродкамі, не дадаюць Міністэрству абароны аўтарытэту.

Алесь СТАНКЕВІЧ,
маёр запasu, сакратар БЗВ.

Спатканне са старажытнай Эладай

Падарожныя нататкі опернага рэжысёра

Летас у творчым жыцці ДАВТа Беларусі адбылася выбітная падзея: оперная труппа ўпершыню выехала на Міжнародны фестываль мастацтваў у Грэцыю — са спектаклем «Медыум» Д. Меноці. Рэжысёр — С. Штэйн, пастаноўшчык гэтай оперы,

вярнуўшыся з вандроўкі, напісаў для «ЛіМа» пра ўражанні амаль дзесяцідзённага творчага падарожжа. Сёння мы прапануем гэтыя нататкі ўвазе чытачоў.

Вось як гэта было. 31 ліпеня а 9-й гадзіне мы рушылі. Мы — гэта творчы кіраўнік паездкі і дырыжор «Медыума» М. Калядка, адказны за паездку нам, дырэктар тэатра Я. Піляеў, артысты В. Цішына (Флора), Т. Кучынская (Моніка), С. Гаўрыленка (Тобі), В. Садоўская, І. Атлыгіна, А. Кеда (Наведнікі), 15 чалавек артыстаў аркестра і я, грэшны.

Наш ікарус «Беларусь» праехаў Украіну, усю Румынію з поўначы — праз Бухарэст — на поўдзень, Балгарыю і праз тры сутак патрапіў у Грэцыю. Падарожжа не з лёгкіх: невыносная гарачыня, стамляюча бяссонныя ночы ў аўтобусе, раздражняльныя мытні, асабліва ў Румыніі, дзе нас бягзгуда трымалі па 5—6 гадзін... Нам кажуць, пашанцавала. Мо і так. Як успомніш трохкіламетровую чаргу вялізных рэфрэжэратараў, што прастойваюць па 7—9 сутак! А там жа, відаць, штось вельмі патрэбнае за рысай мяжы, і дзесяці змесьціва іх пільна чакаюць.

Аднак тыя тры сутак мы не бавалі ў роспачы. Узнік асаблівы мікраклімац — з гумаром, гранічнай спагаднасцю адно да аднаго, сніданкам на траве і г. д. Дый такімі дэталямі, пра якія кажуць «дробязь, але прыёмна»: у румынскай вёсцы сялянка пачаставала нашу Тацяну Траццяк (канцэртмайстра-піяністку) свежай, яшчэ гарачай ляпёшкай. А ў Сафіі некалькі чалавек, спрачаючыся адно з адным, намагаліся патлумачыць нашым шафёрам, як лепш праехаць да цэнтра горада, і пажылы інтэлігент, які «перамог» усіх, сеў у аўтобус ды асабіста паказаў дарогу...

Не абышлося без паняццяў, пра якія раней толькі чуў: «мафія», «рэкет», ды яны да сутнасці паездкі дачынення не мелі...

2 жніўня, 20.00 — Грэцыя. На мытні доўга не маглі зразумець, куды і навошта мы

едзем, не ставала нейкай паперы, фармулёўкі. Трэба аддаць належнае нашаму М. Калядку, які не толькі забяспечыў высокі ўзровень музычнага паказу, але і праявіў немалыя арганізатарскія здольнасці і з дапамогаю англійскіх слоў, а то і цэлых фраз, урэшце цудоўна паразумеўся з тамошнікамі...

Едзем уздоўж Іянічнага мора сярод прыгажуняў-гор. Горы ды мора быццам сапернічаюць паміж сабою, ствараючы адзіны чуд прыроды. Глыбокая ноч; агні заправак, якія клічуць падарожных не толькі «падсілкавацца» бензінам, але і пасядзець у бары, адпачыць. (Успамінаюцца Чарнаўцы, дзе мы 2 гадзіны змарнавалі, аб'ездзішы заправачныя станцыі, — усё глуха, пуста, чорна, толькі сабачы брэх ды наша гуканне...).

Мы не спазняемся: 3 жніўня, раніца — на другім беразе горада Патра, дзе адбываецца фестываль. Паром. Агромністае, трохпавярховае збудаванне — з барам, туалетам, прытулак для соцень легкавікоў, аўтобусаў. І ніякіх чаргаў. Пагрузка ідзе спора, гожа... Атэль — на беразе мора. Штотраніцы і штоноч можна любавіцца несмяротнай прыгажосцю стыхіі; гарамі, што быццам вырастаюць з марскога бяздоння і мяняюць сваё аблічча, колер, танальнасць; рухам бялюткіх акеанскіх лайнераў... Аднак трэба пагалаціцца: за тры сутак прабілася барада, на маё здзіўленне, амаль сівая.

Да сцэнічнай пляцоўкі, дзе ўвечары, пасля 21-й гадзіны, — першая і адзіная рэпетыцыя «Медыума», едзем разам з М. Калядкам. Вязе нас на сваёй машыне музычны кіраўнік фестывалю дырыжор Дзімітрыс Бацініс. Ён грэц, але вучыўся ў Маскоўскай кансерваторыі ў Ю. Сіманаву, а потым у піцёрскай аспірантурцы — у Ю. Цемірканаву. Ён няблага гаворыць па-руску і вельмі дапамог нам.

Пазней я даведаўся, што ён бліскучы арганізатар, руплівец. І вельмі абаяльны чалавек, жэнаты дарэчы, на цудоўнай піяністцы з Ташкента, імя яе Гуля, у іх ужо тры і ўсе — хлапчкі.

Дзімітрыс прывёз нас да вялікай крэпасці, дзе звычайна адбываюцца міжнародныя фестывалі. Крэпасць абсталевана пад тэатр на 2,5 тыс. глядачоў, тут усё — магутнае, уражлівае, тут дух старажытнай Элады. Тут фестывалі доўжацца штогод 2 месяцы. Але сёння гэты тэатр рамантуецца, а наша пляцоўка — т. зв. малая крэпасць, дзе збудаваны амфітэатр на 500 чалавек, і фестываль тут доўжыцца толькі месяц. (Дзякуй Богу, падумаў я, навошта нам гаргарына на 2500, калі «Медыум» — опера камерная і яе кантакт з публікай — палова поспеху).

Днём я быў заняты звычайнай падрыхтоўчай працай. З самага пачатку мяне абступілі людзі з бланкетамі, надзвычай зычлівыя і збянтэжаныя ад таго, што не надта разумеюць мяне (я ж куды больш бянтэжыўся ад няведання ні англійскай, ні французскай). З дапамогай жэстаў і мімікі (а яшчэ калі побач Бацініс) мы разумеці адно аднаго. «Патрэбна падстаўка пад мадонну», — кажу. — «Якая?» — Я паказваю на ўзроўні грудзей. — «Колер?» — Паказваю на сваю кепку. — «Святло якога колеру?» — Паказваю на ягонны зялёны акуллары. І г. д. Калі дайшло да стартвага пісталета, які патрэбен у спектаклі, гаспадары доўга круцілі галовамі, ды ўрэшце праз паўгадзіны прынеслі каробку з сапраўдным пісталетам, з якога можна пускаць ракету і страляць газам. «Колькі трэба куль?» — Паказваю на пальцах «5». Даюць каробку і бяруць з мяне распіску, што атрымаў зброю: гэта цяпер мой сувенір. Увечары аддаю пісталет Олі Цішынай і дазва-

ляю толькі адзін стрэл для рэпетыцыі...

А перад рэпетыцыяй разумніца Тамара Кучынская прапануе апошнія, завяршальныя ў спектаклі рэплікі: «Памажыце, памажыце!», звернутыя ў залу, вымавіць па-грэчаску. Адрозніваючы гэтую ініцыятыву, я потым пераканаўся, што гэтыя рэплікі яе герані сталіся не проста завяршэннем сюжэта, а і заклікам да міласэрнасці, дабрыні, звернутым да канкрэтных людзей на зразумелай для іх мове.

У 1 аддзяленні «Салісты Патры», камерны аркестр пад кіраўніцтвам Д. Бацініса, пры ўдзеле нашых музыкантаў, выконвалі творы Л. Бетховена: «Эгмант», 2-гі фартэпіяны канцэрт, Раманс для скрыпкі з аркестрам. У антракце мы ўстанавілі сваё афармленне (вязааны варыянт), уключылі святло, і толькі тут я зразумеў — які ж чуд атуляе наш спектакль. Цяжка перадаць словамі: уявіце пляцоўку, за якой — квітнеючы сад, быццам ружы растуць на дрэвах (кветкі гэтыя называюцца дафніі), дрэвы падсвечаныя знізу, і здаецца, што не растуць з зямлі, а лунаюць у паветры. А ўдалечыні ззаду агромністая сцяна крэпасці, на якой зрдчас мільгаюць цені акцёраў. У нашым спектаклі, асабліва ў эпізодзе медытацыі, з дапамогай пастаноўчага святла можна было дамагчыся нейкай асаблівай, пазарэальнай, трывожнай і таямнічай атмасферы...

Пасля рэпетыцыі — вячэра, дзе за келіхам добрага піва Дзімітрыс распавёў пра свой горад. У Патры ўсяго 250 тыс. насельнікаў, аднак ёсць універсітэт, інстытуты, музычнае вучылішча, драмтэатр дзяржаўны і прыватны тэатр. Ёсць самадзейныя тэатры, якія субсідзіруюцца муніцыпалітэтам. Оперны — толькі ў Афінах. Міжнародныя фестывалі адбываюцца штогод у Афінах, Патры ды на

вострове Крыт. Уражае разнастайнасць і рознастайнасць: джаз і электронная музыка, аркестр Вялікага тэатра з Масквы і Капэла Будапешта, Варшаўскі аркестр з дырыжорам Я. Менухіным, і Кітайская опера, Лонданскі сімфанічны і салісты з Аргенціны. У нашай праграме быў аркестр тэлебачання і радыё Сафіі, а на пару дзён раней маскоўская Таганка іррала «Федру» М. Цвятаевай... Фінансуе фестываль муніцыпалітэт Патры.

4 жніўня. Трэба ж прайсці па горадзе. Кажуць — усё жахліва дарагое, дый грошай няма пакуль зусім. Надта гарача. Людзі падыходзяць, пытаюцца пра штось — прыемна, значыць, падобны да грэка... У магазінах усё ёсць, чаргаў ніякіх, а ўваходзіць не трэба, сорамна. Уражанне, што ўвесь горад на вуліцы: сядзяць, кураць, чытаюць, п'юць, дрэмлюць і г. д. У галаве дурнотнае пытанне: а хто ж працуе?

Ля крамы, ужо на вуліцах — памідоры, бананы, персікі, ківі, агуркі, вінаград, перац, кавуны, дыні, арэшкі розных гатункаў ды яшчэ штось, для мяне невадомае. Кавалачак жыцця «з кіно»...

Гарача. У атэлі сауна (платная) і басейн (бесплатны). Выбіраю апошняе... Крыху адпачыць — і час збірацца. 21.30 — пачатак...

Ой, як цікава: шмат людзей гаворыць па-руску. Тут і наша (колішняя наша...) цымбалістка Ангеліна Ткачова, якая з мужам спецыяльна прыехала на канцэрт з Афін. Публіка розная: і пажылыя, і моладзь. Чытаюць праграму з кароткім зместам «Медыума», які ў Грэцыі не гукаў ніколі. Падкладаюць мяккія паралонавыя падушчкі. Поўная зала, хоць білет каштуе 10 долараў (для студэнтаў скідка).

«Медыум» пачынаецца а 23-й гадзіне. Спектакль, мною пастаноўлены, бачаны дзесяці разоў, але... Штось усялілася ў акцёраў, такой праўдзівай ансамблевасці я не памятаю, таго трагізму ў Цішынай (хаця яна заўсёды выдатная) і разам з тым такога неардынарнага і тонкага псіхалагізму ў яе не было раней. Уражлівы баланс аркестра і сцэны. 55 хвілін непарушнай цішыні, увагі, засяроджанасці залы і... Авацыі ў канцы. Я быццам бы ўпершыню быў на спектаклі. І гэты сад з чырвонымі дафніямі, гэта квітнеючае жыццё — мудрае,

АДРАДЖЭННЕ

«3-НАД НЁМАНА, ДЗВІНЫ, ДНЯПРА...»

Падрыхтаваны ўнікальны нотны зборнік

Канцэртныя праграмы, што выконваліся ў межах фестывалю «Адраджэнне беларускай капэлы», адышлі ў мінулае. Яны не паўтараюцца і наўрад ці паўтарацца, хіба што ва ўдзячнай памяці наведнікаў філарманічных залаў — і хутчэй не цалкам, а нейкім фрагментам, асобнай мелодыяй, любімым выканаўцам... Надзейнага ж узгаўлення тых музычных з'явішч і дзействаў можна было б дасягнуць праз аўдыё-відэазапісы, але яны рабіліся насцярожана-скупа, яшчэ раз пацвярджаючы наш страх перад самаспазнаннем і заадно выяўляючы, мякка кажучы, глухаватасць ці адвучанасць чуць гучанне «тутэйшай» чалавечай душы ў непарыўнасці часу.

Каб зменшыць небяспеку новых парушэнняў у гэтым гучанні, так цяжка здабытым у стагоддзях, каб зафіксаваць яго, не даць яму зноў бяспамятна аціхнуць, паўстала патрэба ў

падрыхтоўцы зборніка беларускіх вакальных твораў XVII—XVIII стагоддзяў. Складальнікі Вольга Дадзімава і Віктар Скорабагатаў назвалі яго (пакуль, відаць, умоўна) «3-над Нёмана, Дзвіны, Дняпра...». Карпатліваю і тонкую працу музычнага рэдагавання ўсіх уключаных у яго твораў выканалі Ганна Каржаневская.

Зборнік «3-над Нёмана, Дзвіны, Дняпра...» — гэта перазовы імгненні, дыялог мінулага і сучаснасці. Праз сваю адбытасць мінулае павернута ў сённяшні дзень Беларусі ўстойлівай загадкавасцю. Сучаснасць жа — як вынік неўсваядмленага ёю пасрэдніцтва — намацавае кантакты з днём учарашнім праз ідэалізуючыя ўяўленні. І калі ў гэтым дыялогу загадка афармляецца ў пытанне, то ўяўленне, якое здольна пазначыць абрысы загадкі, становіцца ўжо і спробаю разгадкі, і першым адказам на пытанне.

Наступныя адказы могуць уяскравіць абрысы загадкі і разам з тым падвесці да новых пытанняў, да новага ўзроўню асэнсавання мінуласці, адкрыўшы шлях да нашага самапазнання і самаўсведамлення ў гісторыі чалавецтва.

Поступ мастацкага і гістарычна-культурнага самаспазнання беларусаў творча ўгадваецца ў зборніку «3-над Нёмана, Дзвіны, Дняпра...» рознымі формамі вяртання і засваення спадчыны, залежнымі ўрэшце рэшт ад захаванасці матэрыялаў — і нотных, і тэкставых.

У апэртцы Рафаіла Вардоцкага «Апалон-заканадаўца, або Рэфармаваны Парнас», а дакладней, у яе лібрэта, адным з аўтараў якога быў Цяцёрскі, за два стагоддзі сцэнічнага маўчання сям-там утварыліся лакуны. Іх запаўненне магло ад-

быцца не інакш, як праз інтуітыўна-лагічнае пранікненне ў сюжэт і псіхалогію твора, г. зн. перакладчык, узяўшычы польскамоўны тэкст па-беларуску, прыпадабняўся ў чымсьці да рэстаўратара. Таму моўная аснова апэрткі «Апалон-заканадаўца...» не толькі перакладзена, але і рэканструявана.

Рэканструяваны таксама некалькі мясцін у перакладах песенных фрагментаў Міхала Казіміра Агінскага «Пра неамбітнае сэрца», «Неспадзяваны добры дзень» і інш. Лакуны тут узніклі, відаць, на самым пачатку — матыў зафіксаваны, а тэкст, здараецца, не мае завершанасці, часта з выпадковым або нават незразумелым ці недапісаным словам — з надзеяй аўтара на пазнейшую працоўку. Тэксты песнятвораў Агінскага, якія ўвайшлі ў руплісныя слонімскае шыхтак, спалучыўшыся ў асобны цыкл, не клаліся на музыку, а пісаліся пад яе, падбіраліся-напываліся, калі мелодыя ўжо існавала. Першаснасць музыкі ў творчым працэсе зрабіла Міхала Казіміра Агінскага амаль незалежным ад літаратурных тра-

дыцый свайго часу ў напісанні песенных фрагментаў гэтага цыкла. Ва ўсякім разе ні пад якія жанравыя каноны класіцызму яны не былі падведзены і праз гэта выбаўляліся з-пад улады рэгламентацыі мастацтва, дазіравання формаў выказвання пачуццяў.

У адпаведнасці з класіцыстычнымі нормамі, але з незалежных грамадзянскіх пазіцый было напісана Мацеем Радзівілам лібрэта да оперы Яна Давіда Голанда «Агатка, або Прыезд пана». У ім, калі мець яго за вершаваны драматургічны твор, звернута ўвага на тыя прыватныя маральна-этычныя стасункі ў мясцовым грамадстве, якія, з аднаго боку, былі спароджаны пачварнасцю прыгоніцкай сістэмы, а з другога — супрацьстаялі ёй сваёю чалавечнасцю, і якія пазней, у сярэдзіне XIX стагоддзя, зоймуць бадай ці не цэнтральнае месца ў беларускай літаратуры, найперш у творчасці Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча. Польская мова персанажаў «Агаткі» не вызначаецца залітаратурнай рафінаванасцю, яна жывая і характарыстычная і ня-

глыбокае, прызначанае для вечнасці, — лунала над сцэнічнай пляцоўкай, над размешчаным на ёй пакоі з вартымі жалю на сельнікамі, трагічны фінал якіх быў прадвызначаны.

Мне здаецца, нам дапамагаў Бог, Прырода, штось звыш, хача я ніколі не быў прыхлівым і заўжды стаяў на нашай грэшнай зямлі. Але мяркуюце самі. Яшчэ на рэпетыцыі ледзь падзьмуў вецер, трапятанне сукняў, абрусу надало відовішчу даволі містычны характар, і раптам... Двойчы падала цэнтральная шырма, ды падала менавіта ў тыя моманты, калі можна было дапусціць, што гэтак задумана пастаноўшчыкам. І дырыжор, седзячы побач са мною, заўважыў: «Здорава». А на спектаклі тры стрэлы прагучалі роўна апоўначы, і ў цішыні, у эпізодзе пагібелі Тобі, у горадзе ўдарыў звон. (Пазней я жартаваў, што калі б у зале быў кампазітар, Менці, ён абавязкова ўстаў бы гучанне гэтага звона ў партытуру).

Я шмат пачуў цёплых слоў пра спектакль — і ад гараджан, і ад артыстаў аркестра Патры, і нават ад нашых вадзіцеляў. Потым была вачэра для ўсіх. У адкрытым рэстаране. І зноў былі цёплыя словы. І нават віно, пад назваю «Міжнародны фестываль Патра».

5 жніўня — ад'езд. Зноў дарога, паўз нябачаны суд прыроды. Раніца наступнага дня мы ўжо ў Балгарыі. Маю 2 гадзіны на спатканне з Сафіяй. Я іду па ўлюбёных мясцінах. На жаль, тэатр оперы ў адпачынку, дома, дзе я кватараваў, нікога няма. Але я з радасцю адзначаю, як рэзка адрозніваецца цяперашняя Балгарыя ад той, дзе 2 гады таму я працаваў над опернай пастаноўкай. Няма чэргаў, у магазінах з'явілася мяса, сасіскі, на вуліцах садавіна. І людзі зусім іншыя, такія, як былі калісь. Няўжо гэтак хутка мінуў эканамічны крызіс?

Сёмага мы ў Румыніі. Зноў адмоўныя эмоцыі, пра што і пісаць не хочацца... Украіна: усе крычаць «ура!». А наступным днём уранні мы ўжо ля 7-га, службовага пад'езда роднага тэатра. Я бяру аўтобусны мікрафон: «Давайце скажам адно аднаму «дзякуй» (усе крычаць «дзякуй») — пры ўсіх складанасцях паездкі мы ўпершыню паказалі оперны спектакль за мяжой, нам сніўся цудоўны сон, і хай гэта будзе «сон у руку»...

Сямён ШТЭЙН.

се на сабе адбітак беларускасці ў сінтаксічных канструкцыях, граматычных формах, лексіцы.

Прыкметы беларускай моўнай даўніны прабіваюцца і ў псалмах Сімяона Полацкага, напісаных пераважна па-стара-славянску, і ў песнях так званых «Полацкага сшытка», у «Курантах», дзе стыхія беларускай гутарковай мовы парускаецца чужымі формамі словаўжывання, занесенымі, верагодна, занатоўцамі тэкстаў — з'ява, пакуль не вывучаная і не растлумачаная ў кантэксце нашай гістарычна-культурнай перакрываюнасці.

Увогуле ж гэтыя творы былі выяўленнем колішняга беларускага духоўна-культурнага жыцця, раздвоенага пад канец XVI стагоддзя ў выніку палітычных падзей і амаль сцёртага з нашай памяці праз уяўна-аб'ектыўнае класовае ўспрыманне свае гісторыі, убачанай, да таго ж, не сваімі вачыма. Вяртанне і асэнсаванне беларускай вакальнай спадчыны — акт непазбежны, бо гістарычна справядлівы.

Уладзімір МАРХЕЛЬ.

МУЗЫКА

ДОКТАР МЕДЫЦЫНЫ І КАМПАЗІТАР З РОДУ СКАРЫНАВАГА...

Так-так, калі вас прывабіла гэтая назва, спяшаюся пацвердзіць: жыве на другім паўшар'і, у далёкай Канадзе нашчадак вялікага нашага асветніка Францыска Скарыны — Стэнлі Скарына. Пра тое, што род Скарынаў не згас у полымі часу, ведаючы на Беларусі. А ці ведае чытач, што наш сучаснік з роду Скарынавага так-

сама доктар медыцыны, піша кнігі і нават музыку! Я пра гэта даведалася пасля сустрэчы са старшынёй Камітэта па архівах і справаходстве пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Аляксандрам Мікалаевічам Міхальчанкам і занатавала сёе-тое з нашай гутаркі.

А. Міхальчанка. Нядаўна я пачынаў у Канадзе, дзе пашчасліва сустрэцца са Стэнлі Скарынамі і больш даведацца пра гэтага чалавека. Уражанні самыя нечаканыя і цікавыя. Чалавек гэта пажылы, яму ўжо сёмы дзесятак, але ён яшчэ працуе і вельмі плённа, а энергія яго можа пазайздросціць малады хлапец. Ён чытае і піша на шасці мовах — англійскай, французскай, нямецкай, польскай, славацкай, шведскай. Вельмі сціплы і інтэлігентны чалавек, і самае цікавае, калі ён раскаваў пра сваіх суродзічаў: усе яны займаліся медыцынай, як наш вялікі Францыск Скарына. Цікава, што Стэнлі Скарына таксама доктар медыцыны і актыўна займаецца батанікай і біялогіяй. Нягледзячы на стале ўзрост, ён выкладае ў Манрэальскім універсітэце. У ягоныя гады людзей звычайна выпраўляюць на пенсію, а яго літаральна ўспрасілі застацца выкладаць, бо веды ён мае унікальныя.

Я прывёз з Канады навуковыя падручнікі пана Стэнлі. Яны часта там друкуюцца. Да таго ж піша ён вельмі папулярна. Напрыклад, ён доктар медыцыны Стэнлі Скарына напісаў пра страўнік: як трэба яго берагчы, як карыстацца тымі ці іншымі прадуктамі. Кніга гэта вядомая ў Канадзе, Злучаных Штатах Амерыкі, трапіла яна і да нас. Некалькі гадоў таму ўзяліся яе перакладаць, але справа тая амаль загасла. Вельмі сорамна, бо гэта ж парадны прадстаўнік старадаўняга лекарскага роду! А вось яшчэ адзін цікавы факт. У 1967 годзе Стэнлі Скарына працаваў над праблемамі радыяцыі. Прадбачыць тое, што ў нас здарыцца, здаецца, было немагчыма, а ён не толькі працаваў, але знайшоў новыя адсарбенты — рэчывы, якія выводзяць з арганізма чалавека радыяцыю. Гэтыя рэкамендацыі выдадзены, і я іх з сабой захапіў. Думаю аддаць іх нашым спецыялістам, можа, што цікавае знойдуць.

Акрамя таго, што Стэнлі Ска-

рына доктар медыцыны, біялогі, ён яшчэ піша музыку. Больш таго, гэта не дылетанцкія замахі, а прафесійныя творы. У мінулым годзе Стэнлі Скарына даслаў даве свае песні прэзідэнту Алімпійскага камітэта Самаранчу, на думку якога мелодыі верагодна стануць пазыўнымі бліжэйшых Алімпійскіх гульняў у Атланце.

А наконтак таго, як апынуўся Стэнлі Скарына ў Канадзе... Было гэта падчас другой сусветнай вайны. Стэнлі нарадзіўся ў Празе, вучыўся ў Вене... У канцы вайны бацька даў яму грошай на вандроўку ў Новы Свет. Ён купіў білет на лайнер «Элізабет». Апынуўшыся ў Канадзе, юнак вырашыў там застацца, бо ў Чэхаславакіі ў той час прыйшоў да ўлады камуністычны ўрад. У чужым краі не было ні сяброў, ні падтрымкі. Жыццё ён пачынаў з «нулявага цыкла». Спачатку вытрымаў на новай для сябе французскай мове экзамен на званне лекара. Потым быў доўгі шлях да прызнання, забяспечанасці. Але, як ён мне сказаў, ніколі грошы не былі для яго мэтай жыцця. Галоўнае для яго — навука і музыка. Я запамніў ягоныя словы: «Аляксандр Мікалаевіч, музыка жыве ўва мне. Я не магу заспакоіцца, пакуль не перакладу яе на ноты, потым аж адразу лёгка робіцца». Мне здаецца, музыка — гэта тое, без чаго ён не можа жыць. І пра яго асобу, пра яго стан душы таксама могуць раскаваць ягоныя песні, мелодыі. На сваіх творах ён ставіць псеўданім — Стэн Канстанцін. Стэн — Станіслаў ці Стэнлі пані-ангельска, а Канстанцін — значыць «пастаянны». Вось такі ён, Стэнлі Скарына, — доктар медыцыны, біялогі і — кампазітар.

Аляксандр Мікалаевіч Міхальчанка прывёз з Канады не толькі кнігі па медыцыне Стэнлі Скарыны, але ягоную кнігу дзіцячых казак з песнямі і пласцінку з ягонай музыкай. На канверце — утульны светлы пакой, раяль з букетам бэзу і прыгожая жанчына ў сунцы колеры бэзу. Гэта добры анімэ-дому — жонка Стэнлі Скары-

ны, напэўна, натхніцельна мелодый, што сабраны на дыску пад назвай «Краіна мроі». Як пазначыў сам Стэнлі Скарына, гэта «музыка для рэлаксацыі», эстрадныя песні і мелодыі для адпачынку, душэўнай раўнавагі. Цікавае спалучэнне практычнаму медыка і ўзлёту натхнення кампазітара! Але паслухаўшы дыск, мне падалося, што за назвамі песень «Ранняя зіма», «Патаманскі вальс», «Ра-жаство ў вёсцы», «Я такі шчаслівы», «Дом Джона», за ўсімі яго мелодыямі — свет настрою-

Так выглядае пласцінка з музыкай Стэна Канстанціна (Стэнлі Скарыны).

мрой самога Скарыны. Акрамя песень, ёсць на дыску фрагменты з балета Стэна Канстанціна (Стэнлі Скарыны) «Rideau lakes». Я здзіўлена рознабаковасцю нашчадка нашага вялікага Францыска Скарыны, і натуральна, спела пытаюся: а што мы ведаем пра гэты старадаўні слаўны род?

А. Міхальчанка. Мы толькі пачалі гэтым сур'ёзна займацца. Калі пра Францыска Скарыну ёсць цэлая энцыклапедыя, то нашчадкі яго нам мала вядомыя. Чаму? Мы ж ведаем пра радавод Пушкіна. Тым больш беларусы павінны ведаць пра род Скарыны. Вось гэтай сустрэчай пакладзены пэўны пачатак. Я даведаўся, што бацька Стэнлі Скарыны быў лекарам, хірургам. Ён быў жанаты са шведкай. На гэты шлюб даваў дэзвол сам Папа Рымскі, бо жаніх з нявестаю належалі да розных канфесій. Ён славак, ка-

толік, яна — пратэстантка. Дазвол на шлюб быў дадзены з умовай, што дзеці будуць католікамі. У гэтай сям'і, акрамя сына Стэнлі, была яшчэ дачка. Яна трохі маладзейшая за брата, таксама лекарка, жыве зараз у Швецыі.

У Стэнлі Скарыны ёсць таксама сын, дачка. Яго жонка яшчэ працуе. Лёс гэтага чалавека вельмі цікавы. Яму давалося ў маладосці спачатку вучыцца ў Вене, потым у Манрэалі, спалучэнне школ еўрапейскай і Новага Свету дало вось такую яскравасць, рознабаковасць талента, і, нягледзячы на ўзрост, гэты чалавек поўны ідэй, як юнак.

Ён быў на нашай айчыне, сочыць за ёю, хварэе сэрцам за Беларусь. Напрыклад, ён лічыць, што тая традыцыя, калі мы карысталіся калісьці не кірыліцай, а лацінай, павінна аднавіцца. Увесь цывілізаваны свет карыстаецца лацінай. Гэта не значыць, што мы павінны кінуць адно і ўзяць за другое, але адукаваны чалавек павінен валодаць гэтымі традыцыямі напісання.

Цікавы яго погляд на беларускі балет. Ён сам напісаў музыку да балета, прапанаваў яго нашым артыстам, каб яны маглі выконваць. Больш таго, ён можа падказаць тыя тэмы, сюжэты, якія маглі б прынесці за мяжой нашаму балету пэўны прыбытак.

Мне пашчасціла пазнаёміцца з гэтым чалавекам, ад яго ідзеш, і здаецца, робішся трошкі лепшым і, як гаворыцца, дай Бог яму добрага і доўгага жыцця.

Да гэтых слоў Аляксандра Мікалаевіча Міхальчанкі дадам, што кнігі, пласцінкі Стэнлі Скарыны, прывезеныя з Канады, хутка трапяць у Нацыянальны архіў Беларусі, а запісы ягонай музыкі папоўнілі ўжо фанатэку музычнай рэдакцыі Беларускага радыё.

Людміла МИТАКОВИЧ.

СПАДЧЫНА

ЗА ВОЛЮ БАЦЬКАЎШЧЫНЫ

У студзені гэтага года споўнілася 130 год пачатку паўстання 1863—1864 гг. на Польшчы, Беларусі, Жмудзі. Шмат мясцін нашай Бацькаўшчыны звязана з падзеямі тых часоў. Рыхтавалася паўстанне і на Магілёўшчыне. Яшчэ напрыканцы 1862 г. у Горках, дзе знаходзіўся Горы-Горацкі земляробчы інстытут, была сфармавана падпольная студэнцкая арганізацыя.

У 1863 годзе кіраўніком і военным начальнікам Магілёўскага ваяводства быў прызначаны Людвіг Звяждоўскі. Згодна загадаў складзенай дыспазіцыі аддзел Звяждоўскага ўвайшоў у Горкі. Да яго далучыліся студэнты інстытута і паўстанцы з Магілёва. Удзельнікі паўстання падзяліліся на пяць груп і адначасова напалі на кватэру начальніка ўнутранай аховы, казарму, цэхгаўз, пошту і казначэйства. Паміж паўстанцамі і жаўнерамі вайскавай каманды завязалася бой, у якім загінулі 23-гадовы сябра падпольнага студэнцкага камітэта В. Дамарацкі і К. Пржэбельскі, трое паўстанцаў былі паранены.

Пахаваўшы загінуўшых на тэрыторыі дэндропарку інстытута аддзел паўстанцаў рушыў у бок Крычава. Дзе, сутыкнуўшыся з вялікай колькасцю расейскіх войскаў, быў вымушаны разгрупавацца.

Цэла загінуўшага К. Пржэбельскага забралі бацькі, каб перахаваць на радзіме. А пасля адыходу паўстанцаў з Горак некалькі сялян раскапалі магілу В. Дамарацкага, забраўшы дыван, у які было загорнута цэла, і знялі боты. У 1908 годзе нейкі «студэнт» зноўку раскапаў магілу і невядома для чаго сцягнуў чэрап загінуўшага. Па дадзеным выпадку нават была ўзбуджана крымінальная справа.

Месяца пахавання было вядома па адзнацы на адной з мап і па дрэве, на якім быў выразаны крыж. Колькі год таму было вырашана зрабіць памятную надмагільную пліту. Зрабіўшы яе ў добрых брэжнеўскіх традыцыях і надпісам перасейску, на доўгі час пакінулі ляжаць у закутках акадэміі. І толькі летась яе ўладкавалі на месцы пахавання.

І вось 16 студзеня 1993 года сябры Магілёўскай культурна-асветніцкай суполкі беларусаў «Машэка» і каталіцкая моладзь касцёла св. Станіслава г. Магілёва разам з жыхарамі г. Горкі ўшанавалі памяць загінуўшых і гадавіну паўстання 1863—1864 гг. на месцы пахавання Войцэха Дамарацкага. Ксёндз-вікары касцёла св. Станіслава Раман адправіў жалоб-

НЕЗАБЫЎНЫ ВОБЛІК

Станіславу ШУШКЕВІЧУ споўнілася 65 гадоў

Мне пашанцавала, а можа, калі больш дакладна, і пашчасціла пазнаёміцца са Станіславам Пятровічам тады, калі я быў школьнікам, грыз навуку ў сямым ці то восьмым класе. Спачатку знаёмства было завочнае, з вока на вока мы сустрэліся і убачыліся пазней.

На той час я лічыўся заядлым сельнорам, дасылаў заметкі, допісы, нарэспандэнцы не толькі ў рэдакцыю раёнкі, але і ў сталічныя газеты. Не даваў мне спакою і рытмічны лад верша, яе вялікасць выхшталцоная панна рыфма, на якой для мяне, здаецца, сышоўся клінам свет. Пісаў я вершы ўпотаў ад сяброўкаў, пісаў, забіўшыся ў закутак ці ўзлезшы на гарышча хагы, і рэгулярна адсылаў іх у рэдакцыю газет, у тым ліку і ў «Мінскую праўду». Гэта была рэгулярна атрымліваў адказы. Былі яны нешматлівымі і стрыманымі, з абавязковай прыпіскай: «Вучыцеся ў класічнай нашай літаратуры Я. Купалы і Я. Коласа». А ўнізе стаяла таямнічае і загадкавае для мяне прозвішча — С. Шушкевіч.

Ах, як хацелася мне тады пабачыць гэтага чалавеча, хоць краем вока зірнуць на сапраўднага паэта! Калі б гэта здбылося, мне, здаецца, адірвалася б вельмі і вельмі многае, нават тое, пра што я і не здагадаўся. Але ў наш мядзведжы кутон радна калі заглядвалі вялікія людзі, хіба толькі што агенты па зборы падаткаў.

Я стараўся трымацца парады паэта: вучыўся ў школе і вучыўся пісаць у тых паэтаў, чые зборнікі трапляліся пад руку ў школьнай і сельсаветскай бібліятэках. «Дзе прайшлі салдаты, Сталіна сыны, там не будзе болей на палях вайны», — на памяць дэкламаваў я радкі, дзівіўся, як проста яны напісаны і, азіраючыся на іх, шірокім пяром і сам.

Аднойчы рызыкнуў напісаць апавяданне. Ледзь уціснуў яго ў пракрустава ложка школьнага сшытка і адразу адаслаў у рэдакцыю «Мінскай праўды». На поспех не разлічваў і не спадзяваўся. І якім было мае здзіўленне, калі атрымаў ліст за подпісам даўно ўжо мне знаёмага прозвішча: «Прыкладжайце да нас, у Мінск, у рэдакцыю. Трэба зрабіць такіх-сякіх праўкі, і апавяданне можна будзе друкаваць».

Было гарачае лета, сухмень і спякота. І я басаною, як накуць, дзе бокам, дзе з падскокам дабраўся да сталіцы. Пры сустрэчы з першым міліцыянерам адчуў, што зрабіў ці раблю нешта не так. Метраў яшчэ за пяцьдзесят, да таго як размінуцца з ім, ён уталопіў свой позірк на мае босыя ногі. Ён не спыніў мяне, але, як заведзены, паварочваўся на месцы з той павольнасцю, з якой я, прайшоўшы міма, аддаляўся ад яго.

Праз які час я быў у рэдакцыі «Мінскай праўды», сядзеў у кабінце С. Шушкевіча, схаваўшы босыя ногі далёка пад стол, каб іх не смяцелі гаспадар. Рэдакцыя месцілася на той час на рагу вуліцы Варшаўскай і праспекта, дзе цяпер знаходзіцца часо-

піс «Неман». За акном бразгацелі трамваі, раўлі грузавыя машыны. Было нязвычайна шумна і грымотна.

Запомнілася і кранула тая далікатнасць, з якой сустрэў мяне Станіслаў Пятровіч. Паводзіў ён сябе натуральна і нязмушана, быццам ведаў мяне даўным-даўно. Здавіла і яго круглая, да бляску паголеная галава. Гэта для мяне было ў навіну. Калі б хто-небудзь у нас у вёсцы адважыўся на такое, яго засмяялі б, не далі праходу. Гаварыў ён добрамысліва, мякка і дуэльна. Адшунаўшы ў шуфлядзе рукапіс рукапіс апавядання, ён сказаў, дзе, што і як трэба паправіць, паклаў перада мной ручку з пяром, а сам сеў за свой аграмадны стол і паглыбіўся ў нейкі клопат.

Доўга я пацеў над сваім творам, употаў раз-пораз пазіраючы ўбок С. Шушкевіча. Я не ведаў тады, якія суровыя гады і выпрабаванні выпалі на яго лёс, не мог і здагадацца, што ён «хрэснік» трыццаці сёмага года, сядзеў у знакамітай мінскай турэмнай цытадэлі на Валадарскага, а пасля колькі гадоў правёў у Сібіры. Пасля вайны яго вызвалілі, і ён прыехаў у Мінск, уладкаваўся на працу. Але Берыю здолася, што ён пасляўся вызваліць зняволеных. Паэта арыштавалі другі раз, адправілі ў тую ж самую Сібір, усё пайшло па новым кірунку.

Хоць апавяданне я правіў так, як і раў С. Шушкевіч, але свету яно не убачыла. Затое, разгарнуўшы аднойчы «Мінскую праўду», я адчуў, як з-пад ног у мяне паплыла падлога — на другой старонцы былі надрукаваны тры мае невялікія вершы. Я разумееў і ведаў, каму трэба быць удзячным — літкансультанту С. Шушкевічу.

Перакрыжваліся нашы шляхі-дарогі, калі я, студэнт аддзялення журналістыкі БДУ, прыйшоў на практыку ў рэдакцыю «ЛіМа». На той час С. Шушкевіч працаваў загадчыкам аддзела пісем. Сядзеў ён у бакавушцы, каля самага ўваходу ў рэдакцыю, займаўся сабей, здавалася б, далёка не творчай, канцылярскай справай. Быў ён немітуслівы, спакойны і разважлівы. Умеў і заступіцца за чалавеча. Аднойчы нехта з супрацоўнікаў рэдакцыі зрабіў правінку, і тагачасны рэдактар пачаў выклікаць да сябе загадчыка аддзелаў, раіцца, якое пакаранне вынесці вінаватаму. Памятаецца, Станіслаў Пятровіч казаў мне, калі я зайшоў да яго ў бакавушку: «Пра якое пакаранне можа ісці гаворка? Нагаварыць на чалавеча, абліць яго гразай можа ўсялякая жаба. Так я сказаў і рэдактару. Не падтрымаў яго. Прывыклі мы да пакаранняў ды іншага глупства».

Мне здолася, што ён не любіў нават вымаўляць само слова — пакаранне!..

Давялося мне быць і на вечарыне С. Шушкевіча, што была наладжана з нагоды яго 70-годдзя. Выступалі многія паэты, калегі Станіслава Пятровіча. Нечакана тамда назваў і мае прозвішча. Я не рыхтаваўся да выступлення і настолькі разгубіўся і расхваляваўся, што лязы у роце анямеў. Тамада, пэўна, зразумеў мой стан і павёў свой рэй далей. А мне гэтак стала прыкра і няёмка за сябе, хоць скрозь зямлю правалілі!

У той вечар па дарозе дахаты я вырашыў, што абавязкова заглядну сваю віну: напішу верш пра лёс Станіслава Пятровіча. Напішу і прычытаю яму. Напісаўся верш, на жаль, не адразу, а праз многа гадоў. І прычытаць яго паэту, хоць ён пісаўся пры ягоным жыцці, я не паспеў.

Мы, вясцоўцы,
З ссыльнымі і вязнямі,
Катаржным жалезным
ланцугом
Скуты ўсе былі
І туга звязаны.
Праўду і сумленне пад
замком
Усюды пільнасць пасвіла
зіркатая.

Дзеля ўсіх —
Адзін і той закон,
Дзеля ўсіх —
Адна і тая катарга.
Замест вагаў —
Пудавік-бязмен
У руках Феміды, бы
у крамяціцы.

Смерць адважыць,
Калі хочаш змен,
І без гукі — у расход
Пад раніцу!

Мы адну ікону на зямлі
Паднаўлялі,
Плямяны вылізвалі.
І нібыта з дня у дзень жылі
У адным канцлагеры
вяслярным.

Каб пра гэта ведаў і сляпы,
З тэхнікай сучаснаю навейшаю
Скрозь на пагранічныя ступы
Дрот густы, нібы ніты,
Навешвалі...

Вы ўсе ж сумелі дапаўзці
Да жаданай волі, як да берагу,
Сквапны спрут ГУЛАГА
адпусціў
Да садоў з ігрушамі-бэрамі.

У імя якіх ідэй і мэт
За дратамі,
З ікламі калючымі,
Столькі год,
Сасланага за свет,
Пільнавалі,
Муштравалі,
Мучалі!

Для чаго ў жалезе
Столькі вёрст
Гналі ў маразы
Праз ноч завейную!..
Вось ён, наўздагон,
Мой тост — не тост.
Мабыць, слова
Антыюбілейнае...

Васіль МАКАРЭВІЧ.

Антыюбілейнае

Мы узрост павінны шанаваць,
Ён са службы веку
Век не звольціца.
З круглай датай Вас
павіншаваць,
Станіслаў Пятровіч,
Мне дазвольце!

Запазнаўся крыху!
Знаю сам.
Ды, напэўна,
І не гэткай пільніцай
Вам ён не патрэбен, фіміям,
З дымнаю і чаднаю
кадзільніцай.

Калі сэрца ные і гарыць,
Боль яго жуе, нібы дажоўвае,
Хіба можна фіміям курыць,
Гаварыць пра туманы
ружовыя!

Лесаруб,
Геолог,
Далакоп,
Хіба тое у душы адмерла,
Што данос злавесны і паклёп
У Сібіры Вам спаўна адмералі!

Каб і білі перуны жуды
І маланкі скрозь ад страху
лыпалі,
Не забыць,
Як везлі Вас туды
У цялятніку часоў Сталыпіна.

Колькі іх, партрэтаў-абразоў,
Па краіне ўсёй вісела
з ідалам!
Дзесяць год завей і маразоў
З ведама яго, як лёду, выдалі.
Станіслаў Пятровіч!

Сцяўшы дых,
Гавару без пафасу
прытворнага,
Я шкадую, можа, больш за
ўсіх.

Што ў Сібір Вас звяга
Запраторыла.

Калі б недзе на краю зямлі
Не трымалі Вас у накамарніку,
Можа б, нашу вёску збераглі
У вайну пяхельную
Ад карнікаў.

Каб з-за дроту адпусціў Малоха,
Як ішла вясна ракою з
крыгамі,
Можа б, дзед
З усёй сям'ёй не лёг
У прадонне яміны на выгане.

З захаду не зводзячы вачэй,
То з дзялянкі, то з сырой
Капальніцы,
Вам на кроплю не было
лягчэй,
Чымсьці нам пад лютай
акупацыяй.

Беды нас і радасці адны
Апускалі і ўзімалі высока.
Выграблялі мы з агню вайны,
Вы — з-за крат
На Енісей у высылку.

Быў падобны шлях у нас і лёс,
Густа бед аблытаны мярэжамі:
Валаклі Вы баржу цераз плёс,
Баразну цягнуў я,
У плуг упрэжаны.

Ад Дудзінкі ледзь не да Уфы,
Там, дзе валуны з глыжамі
Гольмі,
Выгрызалі Вы кіркой шурфы,
Яму рыў я для памерлых
З голаду.

У зямлянцы —
Цеснай кануры —
Быццам аднадумцы і
супольнікі,
Капальніцы,
Грызлі Вы сухія сухары,
Я — кару глытаў,
Душыўся поліўкай.

Як вярхоўны захацеў, ціхом

З ПОШТЫ «ЛіМа»

АСЦЯРОЖНА, НЕ ЁСТУПІ!

Перадусім, шанюўнае спадарства, перапрашаем, што мусім раздражняць ваш слых адным дужа брудным слоўцам, якое, нягледзячы на ўсю сваю брыдоту, не толькі дапяла сучаснага літаратурнага працэсу, але і зрабілася вартым творчым здабыткам аднаго тутэйшага аўтара. Ды не толькі яго, але цэлага газетнага калектыва. Можа, не варта было б пра ўсё гэта распавядаць на старонках такога паважанага выдання, як «ЛіМа»? Нехта, напэўна, скажа, што бруднае лепей не заўважаць, маўляў, чысцейшым будзеш. Махліва, яно і так, праўда, брудна ад гэтага не паменее, ды і застаецца небяспечна ў яго выпадкова патрапіць. Але калі ўжо надарыўся прыкры выпадак і чалавек так ці інакш з гэтым брудам сутыкнуўся, то хоча ён гэтага, ці не, а рэагаваць нежак мусіць. На тое і дадзены інстынкт самазахавання.

«Блявоціна». Гэткім трапным слоўцам узабагаціў сучасную публіцыстыку пісьменнік В. Мыслівец, назваўшы так свае нататкі ў камуністычным баявым лістку «Мы і время» (№ 2, студзень 1993 г.) Што й казаць, заглавак вельмі ўдалы і цалкам адпавядае зместу напісанага. Бо, сапраўды, як жа яшчэ можна назваць старонку газетнага тэксту, мэта якога заключваецца ў тым, каб з усёй літаратурскай красамоўнасцю шчодро абліць ванітоўным брудам свайго ж калегу пісьменніка. Ды не абы-каго. На гэты раз аўтар ванітоўнага жанру абраў сваёй ахвярай Алеса Адамовіча, Тут, праўда, В. Мыслівец далёка не першапраходца. Памятаем, як у свой час на выкананне адпаведнага заказа нямала сілаў паклала адна сталічная сельгасжурналістка, якая цяпер яшчэ ад імя ўсіх славян. Як

калісьці пяралі: «Узнаю я іх по голосам...» Гэткі шпаркі рост спецыялістыкі па славянах, відаць, дужа ўразіў і рупліўца чырвонай нівы. Ды й шанец прагучаць падвэрнуўся своечасова, бо чым жа яшчэ пра сябе нагадаеш.

Пра што ж распавядае ў сваёй «Блявоціне» В. Мыслівец? Пачытайма, «Адным з самых задзірыстых і яршыхых зневажальнікаў былой сістэмы, вучоны-атамшычнаў, медыкаў, кіраўнікоў рэспублікі, выступіў як заўсёды ў крытычны момант, прагавіты да самаўслаўлення пісьменнік Алесь Адамовіч». Але гэта пакуль што дробязь, толькі мяккі ўступ. Галоўнае ж у гэтым «творы» — пабудаваная на брыдкасловаў выснова, што А. Адамовіч «смурадыць атмасферу» вакол чарнобыльскай праблемы і што галоўная небяспечна менавіта ад гэтага, а не ад радыяцыі. Вось як ацэньвае В. Мыслівец наступствы Чарнобыля, нарыстаючыся словамі аўтарытэтнага, на яго думку, урача: «Дзякаваць Богу, ні ў дарослым, ні ў дзіцяці адхілення ад норм няма...». І дадае: «...у падрастаючых пакаленняў, выпрабаваных чарнобыльскай бядою, хвароб не выяўлена. І нельга палюхаць людзей тым, што з імі можа здарыцца ў будучым...». Так што супакойце вашы нервы, спадарове, бо нічога пагражальнага ў Чарнобылі не адбылося. сушылае нас Мыслівец і тлумачыць, што Алесь Адамовіч толькі таму і «халіўся за гэтую праблему, бо дужа хацеў «...дапаць да кабінетаў Слэчынкова і Гарбачова, каб на гэтай апошняй саломіне выплысці ў акадэмікі».

Нехта, мабыць, падумае: навошта ж цяпер, калі столькі ўжо сказана аб Чарнобылі, зноў хаваць усю трагедыю з жахлівымі праявамі й непрадказальнымі вынікамі, трагедыю сусветнага маштабу! Каму так карціць збіць гэты маштаб і звесці ўсё на нуль? Ну, па-першае, тым, хто любімымі сродкамі хоча абліць пэўных адказных асоб і тую злачынную сістэму, якой верна яны служылі і дзеля якой сёння шчыруе В. Мыслівец. Па-другое, тым, хто ўздумаў ажыццявіць вар-

яцкую ідэю — звалтаваць ісціну навідавоку ўсяго свету. Аўтар «Блявоціны» настойліва падводзіць чытача да думкі, што калі ў Чарнобылі нешта і адбылося, то вінаваты ва ўсім Алесь Адамовіч, які «...настойліва і бяздумна адцягваў кіраўнікоў і спецыялістаў ад вырашэння неадкладных праблем чарнобыльска-пакутнік...». Вось так, ні больш, ні менш. Аказваецца, родная партыя, выбіваючыся з апошняга сіл, усімі магчымымі сродкамі імкнулася ратаваць свой гаротны народ, а нейкі Адамовіч больш за тры гады не даваў ёй зрушыць з месца, перакрываўшы ўсе каналы інфармацыі.

Чытаючы далей, мы даведзіліся, што Слюнькоў і Ціх, аказваецца, усё зрабілі, каб у першыя ж дні зліквідаваць вынікі аварыі. Вось толькі Адамовіч не заўважыў гэтае рупліваць, бо скарыстоўваў трагедыю ў сваіх асабістых мэтах. Ды гэта яшчэ не ўсё, «...гэтага аказалася мала рыбакам з адамовіцкага згуртавання маскоўскіх «ліквідатараў» праўды пра Чарнобыль. Яны неспынна закідалі акадэміку ауды з атрутнымі чарвякамі на кручках. І накінулі-такі пятлю на шыю Лягасаву...».

Ну як вам, спадарове, інфармацыя? Але паслухайце далей. «Ашалелы на той пад апананымі гітлераўскімі і кайзераўскімі паслухачамі сцягамі пракапыцеў конскім табуном па праспекце імя Францыска Скарыны. Называлася гое чарнобыльскім шляхам». А гэта ўжо пра нас з вамі, шанюўныя чытачы «ЛіМа». Бо не толькі мы, а і многія з вас крочылі ў той шасцідзесяцітысячнай калоне, у шэрагах якой разам з Пазняком, Адамовічам, акадэмікам Веліхамым ішлі светлай памыццёй Міхась Ткачоў ды Мікалай Ігнаціў, ішлі дзiesiąты ліквідатараў чарно-

быльскай катастрофы, многія з якіх ужо пакінулі гэты свет, ішлі сотні жыхароў Брагіна, Нароўлі, Хойнікаў, што й цяпер паміраюць на атручанай зямлі. І да якой жа ступені цыннізму трэба было дайсці камуністу Мысліўцу, каб глумліва назваць дзiesiąты тысяч грамадзян Беларусі ашалелым конскім табуном!

Мы не аспрэчваем права В. Мысліўца прытрымлівацца сваіх палітычных поглядаў. Але калі гэтыя погляды пераходзяць у звычайную подласць, то не заўважаць яе — азначае пагадацца з гэтай подласцю. А таму рэагаваць нежак трэба. І не толькі нам, але, напэўна, і кіраўніцтву Саюза пісьменнікаў Беларусі, членам якога з'яўляецца «товарищ» Мыслівец. Бо чаго варта «літаратура» наступнага кшталту:

«Нямала блявоціны рыгнуў А. Адамовіч на мёртвага Сталіна, на Ніну Андрэеву, Яфрэма Сакалова, Аляксандра Аляксандрава, сумленне эпохі — Старадубцава...» Які вытанчаны стыль! Які высокі эстэтычны густ! Якое замілаванне роднай моваю! Адрозна адчуваецца сталы майстар прыгожага пісьменства, сапраўдны інжынер чалавечых страўнікаў. Далёка не кожнаму выпадаюць такія творчыя знаходкі. Бо не дарэмна ж талент пісьменніка быў заўважаны й ацэнены ярым «прыхільнікам» беларушчыны таварышам Чыкіным. І, мабыць, рэдактару ды супрацоўнікам газеты «Мы і время» можна пажадаць у далейшым выкарыстоўваць заглавак нататкаў Мысліўца для назвы свайго выдання. Бо й сапраўды, «Время», як вядома, імкліва рушыць наперад, а «Мы» (яны) зяцята цягнуць назад у светлую сацыялістычную мінуўшчыну. Атрымліваецца нейкая незразумелая тужэніна, іншая справа «Блявоціна». Тут, як кажуць, і форма, і змест. Вось толькі асцярожна, чытач, не ўступі.

Рыгор СІТНІЦА,
Валеры СВІТУНОЎ,
сябры мастацкай суполкі «Пагоня»
Саюза мастакоў Беларусі.

МУЗЫКА

Гэта — новы хор

Фота зроблена В. СІВРЫКАВЫМ пасля выступлення хору на ўрачыстасцях у Заслаўі.

28 лютага ў зале на Залатой Горцы дэбютуе Мінскі абласны камерны хор. Што мы ведаем пра гэты калектыў? Амаль нічога... Створаны 8 месяцаў таму, фінансуецца абласным упраўленнем культуры, базуецца ў Маладзечне. Выступаў ледзь у Заслаўі на ўрачыстасцях з нагоды 1000-годдзя хрысціянства на Беларусі, ездзіў з канцэртамі па Міншчыне, рыхтуецца да вандроркі ў пацярпелыя ад Чарнобыльскага Гомельшчыны, а

затым і Магілёўшчыны. Звярніце ўвагу на праграму, з якой гэты малады калектыў пад кіраўніцтвам Аляксея Шута рыхтуецца выступіць у сталічнай філарманічнай зале: творы А. Туранкова, П. Чайкоўскага, А. Архангельскага, П. Часнакова, Э. Казачкова, С. Бельцоўскага, А. Дзмітрыева, Застаецца ўведаць галоўнае — вакальную культуру ды мастацкі ўзровень выканання Мінскага абласнога камернага хору...
Н. К.

Адкрыццё «Уніі»

Мужчынскаму камернаму хору пад кіраўніцтвам Кірылы Насевава — 2 гады, і прадстаўляць «Унію» публіцы быццам бы не трэба. Ды, як засведчыў мінулы суботні канцэрт, можа стацца адкрыццём і сустрача з добрым знаёмым. Культурная музыка, якая не ў такіх далёкіх часах займалася душой чалавек з ягонага дзяцінства, — вось што пляе, адраджае, прапагандуе гэты хор. Скажам, ён займаецца сёння ці не ўсё? То дзякуй Богу! А мужчынскі хор, зразумела, робіць гэта неаўтарна. «Унія» — найперш калекцыя прыгожых галасоў (згадайма тэнар Івана Бурана, бас Міколы Сахачага). Відавочны пошук сваёй мастацкай інтэрпрэтацыі, відавочны прырыт аддухоўленасці ў выкананні. Рэпертуар жа — гэта радасныя адкрыцці ў музыцы лацінскай хрысціянскай традыцыі ды праваслаўнай. Колькі было іх за вечар! Фрагменты каталіцкіх службаў

(створанае аўтарамі, што працавалі на беларускіх землях у XVIII ст.). Прэм'еры нашых таленавітых сучаснікаў А. Дзмітрыева («Dies Irae», рэдкі ўзор харавой чаконі) ды А. Гембіцкага (прыгожыя, романтична-пачуццёвыя фрагменты імшы). Спадчына М. Раўенскага («Магутны Божа», літургічны хор «Во царствіи твоём») і вядомага на эміграцыі Э. Версава; «Жалобны марш» на Купалавы словы, «О, Беларусь, мая шпільшына» на вершы У. Дубоўкі — М. Шчаглова - Куліковіча. Колькі ж добрай не чутай раней музыкі, колькі шчырасці ў выкананні, колькі захопленых твараў у зале — несумненна, сямброў у незалежна маладога хору «Унія», які падтрымліваюць нешматлікія пакуль спонсары (сярод іх згуртаванне «Бацькаўшчына», фірма «Дайнова»), пасля таго канцэрта павольшала...

С. Б.

Мансэрат Кабалье ды Марыя Калас

Казачы ў вочы таленту, што ён — талент, а «зорцы», што яна — «зорка», у нас нейк не прынята. «У іх» — кажуць. Дзве беларускія оперныя спявачкі Н. Губская ды Н. Залатарова, спадобіліся неверагодна кампліменту падчас нядаўніх гастрольных трупы са спектаклем «Тоска» ў Іспаніі. Знаўчы параўналі абедзвюх выканаўцаў галоўнай партыі з бліскучымі «зоркамі» — М. Кабалье ды М. Калас. І ўвогуле былі ў захваленні. Тамтэйшае таварыства сямброў оперы прапанавала нават супрацоўніцтва: гурт іспанскіх аматараў музычнага тэатра ўзяў удзел у мімансе, а сцэнограф прапанаваў свой варыянт афармлення спектакля. З царквы быў перанесены сапраўдны алтар з усёй арыбутыкай ды сапраўдынымі свечкамі... Што з гэтага было, як у найсладаных арганізацыйных ды бытавых умовах

здабываўся поспех беларускай опернай трупы на адназначных гастрольях, — даведліся заўсёдыні Мінскага клуба сямброў оперы ў мінулыя пяндзедлак. Гаворка праходзіла ў глядзельнай зале ДАВТа, перад шчыльна запоўненым партарам выступілі рэжысёр-пастаноўшчык «Тоскі» М. Ізворска-Елізар'ева, дырэктар тэатра С. Картэс, салістка Н. Губская, рэжысёр БТ В. Сиварцова, якая прапанавала паказаць на імпрывізаваным экране фрагменты адзінаццаці ў Іспаніі відэастужак. Згадаючы гастрольныя аншлагі, з жалем адзначалі артысты няўвагу роднай беларускай публікі да спектакля, створанага на дыхтоўным прафесійным еўрапейскім узроўні. Правільная большасць, пэўна, лічыць, што няма «зорак» на небасхіле свайго, беларускага операга мастацтва...
С. ВЕТКА.

НАШЫ ГОСЦІ

Мянухін у Мінску

Тры словы — і ўсё сказана. Не верылася, што такое мажліва: знамяці музыкант сучаснасці завітаў у Мінск з дэбратычным канцэрта. Творы Гайдна, Бетховена, Бартака гучалі ў Беларускай філармоніі, інтэрпрэтаваныя маэстра Мянухіным з артыстамі аркестра «Хунгарыка». Не верылася, што

білеты (ой, дарагія!) на гэты канцэрт прадавалі ў звычайных гарадскіх кассах для ўсіх ахвотнікаў. Пашанцавала ж некаму купілі... А хто не купіў, не патрапіў, не паслухаў, — таму й дасюль не верыцца: «Мянухін у Мінску? Не можа быць!»
С. Б.

ЛІТКУР'ЕР

З клопатам аб мове

У Доме літаратара прайшла прэм'ера кнігі Уладзіміра Юрэвіча «Слова жывое, роднае, гаварное...», выпушчанай выдавецтвам «Юнац-

КУЛЬТУРА

Медалі з барэльефам майстра

Радашковіцкаму аб'яднанню мастацкай керамікі не прывыкаць да выканання спецыяльных заказаў, звязаных са знакамітымі юбілеймі ў жыцці краіны. На гэты ж раз мясцовы майстра

ча, што хораша ўлісваецца ў справу нацыянальнага Адраджэння. Т. Мархель працатала ўрыўкі з кнігі, выканала народныя абрадавыя песні. Выступіў і дзіцячы фальклорны калектыў Беларускага тэлебачання «Госціца».

Цёпла быў сустрэты прысутнымі аўтар. П. ГАРДЗІЕНКА.

ТЭАТР

Гульня ў «Гульні...»

Пяць прэм'ерных паказаў адбылося на малой сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы падчас лютага: Зінаіда Браварская і Віктар Лебедзеў разам з рэжысёрам Генадзем Давыдзькам, мастаком Віктарам Цімафеевым і кампазітарам Уладзімірам Кур'янам доўжылі... «Гульні ў джын» Д. Коубэрна. П'еса амерыканскага дра-

матурга распавядае пра лёсы двух адзіночкіх старых людзей... Зрашты, шчылівыя ноты «Смеху лангусты», папярэдняй супольнай работы Браварскай, Лебедзева і Давыдзі, адчуваюцца ў гэтым новым спектаклі купалаўцаў (дарэчы, «Смех лангусты» можна пачуць і пабачыць тасам на малой сцэне)...

Сцэна з папярэдняй работы З. БРАВАРСКАЙ і В. ЛЕБЕДЗЕВА «Смех лангусты». Фота У. РАБЦАВА.

ДРУК

«Мастацтва», № 1

У сваё другое дзесяцігоддзе часопіс «Мастацтва» ўступіў, як кажуць, па-працоўнаму. Як і раней, чытацкай увазе прапануюцца матэрыялы на самы розны густ. У гэтым нумары пераважаюць, згадаўшы асноўныя матэрыялы нумара В. Вайтквіч («Дзесяцігоддзе права перапіскі») асуджанае шлях, пройдзены часопісам, і ўзіраецца ў дзень заўтрашня. Т. Ратабыльска таксама вяртаецца ў мінулае, але больш далёкае — «Марына Цвяткава і тэатр». «Трохі пра вечнае» —

роздум Т. Мушыньскай над балетам «Ундзіна». Яна ж гутарыць з В. Гардзевым — «Самае галоўнае — быць незалежным». Змешчаны дыялог І. Дабралоўа і Е. Бондаравой «І зноў абраў бы кінематограф, развагі У. Майсеева «Пра «залатую» папку, або Як я бую драматургам» і яго сцэнарый мультфільма «І збудоваў чалавек дом...»; гутарка А. Чарняўскай з П. Драчовым «Наша праца была недарэмнай» і іншыя матэрыялы.

Выбар... «Выбару»

Газета дэмакратычных плыняў Прыдзвінска-Прыдняпроўскага краю «Выбар» — выданне, якое арыентаецца на шырокае адлюстраванне працэсаў нацыянальнага Адраджэння, раскрыццё праблем, што хвалююць нашу грамадства сёння. З Віцебска, дзе выходзіць «Выбар», тым самым бачыцца ўся Беларусь. Канечне, у гэтага

выдання, заснавальнікам якога з'яўляецца Віцебскі гарадскі клуб выбаршчыкаў «За дэмакратычныя выбары», нямала і сваіх праблем, у першую чаргу з паперай. Давілося пайсці на нялёпшы крок: напалову зменшыць тыраж газеты, каб за кошт сэканомленай паперы павялічыць перыядычнасць «Выбару».

«Першацвет», нумар другі

А па сутнасці, першы студзенскі нумар, бо часопіс малады, заснаваны ў маі 1992 года, летась выйшаў, так бы мовіць, пробны экзэмпляр. Так што «Першацвет» па-ранейшаму прымае віншаванні. Адно з іх за подпісам міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь А. Бутэвіча друкуецца. Есць у ім і такія

словы: «З першацвету заўсёды далікатны і самы духмяны ўраджай. Але асцерагайся і памятайце, што першацвет баіцца замаразкаў, можа стаць пуштацветам». Што ж, наб не было «замаразкаў», у многім залежыць і ад згаданага міністэрства, яго матэрыяльнай падтрымкі. Пакуль яна ёсць...

НОВЫЯ ВYДАННІ

Запрашэнне ў Нясвіж

«Замалёўкі з натуры мастака У. Лукшы» — такі падзаглавак мае невялікі альбом «Нуточкі Нясвіжа», выпушчаны выдавецтвам «Полымі».

Палымянцы пастаянна трымаюць у полі зронку гэты адзін з самых цікавых і старажытных гарадоў беларускай зямлі,

прывячаючы яму кнігі, паштоўкі. Цяперашняе выданне адметнае тым, што ажыццёўлена за кошт сродкаў аўтара. У. Лукша адлюстраван у

Памяць праз боль

У выдавецтве «Навука і тэхніка» пабачыла свет кніга Мікалая Токарава «Вярнуць імёны». Супрацоўнікі АН Беларусі, пацярпеўшы ў перыяд сталінскіх рэпрэсій, называюцца імёны 143 чалавек — прэзідэнтаў і віцэ-прэзідэнтаў гэтага навуковага цэнтара, акадэмікаў і членаў — карэспандэнтаў, дантароў і

сваіх творах найбольш гістарычна значныя мясціны Нясвіжа, расказаў пра яго людзей, паказаў тэатрыялы маляўнічых краявідаў.

кандыдатаў навук, аспірантаў і проста рабочых. Сярод ахвяр — Вацлаў Ластоўскі і Зміцер Жылуновіч (Цішка Гартны), Аркадзь Смоліч і Іван Пятровіч (Янка Нёманскі), Максім Гарэці і Язэп Лёсік... Толькі 43 чалавекі з гэтых пакутнікаў, прайшоўшы праз пелла турмаў, ГУЛАГаў, засталіся ў жывых.

У Паставах — навінка

Літаратурнае аб'яднанне «Світанак», што працуе пры рэдакцыі раённай газеты «Пастаўскі край», выпусціла чарговую кніжку. Ёю стала аповець Алеся Касцяна «Золата дзядулі». Твор вострасюжэтны, падзеі ў ім разгортаюцца дынамічна.

Аўтар, які дагэтуль быў вядомы як паэт, зрабіў спробу напісаць дэтэктыў. І спробу досыць удалую. Прынамсі, аповець чытаецца. З цікавасцю сочыш за тым, як разгортваецца дзеянне, як вакол золата, схаванага даўно, яшчэ ў даваенны час, разгараюцца страсці, розныя людзі спрабуюць авалодаць ім. Гіне нашчадак гэтага багацця, робіцца замаха на жыццё яго знаёмага, умешваецца ў справу міліцыя, а ў выніку золата зноў жа загадкава знікае...
Адным словам, дэтэктыў ёсць дэтэктыў. Пераказваць яго — марна. Лепш, калі натрапіце на гэтую пастаўскую навінку, набудзьце яе і — чытайце.
А. М.

РЫХТУЕЦА ДА ВYДАННЯ

Гэта мы — беларусы...

Хто ж мы, беларусы? Адкуль бяром пачатак, пры якіх абставінах узнік беларускі этнас? Як фарміраваліся нацыянальныя свядомасць, лад жыцця, культура? На гэтыя і многія іншыя пытанні дасць адказ шматтомнае выданне «Беларусы», якое рыхтуюць навуковыя супрацоўнікі Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Беларусі? У выдавецтва «Навука і тэхніка» ўжо здадзены першы том «Беларусы. Прамысловыя і рамесныя заняткі», які плануецца да выхаду ў першым паўгоддзі 1994 года. У гэтым томе ў даходлівай форме расказаецца пра традыцыйныя ра-

мёствы нашага народа — ткацтва, кавальства, ганчарства, пляценне і г. д., а таксама пра сучасныя мастацкія промыслы — вышыўку, разбў па дрэве, пляценне з саломкі і іншых. Завяршаецца праца над двама наступнымі тамамі. Яны будуць прысвечаны этнагенезу і этнічнай гісторыі беларусаў, сям'і і сямейнаму быту. Усяго ж да канца нашага стагоддзя плануецца выпусціць прыкладна 10—15 тамоў. Што тычыцца першага тома, дык на яго да жніўня 1993 года праводзіцца падпіска. У Мінску ёй займаецца магазін «Акадэмік».

БЕЛАРУСКАЕ ЗАМЕЖОКА

«Праз прызму інтарэсаў Беларусі»

Вацлаў Іваноўскі... Чалавек, постаць якога была выраслена з гісторыі беларускай культуры і нацыянальнага руху. Да апошняга часу ён быў прадстаўлены як вораг народа, польскі ці нямецкі агент, фашысцкі калабарант...

Кніга польскага гісторыка Юрыя Туронка, выдана ў 1992 годзе варшаўскім выдавецтвам «Грыф» сумесна з Інстытутам гісторыі Польскай акадэміі навук пры падтрымцы фонду Баторыя, мае назву «Вацлаў Іваноўскі і Адраджэнне Беларусі». Абапіраючыся на сотні вывучаных ім дакументаў і сведчанні непасрэдных удзельнікаў падзей таго часу, донтар Туронка прадставіў у сваёй кнізе шырокі агляд падзей палітычнага, культурнага і нацыянальнага жыцця Беларусі першай паловы стагоддзя праз удзел у іх Іваноўскага.

«Снілася яму незалежная Беларусь. Толькі гэтая мэта абумоўлівала ўсе намаганні, скіраваныя Іваноўскім на абуджэнне і пашырэнне нацыянальнай свядомасці. Яшчэ маладым студэнтам ён зразумеў, што дасягненне гэтай мэты не магчыма без рэальнай вонкавай падтрымкі. І таму ён супрацоўнічаў з Расіяй, Польшчай і Нямеччынай — усё залежала ад часу падзей і здольнасці і зацікаўленасці патэнцыяльнага хаўрусніка падтрымаць інтарэсы Беларусі. Аднак толькі ёй адзінай ён прысягнуў на вернасць, а іншых успрымаў праз прызму інтарэсаў Беларусі і кажаў ад іх разумення і дапамогі. Гэтай

дарогай ён крочыў да смерці...» — піша аўтар у сваёй прадмове да кнігі. Дзейнасць Іваноўскага ў кнізе падаецца і прасочваецца праз яго статуснікі з людзьмі, якія на той час так ці інакш уплывалі на лёс Беларусі. Сярод іх — ягоныя браты Тадэвуш і Ягоня — выдатныя дзяржаўныя дзеячы Літвы і Польшчы, Юзаф Пілсудскі, Вільгельм Кубэ, Радаслаў Астроўскі... Шмат наму погляды аўтара кнігі могуць падацца спрэчнымі, але трэба адзначыць, што ён пры гэтым абапіраецца на факты, пацверджаныя дакументамі, і ўжо таму тыя варты вывучэння. Першая кніга Ю. Туронка — «Беларусы пад нямецкай акупацыяй» ўжо перакладзена і рыхтуецца да выдання. Застаецца спадзявацца, што ў хуткім часе мы атрымаем і другую кнігу гісторыка.
У. ПАНАДА.

ГІСТАРЫЧНАЯ ПРАЎДА ВЫМАГАЕ...

3 нагоды «юбілею» Нясвіжа

Нясвіжскія рыхтуюцца адзначыць 770-я ўгодкі свайго горада. Упамінанне Нясвіжа ў летапісе пад 1223 годам звязана з імем Юрыя Нясвіжскага, які загінуў разам з іншымі ўсходнеславянскімі князямі ў бітве з татарамі на рацэ Калка. Уземадачыненне прозвішча нябожчыка і назвы горада, здавалася б, не выклікае сумненняў. Дата першага ўпамінання Нясвіжа і судныя яго з князем Юрыем стала, бадай, аксіёмай, патрапіўшы ў многія энцыклапедыі, гістарычныя манускрыпты і артыкулы, у публікацыі папулярнага характару па мінуўшчыне горада. З выкарыстаннем вядомых матэрыялаў па гісторыі Нясвіжа і рыхтаваў, падобна, свой артыкул «Калі дом пусте...» народны дэпутат Рэспублікі Беларусь, старшыня Нясвіжскага райсавета Уладзімір Дражын («Народная газета», 1992, 17 снежня). Публікацыя надзвычай актуальная, але, на жаль, у аснову асобных выноў яе пакладзена пэўная гістарычная недакладнасць.

Яшчэ Я. Якубоўскі, а за ім акадэмік М. Ціхаміраў усумніліся ў правільнасці судныя князя «Нясвіжскага», як запісана ў летапісе, з Нясвіжам на Беларусі. Даследчыкі меркавалі, што ён валодаў горадам Нясвіжскім, які знаходзіўся, у адным выпадку, у басейне верхняй Волгі і Акі, а ў другім — паміж Суздалем і Шуяй. М. Балінскі, Т. Ліпінскі і У. Сыракомля звязалі гісторыю Нясвіжа з 1388 годам, калі Рыгор і Іван Нясвіжскія, нашчадкі Карыбута-Дзмітрыя Альгердавіча, прысягалі каралеўскай пары—Ягайлу і Ядвізе. Але такое меркаванне аб'яраецца грунтоўным даследаваннем шляхецкіх радаводаў, падрыхтаваным Ю. Вольфам і А. Банецкім, якія ўказваюць на існаванне князёў Нясвіжскіх (у некаторых крыніцах — Нясвічскіх),

нашчадкаў князёў Турава-Пінскіх, з родавым цэнтрам Нясвіч над ракой Палычак у Луцкім павеце на Валыні. Прадстаўнікі гэтага роду ў адносінах да Карыбута Альгердавіча знаходзіліся ў васьмалі залежнасці.

Пацвярджаннем прыведзенага меркавання адносна ўладання князёў Нясвіжскіх з'яўляюцца звесткі з кнігі М. Любаўскага «Абласное дзяленне і мясцовае ўпраўленне Літоўска-Рускай дзяржавы на час выдання першага Літоўскага статута» (М., 1892). На карце Нясвіч пазначаны як важнейшы княскі або панскі двор пры гарадах або сёлах. Імёны розных прадстаўнікоў князёў Нясвічскіх неаднаразова трапляюцца ў дакументах XV стагоддзя, але якіх-небудзь іх сувязяў з Нясвіжам на Беларусі не прасочваецца.

Апісанне ў летапісе прычын паходу князёў з поўдня ўсходнеславянскай тэрыторыі на Калку яшчэ больш пераконвае ў існаванні князёў Нясвічскіх. «Котак», як паведамляе пісьмовая крыніца, прыйшоў з паклонам з іншымі князямі палевацкімі да свайго зяця князя Мсціслава Галіцкага і іншых князёў «Рускіх» з просьбай сумесна выступіць супраць татараў. У шэрагу загінуўшых у далёкім стэпе быў і князь Юрый «Шумскі». У згаданай кнізе М. Любаўскага прыводзіцца звесткі пра Шумск, непадалёк ад якога і знаходзіўся Нясвіж. Магчыма, не памыляўся Я. Якубоўскі, калі гаварыў пра верагодную васьмалі залежнасць Юрыя Нясвіжскага ад князя Шумскага, які, у сваю чаргу, быў васалам князя Мсціслава Галіцкага. Нельга не звярнуць увагу, што, апроч гіпатэтычнага князя з не менш гіпатэтычнага Нясвіжа, ніхто з беларускіх земляў у паход на Калку не выпраўляўся. Тым больш дзіўна, што там

мог апынуцца князь ледзве не з цэнтра цяперашняй Беларусі.

Зразумела, што звесткі пісьмовых крыніц можна было б паставіць пад сумненне. Вядомы выпадкі, калі летапісцы або памыляліся пры апісанні пэўных падзей ці гістарычных асоб, або і ўвогуле падыходзілі да трактоўкі фактаў тэндэнцыйна. Але ж пісаная гісторыя Нясвіжа добра ілюструецца матэрыяламі археалагічных раскопак, якія ў сярэдзіне 80-х гадоў праводзіў у горадзе аўтар гэтых радкоў. Пры даследаваннях удалося ўдакладніць некаторыя моманты нясвіжскай гістарычнай тапанімікі. У прыватнасці, фрагмент насыпнага вала каля кляштару бенедыктынак, на якім устаноўлены ахоўны знак з надпісам «Гарадзішча. Ахоўваецца дзяржавай», уяўляе сабой рэшткі абарончай бастыённай сістэмы горада, насыпанай у канцы XVI — пачатку XVII стагоддзя. Папярэднія даследчыкі, якія вывучалі помнік, відаць, толькі візуальна, не заўважылі фрагментаў падобнага насыпу, што захаваліся таксама ў накірунку да Слуцкай брамы. Менавіта пра такі яго характар сведчаць і картаграфічныя матэрыялы Нясвіжа. У гэтым месцы быў узведзены адзін з бастыёнаў абарончай сістэмы, які, зыходзячы з характару абрысаў, і сёння не пакідае сумнення пра сваё першапачатковае функцыянальнае прызначэнне.

Развіццё Нясвіжа як горада па матэрыялах археалагічных даследаванняў прасочваецца з канца XVI стагоддзя, калі яму было нададзена Магдэбургскае права. У немалой ступені пераўтварэнню свайой рэзідэнцыі ў развіццё гарадскога паселішча спрыяў тагачасны ўладар Нясвіжскай ардынацыі князь Мікалай Крыштаф Радзівіл Сіротка, які меў грунтоўны досвед у пытаннях еўрапейскай куль-

туры і мастацтва. Трэба памятаць, што адбылася гэта ў перыяд панавання на Беларусі Рэнэсансу, які стаў штуршком для развіцця не толькі архітэктуры і горадабудуўнічай культуры, але і шматлікіх іншых сфер жыцця. Дарэчы, найбольш раннімі знаходкамі на тэрыторыі горада з'яўляюцца фрагменты керамічнага посуду XV стагоддзя. Яны складаюць каля 1% ад агульнай колькасці археалагічных матэрыялаў і знойдзены ўсе пры вывучэнні старажытнасцей на колішняй Гандлёвай плошчы. Археалагічныя знаходкі дэталіравана таксама гаварыць пра значны ўздым гарадскога жыцця пачынаючы з канца XVI стагоддзя. Карціна развіцця горада, створаная на падставе матэрыялаў археалогіі, пацвярджаецца пісьмовымі крыніцамі.

Першае ўдакументаванае ўпамінанне Нясвіжа трапляецца ў даравальнай грамаце 1446 года, якой засведчана, што вялікі князь Казімір Ягелончык перадаў яго Мікалаю Яну Неміровічу. Да гэтага Нясвіжам валодаў нехта Сяляўка. Затым паселішча належала Ментыгірдам, Кішкам. Пасля замужжа Ганны Кішка ў 1513 годзе з Янам Мікалаем Радзівілам Барадатым Нясвіж разам з Алыко перайшоў у якасці яе пасагу да вядомага магнатскага роду. У пісьмовых крыніцах літаральна да пачатку XVI стагоддзя Нясвіж не называецца ні замкам, ні, тым больш, горадам, а — «двором нясвіжскім». Па меркаванні Я. Якубоўскага, у XV — першай палове XVI стагоддзя ён быў цэнтрам невялікай гаспадарскай воласці, насельніцтва якога займалася гандлем і рамствам. Мяркуючы па характары ўпамінання Нясвіжа ў «Баркулабаўскім летапісе» ў сувязі з набегам татарскіх загонаў, ён не з'яўляўся горадам і ў 1502 годзе. Заснаванне драўлянага замка ў Нясвіжы даследчыкі звязваюць з апошнімі з Кішкаў або Радзівілам Барадатым. Па меркаванні прафесара Анатоля Грыцкевіча, ён мог быць збудаваны і пры Радзівіле Чорным.

Можна спытацца, чаму звесткі пра спрэчныя аспекты нясвіжскай гісторыі не

ЧАС ЕЎРАПЕЙСКІ, А МАРАЛЬ?..

Ужо выйшаў пяты нумар газеты «Европейское время». Мы ж дружым аглед першага. І таму, што першы нумар — праграмы. І таму, што матэрыял дасланы з-за мяжы: заўважылі цікава ведаць, як тое, што адбываецца тут, глядзіцца адтуль. І, зрэшты,

з той прычыны, што нататкі прафесара Я. Шыраева не толькі аб новай менскай газеце, а ўвогуле пра сацыяльна-культурную сітуацыю на Беларусі.

Знаходзячыся па справе на Беларусі, я звярнуў увагу на газету, што з'явілася ў кіеўскай, з эфектнай назвай «Европейское время» і прываблівай, шматзначнай эмблемай. Аказаўся першы нумар. Неабходна адзначыць, што газета выклікае ўражанне саліднага выдання не толькі аб'ёмам, афармленнем, але і зместам. Сярод аўтараў асноўных артыкулаў сустракаюцца вядомыя імёны. Аднак які рэзкі кантраст я адчуў, калі прачытаў слова да чытачоў галоўнага рэдактара. Павінен прызнацца, калі я дайшоў да радкоў, дзе агульна аб'яўляецца ўвесь беларускі друк правінцыйным, «...што плошадка для умной, по-настоящему современной, профессиональной, ориентирующей на мыслящих читателей газеты в Беларуси свободна», а затым заява, што на гэтым месца прэтэндуе газета «Европейское время», у мяне міжволі прабегла думка: «Трэба ж, якая прэтэнзійнасць і самаўпэўненасць, як у месцачковага яўрэя» (трэба разумець безадносна да нацыянальнасці). Пры далейшым азнаямленні з газетай я ўмацаваўся ў гэты думцы, асабліва, калі прачытаў нататку «Кормимся, господа?» нейкага Андрэя Беларусава (відаць, псеўданім).

Далей замест выразу «месцачковы яўрэя» я буду карыстацца адным вызначэннем «месцачковы», без слова «яўрэя», бо апошняе прамаўляецца неяк з апаскай: калі ў адмоўным плане, то навашоўць ярлык антысэміта, а калі ў станоўчым, то абавязуць сіяністам. У гэтай сувязі да месца прывесці прыклад са свайой практыкі. Нейка я рабіў даклад пра беларускі этнас і пры тлумачэнні навуковага прынцыпу вылучэння этнічных тэрыторый сказаў, што адпаведна з метадычнымі палажэннямі ў этнаграфіі мяжа вызначаецца па размяшчэнні вутахтоннага (карэннага сельскага) насельніцтва без уліку гарадскога, у процілеглым выпадку на тэрыторыі Беларусі да вайны ўзнікла б некалькі не беларускіх дзяржаўных утварэнняў, бо ў гарадах беларусы складалі меншасць, ну, а паколькі большасць складалі яўрэі, то ўнутры Беларусі некаторыя раёны маглі б атрымаць статус яўрэйскай рэспублікі. Гэта мае тлумачэнне

выклікала негатывную рэакцыю ў аднаго з маіх калег яўрэйскай нацыянальнасці, які, нягледзячы на неаспрэчнасць навуковага боку пытання, вытлумачыў яго з палітычнага пункту погляду як антысэміцкі выпадак.

Другі выпадак. Адноўчы, яшчэ ў застойныя часы, дыскусуючы пра вагу яўрэйскага інтэлектуальнага патэнцыялу ў жыцці грамадства, я дэкаваў, што ў сярэднім яўрэйскай нацыі знаходзіцца вышэй за многія іншыя нацыі па сваім адукацыйным і, значыць, інтэлектуальным узроўні. Мяне імгненна абвінавацілі ў сіянізме.

Яўрэйскую тэму я закрануў невяпадкова. Сёння мы перажываем перыяд, калі тое, што ўчора было забароненым, стала не толькі магчымым, але і жадаемым, мэтазгодным. Нядаўна Беларусь устанавіла дыпламатычныя адносіны з Ізраілем. У Беларусь прыежджалі відныя дзяржаўныя дзеячы Ізраіля, якія нарадзіліся на яе зямлі. Шкада, што гэта недастаткова ўдзяліла ўвагі гэтым важнейшым падзеям. Наша цікавасць да Ізраіля павінна праяўляцца не толькі таму, што ўстаноўлены дыпламатычныя адносіны і выявілася роднасць з ім, дзякуючы такім аўтарытэтным ураджэнцам Беларусі, што несумненна збліжае нас з гэтай квітнеючай краінай, — галоўнае цікавасць павінна праяўляцца да вопыту Ізраіля ў станаўленні і фарміраванні яго дзяржаўнасці ва ўсіх адносінах: эканамічных, палітычных, культурных. Цікавы вопыт Ізраіля ва ўкараненні роднай мовы. Стваральнікі яўрэйскай дзяржавы, кіраўнікі ўрада і большасць самых актыўных адраджэнцаў, якія з'яўляюцца пераважна выхадцамі з Еўропы, гаварылі на мове «ідыш» і на іншых еўрапейскіх мовах, аднак, нягледзячы на гэта, яны прынялі рашэнне ўкараняць у якасці дзяржаўнай мовы «іўрыт». Іх не збытжыла гэтая акалічнасць, што на мове «іўрыт» гаворыць адсталая ў культурных адносінах частка насельніцтва (сефарды). Вызначальным фактарам тут было тое, што «іўрыт» з'яўляецца мовай карэннага насельніцтва. Заўважу, што абедзве гэтыя мовы лінгвістычна зусім розныя. Мова «ідыш» адносіцца да германскай групы моў, а «іўрыт» — да се-

міта-хаміцкай групы. Трэба звярнуць увагу, што мова ўкаранялася па ініцыятыве зверху, прычым мэтазакрана і вельмі паспяхова. Кіраўнікі краіны першыя сярод еўрапейцаў (ашкіназі) пачалі вывучаць іўрыт і размаўляць на ім, таму што на першае месца ставіліся праблемы развіцця нацыянальнай культуры. Адраджэнне яны пачалі з засваення старажытнай мовы, старажытнай культуры, традыцый, рэлігійных звычаяў іўдзеяў.

Параўноўваючы іх праблемы па адраджэнні нацыянальнай культуры з нашымі, трэба сказаць, што тут ёсць шмат агульнага. Нашы адраджэнцы пачынаюць дзейнічаць падобным чынам, але толькі вельмі нясмела, і ў асноўным ініцыятыва ідзе не зверху. Радуе тое, што Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь валодае роднай мовай. Усё ж ёсць спадзяванне, што мова беларуская стане дзяржаўнай не толькі дэкларатыўна, але і фактычна. Паспехі ў вырашэнні гэтай праблемы ў многім залежаць ад прэсы.

Будзем спадзявацца, што газета «Европейское время» падключыцца да гэтай праблемы і ў наступных нумарах мы ўбачым рэкамендацыі з выкарыстаннем вопыту Ізраіля. Спадзяёмся таксама, што газета будзе садзейнічаць збліжэнню паміж беларускім і ізраільскім народам. Пакуль, на жаль, пра такое імкненне газеты нельга сказаць. Калі звярнуць увагу на нататку «Среди газет и журналов», а канкрэтна на заўвагу на адрас міністра замежных спраў П. Краўчанкі з нагоды яўрэйскага праграмаў на Беларусі, мы бачым адваротнае. Праўдзіваць гэтых звестак у газеце выклікае глыбокае сумненне. Мы больш схільны верыць таму, што напісана ў рэзалюцыі канферэнцыі беларускай палітычнай эміграцыі, якая адбылася ў верасні 1921 года ў г. Празе, на якой прысутнічалі прадстаўнікі шэрагу партый. У першым пункце «Рэзалюцыі супраць яўрэйскага праграмаў» напісана наступнае: «На беларускую зямлі за ўвесь час шматвяковага сумеснага жыцця беларусаў і яўрэяў не было ніводнага выпадку, каб мірнае жыццё 12-мільённага беларускага народа з 3-мільённым наро-

дам яўрэйскай азмочвалася якім-небудзь крывавым эксцэсам». Сумненні грунтоўна на тым, што няма дакладных дадзеных пра ўдзел у пагромах менавіта беларусаў, што істотна, бо беларускае насельніцтва ва ўказаных газетай гарадах складала меншасць у параўнанні з рускімі і палякамі. Да гэтага трэба дадаць, што ўлада ва ўказаных гарадах, як і ва ўсёй Беларусі, была не беларускай.

Артыкулы ў газеце, прысвечаныя эканамічным праблемам, уяўляюцца досыць цікавымі і, трэба меркаваць, не застаюцца без увагі грамадскасці. Цікавыя палітычныя артыкулы і, як заўсёды, публіцыстыка Алеся Адамовіча.

Можна вітаць мэты і задачы, аб'яўленыя газетай, асабліва такія, як адстойванне праоў чалавека, падтрымка антыманапольнай палітыкі, прадпрымальніцкай ініцыятывы, усемагчымых форм улеснасці і інш. Разам з тым, узнікае шкадаванне, што газета, якая аб'явіла сябе фінансавана незалежнай ад правацых колаў, аказалася тэндэнцыйнай у сваіх палітычных поглядах. Дэвіз газеты «Свободный дух веет где хочет» правільны, але ён не дае маральнага права даходзіць да анархічнай усёдазволенасці, як гэта праявілася ў нататцы «Кормимся, господа?», дзе агульна прыніжаны публіцыстычныя вартасці ўсёй беларускай прэсы і дадзена, мякка кажучы, не карэктная крытыка паважанага народнага дэпутата-апраджэнца Я. Цумарава.

Відавочным фактам з'яўляецца тое, што за апошнія гады прыкметна змянілася ў лепшы бок беларуская прэса, хоць большасць газет па-ранейшаму фінансуецца дзяржаўнымі (цалкам або часткова). Не буду ў «ЛіМе» гаварыць пра «ЛіМ» — скажу пра іншыя. Палепшала газета «Звязда». Цікавыя публікацыі з'яўляюцца ў «Народнай газеце» і «Нашым словам», «Культуры» і некаторых іншых. Разам з тым, сустракаецца нямаля публікацый і газет у цэлым, далёкіх ад узроўню сапраўднага журналісцкага майстэрства. Нельга не пагадзіцца з крытыкай на адрас прэсы, якая не пазбавілася псіхалогіі большавіцкага таталітарызму. Яна дагэтуль знаходзіцца пад уплывам старога адміністрацыйнага апарату, ад якога залежыць фінансаванне. Справядліва крытыка нізкай культуры чыноўнікаў апарату ўпраўлення. На жаль, у пэўнай ступені гэта можна сказаць і на адрас беларускай інтэлігенцыі ўвогуле. Так, нашай інтэлігенцыі не хапае культуры паводзін, эносін. Нізкая эрудыцыя ў гуманітарных галінах ведаў. Але ж яна яшчэ зусім маладая. Можна сказаць, што па сутнасці толькі ў апошні час пачала фарміравацца ўласна беларуская інтэлігенцыя. Большасць яе з вёскі, прычым вёскі калгаснай, абрабаванай і прыніжанай. Праўда, сёння

ўвайшли ў шырокі навуковы ўжытак і толькі зараз, калі нявіжыцы наважыліся святкаваць 770 гадавіну горада, выцягваюцца на людзі? Адной з прычын, відаць, можна назваць адсутнасць на Беларусі хаця б зольшага прыстойных магчымасцей друкаваць матэрыялы гістарычных даследаванняў. Спецыяльную літаратуру, якая выходзіць да таго ж міжэўрапейскім тыражамі, далёка не кожны можа прачытаць. Праўда, артыкул пра вынікі гістарычных і архітэктурна-археалагічных даследаванняў Нясвіжа аўтарам гэтага допісу ў сааўтарстве з мастацтвазнаўцам Л. Чарняўскай быў надрукаваны ў светлай памяці «Помніках гісторыі і культуры Беларусі» (1988, № 1). Гэта ж тэма закраналася ў сааўтарскім дакладзе на міжрэспубліканскай навуковай канферэнцыі, тэзісы якога апублікаваны ў зборніку «Охрана и реставрация комплексов памятников» (Рига, 1987). Пра неадназначнасць бачання нявіжскай мінуўшчыны даводзілася весці гаворкі з выдзельным даследчыкам беларускіх старажытнасцей спс. Г. Штыхамым, В. Ляўко, А. Грыцкевічам, якія пагадзіліся з памылковасцю суднасення Нясвіжа з 1223 годам.

Аўтар гэтых радкоў колькіразава выказваў свае сумненні ў сярэдзіне 80-х гадоў тагачаснаму сакратару па ідэалогіі Нясвіжскага райкома КПБ—КПСС. Да такой думкі спадар сакратар «относился с пониманием». Больш таго, было прапанавана прывезці ў горад энтузіястаў, якія б «наконец дали окончательный ответ о подполье». Пра тое, што гэта надзвычай складаная праблема і патрабуе дзяржаўнага падыходу па яе вывучэнні, слухаць у Нясвіжы на той час не жадалі. Не жадалі, падобна, пачуць і пра ўжо назапашаныя звесткі па гісторыі горада, як і не было ахвоты на той час «сильным мира сего» з увагаю паставіцца да праблем нявіжскіх старажытнасцей. Таму і пры неаднаразовых наведваннях Нясвіжа па-ранейшаму даводзілася бачыць на ўездзе з боку мірскай дарогі пад надпісам з назваю горада дату 1223 год.

Так, сёння неабходна многае пераасэнсаваць. Маладой Рэспубліцы надзвычай патрэбны праўдзівыя звесткі пра мінуўшчыну. Яны павінны стаць асноваю выхавання патрыятызму, дапамагчы судзіць крокі грамадства ў будучыню з багацейшымі скарбамі нацыянальнай спадчыны. Толькі адкуль узяцца веданню сваёй гісторыі, калі ў школе суверэннай рэспублікі сёння вывучаецца «История Отечества», калі навукова-папулярных і папулярных кніг пра нашу мінуўшчыну хапае на адну, у лепшым выпадку — тры тысячы жыхароў дзесяцімільённай Беларусі. Цяжка прыгадаць, каб дзяржаўныя чыноўнікі папыталіся думку пра той або іншы факт гісторыі ў даследчыкаў старажытнасцей. У адваротным выпадку, несумненна, было б знойдзена месца сёння і 25 сакавіка, і 8 верасня, і 15 ліпеня, якія ўжо каторы год адзначаюцца на грамадскіх пачатках. Менавіта ж дзяржава дазіруе сродкі на патрэбы навукі, культуры, адукацыі, рэстаўрацыі. А грамадская ініцыятыва прыносіць непамерна большую карысць, калі спалучаецца з дзяржаўнай падтрымкай. У цывілізаваным свеце гэта даўно зразумелі. Па гэтай прычыне палітычным партыям, фондам, грамадскім арганізацыям, праца якіх накіравана на карысць дзяржавы, гарантавана яе маральная і, што немалаважна, матэрыяльная падтрымка.

Магчыма памылка пры святкаванні круглай даты ў нявіжскай гісторыі з'яўляецца толькі невялікай часткаю праблем, якія апаноўваюць сёння нашу свядомасць. Не раз, напрыклад, у друку і на размаітых пасяджэннях падымалася пытанне пра неадназначную ролю ў беларускай гісторыі асобы Суворова. Але ўсё застаецца па-ранейшаму, як у вядомай байцы Крылова: «а Васька слушает да ест». Летась пад Барысавам узнісла і малаўніца адзначалася ўгодкі адной з перамог «русского оружия» над Напалеонам. І нідзе не давялося прачытаць, не выпала пачуць, што для Беларусі як нашэсце, так і паражэнне французскай арміі мела свае вынікі і прымалася парознаму ў асяроддзі тагачаснага бела-

рускага грамадства. Затое святкаванне адной са слаўнейшых перамог сярэднявечча пад Оршай, калі беларусы збройна барабілі сваю незалежнасць, названа нават праз афіцыйныя сродкі масавай інфармацыі ледзье не нацыяналістычным шабашом. Наша гісторыя ад старажытнасці і літаральна да нашага часу пакуль што поўніцца міфамі. Ствараліся яны не намі, але для нас. Напісанне хаця б адной старонкі праўдзівай гісторыі патрабуе немалых высілкаў і робицца ў немалой ступені заўятарамі, людзьмі неаб'якавымі на нашае зямлі.

Гэты допіс у газету пішацца не з мэтай пакрыўдзіць мясцовы патрыятызм нявіжцаў, якія несумненна ганарацца старажытнасцю свайго горада. Але ж гістарычная праўда патрабуе ўзважанага адносінаў да цэлай сукупнасці фактаў. І як бы ні хацелася наладзіць свята, парадаваць жыхароў слаўнага месца Нясвіжскага, варта падумаць пра непазбежны памылковы крок, які ў чарговы раз утрываліць у свядомасці людзей адзін з міфаў нашай гісторыі. І чым глыбей ён укараніцца ў людскую памяць, тым пакутлівей будзе праводзіцца яго выкарчаванне. А развітацца з міфамі давядзецца. Гэтай уважыць нас гісторыя, сведчаннем таму з'яўляецца дзень сённяшні.

Зрэшты, і гіпатэтычную дату нявіжскага юбілею можна было б выкарыстаць з карысцю. Сродкі, якія прымяркоўваюцца да гэтага падзеі, варта накіраваць на правядзенне шэрагу навуковых ці навукова-практычных семінараў або канферэнцый. Думаецца, дыскусіі па гісторыі горада, высвятленне шматлікіх вартасных старонак яго мінуўшчыны, шырокае публікацыйнае матэрыялаў, асвятленне падзей у шэрагу радыё- і тэлепраграм далі б непамерна больш карысці не толькі гораду, але й рэспубліцы, прыцягнулі б увагу грамадскасці і дзяржавы да праблем захавання нявіжскіх старажытнасцей не ў меншай ступені, чым святкаванне з верагодным наборам традыцыйных імпрэзаў.

Ігар ЧАРНЯЎСКИ.

мы ўжо маем другое і нават трэцяе пакаленне інтэлігенцыі з вышэйшай адукацыяй, але многім з яе прадстаўнікоў не стае выхаванасці, культуры. Хто мог выхаваць іх, прывіць культуру ў сваёй час? У нас не было бесперапыннай пераемнасці ў справе выхавання новых пакаленняў. Гэтай пераемнасці нас сістэматычна пазбаўлялі шляхам духоўнага і фізічнага гвалту над нацыянальнай інтэлігенцыяй. І вось сёння новыя парасткі, новыя спадзяванні зноў хочуць распусціцца, калі не фізічна, дык духоўна.

Неабходна ўлічваць і тое, што ў любым грамадстве, якой бы ні была ў ім адукаваная інтэлігенцыя, маюць месца аномаліі. Розныя людзі складаюць і беларускую інтэлігенцыю. Есць асобы, якія сфарміраваліся ў нетрах старых большавіцкіх структур улады. Ад іх наварта чакаць культуры паводзін і характасці ў справах. Есць і іншая інтэлігенцыя, у асноўным з асяроддзя адраджэнцаў-дэмакратаў. У ёй дастаткова высокі працэнт прадстаўнікоў новага пакалення. Яна яшчэ ў стадыі фарміравання, але ў ёй ёсць галоўнае — імкненне да ідэалаў справядлівасці, праўды ў адносінах між людзьмі. Яна адстойвае роўнасць культур і выступае ў абарону несправядліва прыніжанага нашых нацыянальных каштоўнасцей — мовы, традыцый, звычаяў, нашай гістарычнай спадчыны. Гэта яе натуральны патрыятычны абавязак.

Адкрыта здэклаваў крытыка галоўным рэдактарам газеты «Европейское время» некаторых народных дэпутатаў-адраджэнцаў з акцэнтам на іх нібыта неадпаведнасць пасадае па ўзроўні эрудыцыі і культуры не мае пад сабой аб'ектыўных падстаў. Перш за ўсё сур'ёзна ссунуты акцэнт на прыярытэтнасці, значнасці якасцяў дэпутата. На наш погляд, галоўныя якасці дэпутата — гэта шчырасць у спалучэнні з кампетэнтнасцю, неабходнай для яго паспяхова дзейнасці. Для народа, для яго дабрабыту, несумненна, гэтыя якасці важней за ўсё. І зварот Я. Цумарава ў газету, каб абараніць свой гонар і годнасць чалавека (тым больш дэпутата, знявага якога ўскосна распаўсюджваецца і на яго выбаршчыкаў) зусім слушны. Як у бліжнім, так і ў далёкім замежжы такі іск з'яўляецца звычайнай практыкай, якая ніяк не супярэчыць маралі і этыцы сучаснага цывілізаванага грамадства. Дзеянні ж галоўнага рэдактара газеты «Европейское время» С. Букчына не што іншае, як па-большавіцку грубая спроба кампраметаваць сумленнага дэпутата, які адстойвае нацыянальны інтарэсы. Маральныя прынцыпы газеты выклікаюць сумненні пасля публікацыі пісьма Я. Цумарава, якое насіла прыватны характар і не было прызначана да друку. Гэтыя сумненні яшчэ больш паглыбляюцца пасля азнаямлення з нататкай «Среди газет и журналов», асабліва з апошнім абзацам. Гэта сведчыць не толькі пра

невысокую маральнасць, але, даруйце, і пра інтэлектуальнае бяссілле яе аўтара. Звычайна, калі не могуць абгрунтаваць даказваюць свой пункт гледжання, то ўжываюць падобныя грубыя прыёмы.

Вядома, што такая неабмежаваная рамкамі маралі крытыка, прычым накіравана супраць беларускага адраджэнскага руху, не можа не выклікаць у нашага чытача пачуцця расчаравання і непрыяцця ў дачыненні да газеты «Европейское время». Журналістычная культура, стыль выкладання матэрыялу і асабліва маральныя аспекты ў адносінах да калег далёкія ад узроўню май-стэрства, так і ад этычных нормаў журналіста-інтэлектуала, на ролю якога прэтэндуе галоўны рэдактар газеты. На жаль, «Европейское время» дэманструе ўзровень месцавокай інтэлігентнасці.

Гаворачы наогул пра накіраванасць газеты, трэба звярнуць увагу на яе анты-адраджэнскія тэндэнцыі, што праявіліся ў шэрагу артыкулаў. Вось артыкул Гур'я Барышава «Возрождение: форма и суть». Тут што хочацца адзначыць? Што ў беларускім адраджэнскім руху зусім не назіраецца імкнення да абсалютызавання ўсяго гістарычнага, народнага ў культуры беларусаў. Адраджэнцы да-статкова добра ўсведамляюць, што многія традыцыйна нацыянальнае ў культуры беларусаў (які ўвогуле ў культуры любой іншай нацыі) ёсць вынік узаема-працікнення культур многіх народаў. Трэба падкрэсліць, што адраджэнцы ні ў якіх мерах не збіраюцца «замыкацца на сабе» на мадэль этнанацыянальнай культуры (на фальклорна-этнографічныя формы). Якраз наадварот. Менавіта ў сваёй час перабольшвалі такія формы. Цяпер мы імкнемся да таго, каб грамадства разабралася ў тым, што сапраўдна беларуская культура — гэта не зусім тая, якую дзесяцігоддзямі ўнушала нам сваёўва прапаганда. За беларусамі прызнавалася толькі сялянская культура, галоўным чынам фальклорна-этнографічныя формы і пры гэтым фактычна адмаўлялася спадчына, створаная беларускай арыстакратыяй, у прыватнасці, у галіне класічнага мастацтва, звязвалася гэта з нібыта адсутнасцю ў беларусаў дзяржаўнасці. Пастаянна ўнушалася, што беларуская культура — гэта культура вясковая. Як вясковая, разглядалася і беларуская мова. Бясспрэчна, нашай багатай народнай культурай мы абавязаны сялянству. Аднак гэта не азначае, што беларуская культура гэтым вычэрпаецца. Яна мае больш багатую спадчыну. Яна неабавязкова павінна абмяжоўвацца сферай узаемадзеяння з мовай. Мы ніколі не адрознім сапраўдную беларускую культуру, а разам з ёй і ўнутраную патрэбу ў беларускай мове, калі будзем грунтавацца толькі на фальклорна-этнографічныя формы. Такія прадстаўнікі нашай адукаванай арыстакратыі, як А. Міцкевіч, М. Агінскі, С. Ма-

нюшка, Э. Ажэшка, М. Глінка і многія іншыя дзеячы культуры, што нарадзіліся і стваралі свае творы на нашай зямлі, маюць беларускае паходжанне не толькі па месцы нараджэння, а і па адлюстраванні ў сваіх творах беларускіх традыцый, звычаяў, беларускага духу. На працягу дзесяцігоддзяў беларусам навазьяўся комплекс «малодшага брата». Маўляў, і культура беларуская дру-гасная, і мова немілагучная, і ўвогуле Беларусь — гэта вёска. Трэба яшчэ дадаць, што «цэнтр» праводзіў на Беларусі фактычна каланіяльную палітыку. Усё гэта нараджала комплекс псіхалагічнай залежнасці ад суседзяў, якія былі нам больш цывілізаваныя. Ва ўсякім разе, гэты псіхалагічны фактар яшчэ жыве ў свядомасці старэйшага пакалення. Увогуле, літаратурная мова любой нацыі гістарычна нараджаецца ў нетрах народа (галоўным чынам сялянства), яна толькі пазней удасканалваецца перадавой часткай грамадства. У гэтым сэнсе беларуская літаратурная мова ў сваім гістарычным развіцці нічым не розніцца ад іншых моў, адрозненне толькі ў часе яго фарміравання. Сучасная беларуская мова з'яўляецца досыць развітай, мілагучнай (гэта меркаванне замежных навукоўцаў), і не ступае па сваіх літаратурных магчымасцях мовам суседзяў. Таму зараз трэба толькі выхаваўная работа, асабліва з моладдзю, па пераадоленні хлуслівага псіхалагічнага бар'ера адносна лінгвістычных якасцяў мовы. І сцвярдженне аўтара артыкула «Возрождение: форма и суть», што ўкараненне беларускай мовы, як адзінай дзяржаўнай, прывядзе да страты культурнага «генафонду» рэспублікі, зусім беспадстаўнае.

Па-першае, якога культурнага генафонду? Калі маюцца на ўвазе пісьменнікі і паэты, то яны пісалі і пішуць па-беларуску; калі кампазітары, то для стварэння імі музычных твораў не так важна, на якой мове ў іх галаве фарміруюцца музычныя вобразы; тое ж самае можна сказаць аб мастаках і архітэктарах. Застаецца толькі рускамоўны тэатр, але ён можа існаваць, пакуль існуе на Беларусі руская этнічная абшчына.

Па-другое, беларуская і руская мовы з'яўляюцца роднаснымі, належыць да адной групы. Перайці з адной на другую, асабліва для інтэлігента, зусім няцяжка. Сёння, для паспеху адраджэнскага руху, неабходна перш за ўсё пазбываць канфрантацыі, духоўнага размежавання ў грамадстве. Неабходна прыкладаць намаганні да збліжэння, а потым да зліцця ў адно рэчышча яшчэ не вельмі паўнаводнай ракі, што нясе чыстыя воды нашага гуманістычнага культурнага руху.

Я. ШЫРАЕЎ,
прафесар.

г. Масква.

УВАГА! КОНКУРС!

«ЗАДЗВІННЮ» — НОВАЕ ЖЫЦЦЁ

Выканаўчы камітэт Віцебскага гарадскога Савета народных дэпутатаў і праўленне абласной арганізацыі Саюза архітэктараў Рэспублікі Беларусь праводзяць адкрыты міжнародны конкурс на эскізы праект рэгенерацыі гістарычнага раёна «Задзвінне» ў г. Віцебску.

Удзельнікам конкурсу прапановаецца даць канцэптуальнае рашэнне рэгенерацыі гістарычнага раёна «Задзвінне»; больш дэталёвае вырашэнне квартала вул. Пакроўскай з магчымасцю пашырэння мемарыяльнага музея Марка Шагала. Неабходна таксама даць эскізнае меркаванне па размяшчэнні ў «Задзвінне» і характары архітэктурнай кампазіцыі будынка аддзялення ашчадбанка (галоўны спонсар конкурсу), згодна прыкладзенага планавага задання. Праектныя прапановы павінны ўлічваць рэкамендацыі і патрабаванні распрацаваных аб'гурнтаванняў рэгенерацыі гістарычнага цэнтра горада, дадзеныя ў дадатках да праграмы і ўмоў конкурсу.

Прадстаўляемы графічны матэрыял: — эскізы праект рэгенерацыі гістарычнага раёна «Задзвінне» М 1:2000;

— генплан квартала з вул. Пакроўскай М 1:500 (выконваецца макет ці аксанаметрычная праекцыя) з указаннем месца пасады раённага аддзялення ашчадбанка;

— разгортка фасадаў па вул. Пакроўскай М 1:500;

— эскізы праект раённага аддзялення ашчадбанка (схема планаў паверхаў, схема фасадаў) М 1:200;

— тлумачальная запіска.

Па жаданні ўдзельнікаў конкурсу магчыма прадстаўленне іншых матэрыялаў. Графічны матэрыял прадстаўляюцца на планшэтах ці аркушах кардону памерам 60×80 см у адвольнай графіцы на адрас: 210015 Рэспубліка Беларусь, г. Віцебск, вул. Шубіна, 5/13, Упраўленне архітэктурны і горадабудаўніцтва Віцебскага гарвыканкома з адзнакай «Конкурс». Тэрмін падачы конкурсных прапаноў — да 19.00 г. 26 красавіка 1993 года.

Усе конкурсныя матэрыялы прадстаўляюцца пад дэвізам, выяўленым шасцізначнай лічбай.

За лепшыя праектныя прапановы ўстанавіваюцца наступныя прэміі:

адна першая — 50 тыс. руб.;
адна другая — 30 тыс. руб.;
адна трэцяя — 20 тыс. руб.;

пяць заахвочальных па 8 тыс. рублёў.

Адзін з аўтарскіх калектываў — прызёрару конкурсу (1—3 месцы) па рашэнні журы і галоўнага спонсара конкурсу атрымлівае права на распрацоўку раённага аддзялення ашчадбанка.

Журы конкурсу ўзначальвае старшыня праўлення Саюза архітэктараў Рэспублікі Беларусь Кавалеўскі Я. М.

Праграма і ўмовы конкурсу з неабходнымі дадаткамі рассылаюцца арганізатарамі конкурсу ў рэспубліканскія праўленні архітэктурных Саюзаў прымежных дзяржаў, а таксама ў абласныя архітэктурныя арганізацыі Рэспублікі Беларусь.

Удзельнічаць у конкурсе могуць грамадзяне і аўтарскія калектывы Беларусі і дзяржаў замежжа. Пытанні, звязаныя з правядзеннем конкурсу, трэба накіроўваць на адрас: 210015 Рэспубліка Беларусь, г. Віцебск, вул. Шубіна, 5/13, упраўленне архітэктурны і горадабудаўніцтва. Тэл. 5-13-44; 5-69-07.

УДАКЛАДНЕННЕ

У «Ліме» № 8 ад 19.02.1993 у публікацыі Алеся Асташонка «РАЗБУ-РЭННЕ» была апушчана дата напісання твора — 1988, асабліва важная для аўтара.

СЮЖЭТ ДЛЯ МУЛЬТФІЛЬМА?

Унікалючы ў гэты канфлікт, а ён цесна звязаны з «Анімацыйным Беларускам цэнтрам», я неаднойчы лавіў сябе на думцы, што яго фабула магла б склацца сюжэт «мультфільма для дарослых»: сродкамі анімацыі, нягледзячы на ўсю іх спецыфіку, можна паказаць жыццё ва ўсёй яго складанасці, ва ўсіх яго праявах і звіях. Гэта было б «кіно» пра некаторыя рысы нашага постсавецкага грамадства, якое быццам бы ўжо і не тое, што было раней, але ўяўляе сабой дзіўныя катэгорыі са старых уяўленняў, звычай, паводзін, злёгка «благоражожных» дэкларацыямі аб свабодзе, дэмакратыі, прымае права.

Прымае права, прымае закона... Перадмною ляжыць рашэнне выканкама Мінскага гарадскога Савета народных дэпутатаў ад 30 ліпеня 1991 года «Аб выкарыстанні будынка па вуліцы Калініна, 9 пад дзіцячы анімацыйны цэнтр». Дакумент досыць цікавы і, думаю, варты таго, каб прачытаваць яго амаль цалкам: «Улічваючы, што ў адпаведнасці з рашэннем выканкама Першамайскага раённага Савета народных дэпутатаў ад 9 ліпеня 1991 года дашкольнае ўстанова № 20 належыць перамяшчэнню ў будынак па вул. Кнорына, 14а для поўнаметражным размяшчэння і прымаючы пад увагу эканамічную неэфектыўнасць правядзення капітальнага рамонту будынка па вул. Калініна, 9, якое вызваліцца, для далейшага яго выкарыстання пад дзіцячую дашкольную ўстанову, выканкам Мінскага гарсавета рашыў: 1. Прыняць пастанову пастаяннай камісіі Мінгарсавета па асцёце, выхаванні і культуры і Першамайскага райвыканкама аб перадачы будынка па вул. Калініна, 9 у арэнднае карыстанне студыі «Анімацыйны Беларускі цэнтр» для размяшчэння ў ім дзіцячага міні-кінатэатра і відэасалона, класаў танцаў, малюнка і камп'ютэрнай графікі, дзіцячай і прафесійнай мультыплікацыйных студыі, тэатра-студыі лялек, дзіцячага кафэ-марожанага. 2. Студыю «Анімацыйны Беларускі цэнтр» да 15.9.91 г. прыступіць да работ па рэканструкцыі будынка ў адпаведнасці з патрабаваннямі «Галоўмінскархітэктуры». Падпісана рашэнне старшынёй Мінскага гарвыканкама А. Герасіменка і кіраўніком спраў Савета Л. Валодзькінай.

Калі ў чытача хоціць цягнення адолець гэты ўзорчык нашага канцэлярскага стылю, ён не зможа не заўважыць, што асобныя пункты рашэння прырачае адзін аднаму. Калі ў прамблеме падкрэсліваецца неэфектыўнасць правядзення капітальнага рамонту, дык двама радкамі ніжэй «Анімацыйны Беларускі цэнтр» абавязваюць неадкладна пачаць рэканструкцыю будынка. Я наўмысна спыняю ўвагу чытача на гэтым моманце, бо ў далейшым развіцці падзей ён адыграе сваю ролю.

Потым, калі ў сустрэнуцца з намеснікам старшынёй Першамайскага райвыканкама Людмілай Уладзіміраўнай Бур'як, якая, дарэчы, спрыяла Анімацыйнаму цэнтру ў атрыманні гэтага будынка, яна расказае, што раённая санэпідэмастанцыя забараніла ўтрымліваць там дзіцячы садок, бо памяшканне знаходзілася ў аварыйным стане.

— Будыніна гэтая была даведзена да такога стану, што, паводле экспертных ацэнак, нават не падлягала капітальнаму рамонту, — гаворыць мастацкі кіраўнік студыі АБЦ член Саюза кінематографістаў рэспублікі Алег Белавусаў. — Тым не менш, мы рызыкнулі рамонт правесці. Грошы ўзялі пад будучыя фільмы, знайшліся спонсары, якія, ведаючы нашу ранейшую прадукцыю, паверылі ў нас. Студыя ж наша знаходзіцца на самаўтрыманні, дзяржава не дае нам ні капейкі.

Адна справа — словы, другая — пабачыць на свае вочы. Я пабыў на Калініна, 9. Адрозна кінуўся ў вочы кантраст паміж знешнім выглядам будынка (зусім нядрэнна глядзіцца на агароджаным, у засені дрэў, участку) і тым, што ўбачылася ўсярэдзіне. Усярэдзіне былі вузкія «дзетсадаўскія» калідорчыкі, пакойчыкі-катухі, цесненька застаўленыя сталамі, за якімі корпаліся мастакі-мультыплікатары. Паўсюль

стаяў густы пах фарбы і вапны, адусюль чуўся стукат, скрыгат, грукат. — Поўным ходам ішоў рамонт, Алег Паўлавіч паказаў мне ўжо адрамантаваныя пакой пад дзіцячы кінатэатр мультфільмаў, лялечны тэатр «Батлейка», спектакль якога «Бай і батлейка» прагледзены ўжо сотні дзяцей малодшых класаў навакольных школ і дзіцячых садоў.

— У перспектыве, — гаворыў ён, — арганізацыя дзіцячай анімацыйнай студыі, абсталяванай камп'ютэрамі і відэатэхнікай. Анімацыйны Беларускі цэнтр задумваўся, як своеасаблівы сімбіёз прафесійнай і дзіцячай творчасці ў галіне мультыплікацыі, з такім разлікам, каб за лік найбольш таленавітых дзяцей папаўняць шэрагі прафесійных аніматараў, якіх, дарэчы, не рыхтуе ніводная з навуковых устаноў рэспублікі.

Якую ж асноўную, так сказаць, мастацкую прадукцыю выпускае Анімацыйны цэнтр? Я не ставіў сваёй мэтай аналізаваць дзейнасць цэнтра, але ўсё ж скажу, што быў уражан, даведаўшыся, што нават у такіх умовах аніматары цэнтра за год зрабілі пяць мультыплікацыйных фільмаў зборніка «Казкі розных народаў». Завяршаецца праца над першым на Беларусі поўнаметражным мультыплікацыйным фільмам па слаўным «Дэкамероне» (на яго ёсць пакупнікі ў бліжэй і далейкіх замежжы), у рэжысе праца над поўнаметражным дзіцячым мюзіклам «Кантэрвільскае здань», распачата вытворчасць мультфільма «Зачараваны кравец» паводле прытчы Шалам Алейхема. Ухвалены студыйны сцэнарый дзіцячага «мультыплікацыя» па сцэнарыі С. Сокалава-Воюша ў форме займальнай казкі для паказу ў беларускамоўных дзіцячых садках і малодшых класах. Праўда, у АБЦ мне паскардзіліся, што фінансавача гэтую вельмі патрэбную сёння 30-хвілінную стужку адмовіліся і ў Міністэрстве народнай асветы і ў Міністэрстве культуры...

А цяпер пра тое, што прымусіла мяне ўзяцца за пера. Акурат перад самым новым годам у АБЦ раптоўна завітаў першы намеснік старшынёй Першамайскага райвыканкама Аляксандр Мікалаевіч Новік у суправаджэнні кітайскага дыпламата і аб'явіў анямелым гаспадарам, што «ёсць рашэнне» аб высяленні аніматараў, бо тут размесціцца кітайскае пасольства. А. Белавусаў пазваніў міністру замежных спраў рэспублікі Пятру Краўчанку, паведаміў яму, што пад пагрозай высялення на вуліцу апынуўся адзін з рэспубліцы анімацыйны цэнтр з яго больш чым ста рэжысёрамі і мастакамі-мультыплікатарамі. Пётр Кузьміч адказаў, што ўсіх гэтых акалічнасцяў не ведаў... Між тым, кітайскія дыпламаты сталі частымі гасцямі на Калініна, 9. Справа дайшла да таго, што пасольскія работнікі пачалі ўжо абмяраць пакой, меркаваць, дзе што ў будучым пасольстве будзе размешчана.

Я менш за ўсё схільны прад'яўляць нейкія прэтэнзіі кітайцам ці таму ж Міністэрству замежных спраў, якое мае сваім абавязкам клапаціцца аб размяшчэнні ў сталіцы рэспублікі замежных пасольстваў. Намеснік кіраўніка спраў Міністэрства замежных спраў рэспублікі Алег Анатольевіч Новікаў небеспаспэўна скардзіўся мне на цяжкасці, з якімі даводзіцца сутыкацца пры размяшчэнні замежных пасольстваў. Раней, да набывання Беларуссю дзяржаўнай незалежнасці, гаворыў ён, амаль уся дыпламатычная дзейнасць міністэрства зводзілася да пытанняў, звязаных з членамствам Беларусі ў Арганізацыі Аб'яднаных Нацый. Сёння рэспубліка мае дыпламатычныя зносіны з 74 краінамі свету. Можна сабе ўявіць, які аб'ём працы доводзіцца зараз выконваць міністэрству пры зусім невялікім штаце супрацоўнікаў. Што тычыцца замежных пасольстваў, дык, паводле Венскай канвенцыі, якую наша рэспубліка падпісала, мы абавязаны забяспечваць пасольства належнымі ўмовамі для нармальнай дзейнасці — памяшканнямі, сувяззю, гарантаваць іх бяспеку і г. д. Калі ж мець на ўвазе дадзены выпадак, ззначыў А. Новікаў, дык мы супраць таго, каб пра-

блемы з размяшчэннем дыпламатычнага корпуса вырашаліся за кошт нашых грамадзян, асабліва дзяцей.

Папярэднічаў усяму гэтаму канфлікту прыём, наладжаны старшынёй урада рэспублікі В. Ф. Кебічам у гонар кітайскага пасла перад сваім ад'ездам з місіяй у Кітай. На прыёме пасол паскардзіўся прэм'еру, што іх пасольства дагэтуль не мае прытулку. Вячаслаў Францавіч, трэба меркаваць, адчуў сябе някавата і паабяцаў кітайскаму дыпламату ўладзіць справу. Падшукаць належнае памяшканне для кітайскага пасольства было даручана камітэту Дзяржмаёмасці пры Саўміне і гарвыканкаму.

Зарыпелі перы, зазванілі тэлефоны, да пошуку прымальнага памяшкання былі падключаны райвыканкамы горада. Так у полі зроку айдоў сталіцы з'явіўся дом на Калініна, 9. Вось тут і ўзнік канфлікт.

У любой цывілізаванай краіне, дзе ўсе спрэчныя пытанні, скажам, па той жа арэндзе памяшкання, вырашаюцца толькі судом, нікому ў галаву не прыйдзе дзейнічаць так, як яго лавя нага захоча. У нас жа, дзе па-ранейшаму праўда на баку таго, у каго больш праўоў, вырашылі з анімацыйным цэнтрам не цырымоніцца, хоць тэрмін дагавору аб арэндзе заканчваецца толькі ў 1996 годзе.

Убачыўшы, што кіраўнікі АБЦ, падтрыманнае сталічнай грамадскасцю, не спяшаюцца падыймаць рукі, выканаўчая ўлада ў лепшых «саўковых» традыцыях пачала аб'яднаць маневры, абвінаваціўшы аніматараў у парушэнні ўмоў арэнднага дагавора. Выкарыстаўшы працяглы хваробу намесніка старшынёй Першамайскага райвыканкама Л. Бур'як, націснулі на фармальнага арэндадателя — загадчыца Першамайскага райана Я. Міхнюк. На свет нараджаецца дакумент, у якім канстатуецца парушэнне АБЦ некаторых пунктаў дагавора аб арэндзе — праводзіцца перапланіроўка і рэканструкцыя будынка, частка плошчаў быццам бы здадзена ў субарэнду.

Усё гэта аказалася, мякка кажучы, маной. «Парушэнняў ніякіх не было, — засведчыў у гутарцы са мной старшыня пастаяннай камісіі па культуры, галоснасці і захаванні гісторыка-культурнай спадчыны Мінскага гарсавета І. Чарняўскі, які вызаджэў на месца разам з намеснікам старшынёй гарсавета А. Гурыновічам. — На нашу думку, высяленне анімацыйнага цэнтра з'яўляецца незаконным. Мы давалі гэту думку да старшынёй Мінгарвыканкама А. Герасіменкі, Міністэрства замежных спраў, Першамайскага райвыканкама.

Тым часам, Мінгарвыканкам падае іск аб скасаванні дагавора аб арэндзе АБЦ будынка на Калініна, 9, у Гаспадарчы суд Мінскай вобласці. Суд у разглядзе іску адмаўляе.

Яшчэ адзін штрышок, што характарызуе манеру паводзін прадстаўнікоў нашых уладных структур. Званю першаму намесніку старшынёй Першамайскага райвыканкама А. Новіку, таму самаму, які вадзіў кітайскіх дыпламатаў на аглядзіны дома, каб дамовіцца аб сустрэчы. Спытаўшы пра мэту візіту, ён нервова адказаў: «Нічога не ведаю, мне было даручана кіраўніцтвам павезці туды кітайскага пасла, і на гэтым мязісія скончылася». Аляксандр Мікалаевіч каза не зусім праўду. Наколькі мне вядома, А. Новік выконваў заданне свайго непасрэднага начальніка — першага намесніка старшынёй Мінгарвыканкама Уладзіміра Васільевіча Ярмошына, у кабінёце якога абгаворваўся ўвесь план высялення анімацыйнага цэнтра.

Пакуль што пытанне аб перадачы кітайскаму пасольству будынка на Калініна, 9 не знята.

Можна зразумець беларускіх дыпламатаў, для якіх уладкаванне замежных пасольстваў — пастаянны галаўны боль. Але ж непаразуменні з размяшчэннем у сталіцы Беларусі дыпламатычнага корпуса будуць непазбежнымі, пакуль у нас не запрацяюць па-сапраўднаму прынятыя Вярхоўным Саветам законы аб маёмасці і арэндзе, пакуль не будуць выпрацаваны падзаконныя акты, якія б прадугледжвалі механізмы набывання замежнымі пасольствамі будынкаў і іншай нерухомасці. Цяпер жа, сутыкнуўшыся з такой праблемай, улады пачынаюць дзейнічаць імпульсіўна, прымаюць рашэнні, менш за ўсё кіруючыся інтарэсамі ўласнай дзяржавы. Што з гэтага атрымаецца, мне здаецца, бачна на прыкладзе гісторыі, якую я расказаў.

Міхась ЗАМСКІ.

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Галоўнага архітэктара Мінска выклікалі ў ЦК: «Мусім пагаварыць з вамі наконт аднаго дамка. Пастаўлены бяздумна шмат гадоў назад інтэрым прытулак псе наш фасад. Таму, што нам шнодзіць, мы кажам «аюсь», узарвалі нядаўна ў пісьменніцы Саюз. Тэатр не на месцы, нас захінае сверб, мы па-новаму плочу фарміруем цяпер». Усхапіўся архітэктар: «Зносіць пісуар?» — «Пачкайце, не спяшаецца, не на пажар. Туалет нам патрэбны, хоць ён і не на месцы, бо як жа з трыбуны ў час парадаў і шэсцяў? Нашто валтузня — і думка адна: зачынляем «Навіны дня». Туды туалеты, а парады — часова да Дома Урада Пішыце даклад — вас падтрымае Урад». ...Туалет бліз тэатра дагэтуль «пры сцягу», а наша балада без канца і працягу.

Ці не абракае вас мова нашых вялікіх святых? Хатыні і па-русы Хатыні... Стаіш здранцвелы, у распачы небылай, а нехта перад табою разгортвае дацдыбаю. Словы, словы, словы, быццам звону недастаткова, комінаў недастаткова, студыі недастаткова. Назвы беларускіх вёсак перакладзены па-руску — ці ж беларуская мова мёртва мова зруская? Хатыні і па-русы Хатыні... Жалобнае чужэ дзінь-дзінь?

У тым, што цяпер не ў модзе ні Еся, ні Валодзя, вінаватыя Карл з сябрам з іх абранадабрай. А што па наідах Карла і Фрыца, па якіх нічога не магло ажыццявіцца, будаўніцтва ўсё ж ялося, вінаватыя Валодзя і Еся.

З пісьма дамоў. Усе мы з хат, ды воў нядаўна, сядзім, прыкутыя, на дачах. І ўсё радей, шапоўны брат, гуцыць той енк «Усе мы з хат». Унукі носяцца наўскач: «Усе мы з дач», «Усе мы з дач».

З чым параўнаю ленынскія камуністычныя суботнікі? Толькі з ленынскімі камуністычнымі нядзельнікамі. І то не тады, як ненажэрныя авадні наладжвалі іх у іншыя дні.

Што табе скажаць аб цыгарэце — невымоўны смак на гэтым свеце.

Спрэчка цягнулася доўга, любімы вучань Шагала, ён хацеў атрымаць за накід нейкую жменьку металу. Але ацэншчык быў няўмольны, эканомію кожны пятак, і накід трапіў у ведамасць з аднакаю «невядомы мастак» (майстар не схацеў падпісацца «за так»). Знік ляжыць на паліцы, уціснуты ў сціпую раму, музейны пыл прыпарушыў мастакоўскую драму. Колькі ж у нас шэдэўраў, не прызнаных дома, і колькі заіндбаных талентаў з псеўданімам «аўтар невядомы»?

Этапы: сачыння некралогі на іншых, узбіўся ў абойму тых, што некралогі падпісваюць, сам трапіў у чорную рамачку, але своечасова аслабіў дарогу аўтару свайго некралога.

— У нас прэстыжны пад'езд, — выхвалілася Марфутка. — афіцьянт, пратэіст, прадавец, валютная прастытутка, далакол, бізнесмен, запраўшчык, нетрадыцыйны лекар, адна мая бедная мама шэры бібліятэкар.

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарова, 19.

Тэлефоны: прыёмная рэдакцыі — 33-24-61; намеснік галоўнага рэдактара — 33-25-25; адказны сакратар — 33-19-85; аддзел публіцыстыкі: Міхась ЗАМСКІ — 33-25-25; аддзел пісьмаў і грамадскай думкі: Марыя ГІЛЕВІЧ — 33-19-85; аддзел літаратурнага жыцця: Алякс МАРЦІНОВІЧ — 33-24-62; аддзел крытыкі і бібліяграфіі: Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ — 33-22-04; аддзел літаратуры: Юрась СВІРКА — 33-22-04; аддзел музыкі: Святлана БЕРАСЦЕНЬ — 33-21-53; аддзел тэатра, кіно і тэлебачання: Жана ЛАШКЕВІЧ — 33-21-53; аддзел выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў: Пётр ВАСІЛЕУСКІ — 33-24-62; аддзел навін: Юрась ЗАЛОСКА — 33-19-85; аддзел мастацкага афармлення: Уладзімір ТАБУШАУ — 33-44-04; фотанарэспандэнт Уладзімір ПАНАДА — 33-24-62; бухгалтэрыя — 26-86-40.

Пры перадачы просьба спасылца на «ЛіМ». Рукапісаў рэдакцыя не вяртае і не рэдагуе. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з думкамі і меркаваннямі аўтара публікацыі.

Нумар падпісаны ў друку 25.2.93 у 18.10

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ, Андрэй ГАНЧАРОВ (нам. галоўнага рэдактара), Юрась ЗАЛОСКА, Міхась ЗАМСКІ, Галіна КАРЖАНЕУСКАЯ, Барыс ПЯТРОВІЧ (адказны сакратар), Юрась СВІРКА.

Індэкс 63856
Тыраж 15.000

П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ЛіМ

Заснавальнікі:

САЮЗ ПІСЬМЕНІКАЎ БЕЛАРУСІ
І МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах
Друкарня «Беларускі Дом друку».